

7400 (2)

A könyvtáros

Terrés

1961. ÉVI FEBRUÁR HÓ / TIZENEGYEDIK ÉVFOLYAM

ANTUDOMÁNYI SZAKKÖNYVTÁR
OSZK
KÖNYV

2

Kölcsönözhető

T A R T A L O M

Oldal

N. RÁCZ ARANKA — VÉBER KÁROLY — V. WALDAPFEL ESZTER: Az I. országos gyermek-könyvtárügyi konferencia	65
OROSZ MIHÁLY: A miskolci művelődési autók életéből	73
GRÓF ERVIN: Megoldásra váró feladatok a megyei könyvtárak állománygyarapító és feldolgozó munkájában	74
KELLNER BÉLA: A kaposvári irodalmi napok	77
TÓTH ÁRPÁD: Községi könyvtárak a tanácsi tulajdonbavétel után	78
JÁNSZKY LAJOS: A műszaki könyvtárak és az irányelvek	81
BUDAI GYULA: Az Országos Könyvtárügyi Tanács legutóbbi üléseiről	82
SEBESTYÉN GÉZA: Egy kísérletező magyar könyvtár. (2.) Az olvasószolgálat új technikája a Gorkij Könyvtárban	83
KOGER TAMÁS: Könyvtárak a termelészövetkezetekért	86
VERSEGHI GYÖRGY: A könyvtári propagandáról (2. rész)	89
Eseménynaptár	92
Konferenciát tartottak az SZMT könyvtárosok	93
B. NAGY SÁRA: A cesenai könyvtárban	94
Mit olvashatunk a Művelődésügyi Közlönyben?	95
Válság, vagy csak tisztázatlan feladatok?	
PÁLDY RÓBERT: A megyei könyvtárak felelősségéről	96
BÁRDOS LÁSZLÓ ISTVÁN: Mintakönyvtárakat az önálló községi könyvtárakból	97
NYITRAI LAJOS: Az ateista propagandáról	99
Nem mindig elegendő a jó szándék (P. T.)	101
Új mezőgazdasági szakkönyvek (D. F.)	102
Olvadás közben. A népszínművekről (P. L.)	104
KATONA JENŐ: Hatvany Lajos (1880—1961)	105
DONÁTH ILONA: A paraszti élet átalakulása a szépirodalom tükrében	107
S. SZABÓ FERENC: Miről írnak a mezőgazdasági folyóiratok?	108
Könyvtárosok kis lexikona. VÉRTESY MIKLÓS: Utánnomás, kalózkidás, nyomdai kiváltság	110
Bessenyei és a könyvek (-y-)	111
BALÁZS SÁNDOR: A műszaki könyvtárosok országos értekezlete	113

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

A marxizmus-leninizmus alapjai (S. M.)	114
SZABÓ LÓRINC Összegyűjtött versei (-y-)	114
MOLNÁR ZOLTÁN: Régi szerelem (-s-a)	115
SOMLYÓ GYÖRGY: Szélróza (Szerdahelyi István)	115
GRANDPIERRE LAJOS: Cudar idők (Pór Edit)	116
SIMON LAJOS: Te út... (Vértesy Miklós)	116
BRÓDY SÁNDOR: Rembrandt (Rubóczky István)	117
VANG SI-FU: A nyugati szoba (Bozóky Éva)	117
HÁFIZ: Versek (-l-)	118
DOSZTOJEVSZKIJ: A félkegyelmű (P. L.)	118
JOHN GALSWORTHY: Forsyte Saga (Dersi Tamás)	119
KURT TUCHOLSKY: Alligátor a színpadon (Reményi Béla)	120
Angol költők antológiája (Vámosi Pál)	120
H. E. BATES: Bibor sivatag (Pomogáts Béla)	121
WILLIAM FAULKNER: A medve (Albert Gábor)	121
SINCLAIR LEWIS: Gideon Planish (Vámosi Pál)	122
VASCO PRATOLINI: Beszélgetés öcsémmel (Galsai Pongrác)	123
TAKÁCS TIBOR: Móra igazgató úr... (Csertői Oszkár)	123
BORONKAY IVÁN: Római regék és mondák (R. I.)	124
BEECHER—STOWE: Tamás bátya kunyhója (Lékay Ottó)	124
LEONARDO DA VINCI: Tudomány és művészet (-yo-)	125
SCHILLER Válogatott esztétikai írásai (-Ky-)	125
GERŐ GYÖZÖ: Pécs török műemlékei (-o-)	126
GÁL GYÖRGY SÁNDOR: Hazám, hazám, te mindenem (R. I.)	127
GERGELYFFY ANDRÁS: Bélapátfalva (-o-)	127
DR. JÁVORKA EDIT — DR. BERÉNYI JÓZSEF: Jövedelmek a munkabéren felül (S. M.)	128
Új szakmai kiadványok	Borító III.

Címlapképünk: A toponári úttörők segítenek a mezőgazdasági könyvek terjesztésében (MTI foto)

A könyvtáros

A Művelődésügyi Minisztérium lapja. Főszerkesztő: Katona Jenő. Szerkeszti: a szerkesztőbizottság. Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon: 221—293. Terjeszti a MAGYAR POSTA. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza!

AZ I. ORSZÁGOS GYERMEKKÖNYVTÁRÜGYI KONFERENCIA

Hosszú előkészítő munkálatok után került sor az Országos Könyvtárügyi Tanács által 1960. december 12—14. között megrendezett gyermekkönyvtárügyi konferenciára. A tanácskozásnak külön hangsúlyt és jelentőséget adott oktatásügyünk reformja, mely célkitűzéseivel: az új, korszerű műveltségi anyag megállapításával, az iskola és az élet egymáshoz való közelítésével, az iskolákban a termelés problémáinak közép-pontba állításával és az enciklopedikus műveltség felszámolásával a könyvtáraknak általában, s a gyermek- és ifjúsági könyvtáraknak különösen új feladatokat jelent.

Az előkészítő munkálatokat a KISZ és az Úttörő Központ, valamint az Országos Népművelési Tanács Gyermekirodalmi Szakbizottságának bevonásával az OKT Gyermek- és Ifjúsági-könyvtári Szakbizottsága végezte. A konferencia szervezését és a vele párhuzamosan megrendezett gyermekkönyvtárügyi kiállítást az OKT az Országos Pedagógiai Könyvtárra bízta. A háromnapos értekezlet résztvevői az érdekelt könyvtári és kiadói szervek, a gyermekirodalommal és a gyermekek olvasásával foglalkozó intézmények szakemberei, valamint írók és gyakorló pedagógusok voltak.

Az előadások után munkabizottságok tárgyalták meg a felvetett kérdéseket és készítették el a határozati javaslatokat. A harmadik napon került sor az előadások és a munkabizottsági beszámolók megvitatására és a javaslatok elfogadására. A konferenciát az Országos Könyvtárügyi Tanács elnöke, *dr. Kovács Máté* nyitotta meg.

I. A GYERMEKIRODALOM MINT A NEVELŐ MUNKA ESZKÖZE. ISKOLAI ÉS GYERMEKKÖNYVTÁRAK

V. *dr. Waldapfel Eszter* előadásában először az irodalom (szépirodalom és ismeretterjesztő irodalom) nevelőhatásáról foglalkozott. Rövid történeti visszapillantás során rámutatott arra, hogy a könyv általános elterjedésével, az irodalommal szemben támasztott igény kiszélesedésével, az olvasás demokratizálásával szinte egyidőre tehetők az ifjúsági irodalom kialakulásának kezdetei. Hazai vonatkozásban a XVII. századtól mind szélesebb körben kibontakozó ifjúsági irodalom már kezdetől fogva nem csupán a fiatal nemzedék szórakozási igényeinek kielégítését tűzte ki céljául, hanem oktatni és nevelni is akart. Ez minden igazán jó ifjúsági irodalomnak jellemzője is maradt.

A könyv nevelőhatásának vizsgálatánál talán a legizgalmasabb a mit, mikor és hogyan? — kérdések felvetése. Milyen legyen a gyermek első találkozása a könyvvel? Mikor, a gyermek fejlődésének melyik szakaszában történjen ez? Mit adjunk az olvasás iránt még csak érdeklődni kezdő gyermekeink kezébe? Az életkori sajátosságok és a gyermek egyéniségéből fakadó eltérések állandó figyelemmel kísérésével mikor, milyen típusú könyvek felé irányítsuk érdeklődését? Hogyan ébresszük fel gyermekeink figyelmét a nevelési célkitűzéseinknek legjobban megfelelő könyvekre? Miként irányítsuk gyermekeink olvasását otthon, az iskolában és a könyvtárban — az iskolai és a gyermekkönyvtárban egyaránt — anélkül, hogy gyermekeink ezt az irányítást észrevennék, kényszernek érezzék? S e kérdések felvetésénél egy pillanatra se feledkezzünk meg arról, hogy amilyen mértékben tanít és nevel a jól megválasztott könyv, oly mértékig rombolhat, vagy jó esetben hatástalan marad a nem kellő időben, az érettség nem megfelelő fokán — korán vagy túlkésőn — olvasott könyv. A rossz indulatokat ébresztő, a fantáziát egészségtelen irányba terelő ponyvairodalommal szemben is csak a gyermek érdeklődését kielégítő, jó könyvvel vehetjük fel a harcot.

Gyermekeink olvasásának elméleti és gyakorlati kérdéseivel az eddiginél sokkal behatóbban, szervezettebben kell foglalkoznunk. Erre utalnak a külföldi példák is: a Szovjetunióban, a Német Demokratikus Köztársaságban és Lengyelországban már megtalálták a fejlődés és a helyi lehetőségek adott korlátai között a megfelelő formákat. Bratislavában, a Szlovákiai Pedagógiai Könyvtár most kísérletezik a megoldással.

Az előadás második része, hangsúlyozva a gyermek otthoni olvasásának, valamint a gyermekkönyvtáraknak jelentőségét, rátért az iskolai ifjúsági könyvtárak szerepére. Igen sok vita folyt az elmúlt esztendőekben az iskolai és a gyermekkönyvtárak egymáshoz való viszonyáról, de a különböző vélemények, az egyik vagy a másik könyvtár jelentőségét kiemelve, éppen a két típus funkcióbeli különbségét nem vették figyelembe. Számtalanszor felvetődött a vagy-vagy kérdése is, legalább olyan formában, hogy az iskolai könyvtár érje be a kötelező, vagy legjobb esetben az alig megfogható és körülhatárolható „ajánlott” irodalom gyűjtésével.

Pedig iskolai könyvtáraink szerepe — különösen napjainkban — sokkal nagyobb; nem véletlen, hogy az iskolaügy világszerte tapasztalható reformtörekvéseivel párhuzamosan az iskolai könyvtárak jelentősége is mindenütt az érdeklődés homlokterébe került. Az elmúlt két esztendő során a szakajtó igen sokat foglalkozott e kérdéssel, nem egy ország szaklapja — szocialista országokban és nyugaton egyaránt — egész számokat szentelt megvitatásának.

A Szovjetunióban elsőnek *Szocerdotov* elvtárs, az Usinszkij Pedagógiai Akadémia munkatársa hívta föl a figyelmét 1959 elején ezekre az összefüggésekre az iskolai könyvtárakról szóló jelentős tanulmányában: „Az oktatásügyi rendszer átalakítása az oktatás és az élet egyesítése és a tanulók termelők munkájának a megteremtése jelentősen növeli az iskolai könyvtárak szerepét, megkívánja a könyvtárolomány kiegészítését, megújítását, az olvasó diákok közti munka tartalmának, formáinak és módszereinek megújítását, és könyvtárosok részére nélkülözhetetlen instruktív módszertani munkák, kézikönyvek és egyéb irodalom juttatását”. (N. B. mindez a Szovjetunió iskolai könyvtáraival kapcsolatban hangzott el, ahol, mint tudjuk, a 10—20 ezer kötetes iskolai könyvtár mindennapos, de nem ritka az ezt messze meghaladó iskolai könyvtári állomány sem, s a könyvtárakban a gyermekekkel mindenütt szaképzett, többnyire főhivatású pedagógus-könyvtáros foglalkozik.)

A Szovjetunióban idén nyáron lezajlott nemzetközi pedagógiai konferencián, amely elsősorban az iskolareformmal kapcsolatos kérdésekkel foglalkozott, maga *Afanaszenko* elvtárs, az OSzSzSzk közoktatásügyi minisztere is ismételt kitért az oktatásügyi új irányával kapcsolatban az iskolai könyvtárak jelentőségének fokozására. A lengyel elvtársak, noha náluk a polittechnikai képzés még csak az előkészítés stádiumában van, de az iskolai könyvtárügy igen fejlett, világosan látják az oktatásügyi reform összefüggésében az iskolai könyvtárakban jelentkező új feladatokat. Ugyanígy komoly hangsúlyt kapott az oktatásügyi reformmal kapcsolatban a könyvtárügy a Német Demokratikus Köztársaságban is.

A reform végrehajtásában természetesen hazánkban is fokozott felelősség hárul az iskolai könyvtárakra. A korszerű műveltség új tartalmának kialakításában és a túlterhelés megszüntetésében az iskola egész oktató-nevelő tevékenységével szorosan együttműködő könyvtár igen komoly szerepet vállalhat. De az enciklopedikus műveltségre való törekvés felszámolásával, az ifjúság öntevékenységének kibontakozásával és további önképzésének célkitűzésével párhuzamosan, a tanórákon nyert ismeretek önálló feldolgozásában, az új ismeretek elmélyítésében és megszilárdításában is nagy szerep hárul az iskolai könyvtárakra.

Nyomatékosan hangsúlyozta az előadás, hogy az oktató-nevelő munkának azt a szilárd bázisát és segítő eszközét, amit a jó könyv jelent, egyetlen hivatástudattal rendelkező, a rábizott ifjúsáért felelősséget érző pedagógus sem engedheti át teljes egészében az iskolán kívül álló területnek. Annál kevésbé engedheti át, mert az iskola feladata a gyermek rendszeres olvasóvá nevelése, az e téren mutatkozó hiányosságokat pedig élesen megvilágítja egyetlen egy adat: országos viszonylatban még mindig gyermekeinknek csak mintegy 30%-a tekinthető rendszeres olvasónak.

A könyvek iránt lassabban, nehezebben érdeklődő gyermek olvasóvá nevelését egységesen és szervezeten kell az általános iskolának megoldania. Az iskolai könyvtár gyűjtőkörének, céljának és feladatainak meghatározásánál magából az iskolából, annak nevelési célkitűzéseiből kell kiindulnunk. A Művelődésügyi Minisztérium ma is érvényben levő tantervi utasítása az általános iskola célját a következőkben szabja meg: „Az általános iskola nyújtson minden tanulóknak dialektikus materialista világnézetet megalapozó egységes alpműveltséget; egész oktató nevelő munkájával céltudatosan fejlessze bennük a kommunista ember erkölcsi tulajdonságait, jellemvonásait, magatartását; tegye képessé őket arra, hogy szocializmust építő hazánk művelt, mindentoldalúan fejlett, öntudatos dolgozóivá és védelmezőivé váljanak... Életkori sajátosságaihoz mérten meg kell ismertetni a tanulókat a korszerű termelés tudományos alapjaival, ki kell alakítani bennük a termelés egyszerűbb eszközeivel való bánás készségét, meg kell alapozni a polittechnikai látókörüket... Nevelni kell a tanulókat esztétikai ízlésért, hogy megszeressék, élvezni és értékelni tudják a szépet...”

E célkitűzéseinknek megfelelően az általános iskolában az ifjúsági könyvtár

célja, hogy támogassa a fentieket, a tanulmányi színvonal emelését segítse, az oktató-nevelő munkát előbbre vigye és előmozdítsa a tanulók szocialista nevelését. Mindezt az irodalom, a könyv, az olvasmány igen hathatós eszközeivel.

Az iskolai könyvtárak messze elmaradtak az általános fejlődés mögött. A fejlesztés megfelelő irányítás nélkül, teljes mértékben a tanácsi számadó igazgatók, az iskolai gondnokok, jó esetben az igazgatók, vagy a pedagógus könyvtáros egyéni belátására volt bízva. A központi ellátás szintén nem vált és nem is válhatott be. Egységes fejlesztésről, egységes elgondolásról szó sem volt az iskolai könyvtárakkal kapcsolatban. Minden tervet, minden könyvtári munkát hosszú időn keresztül részben az elhanyagoltság, részben az ötletszerűség jellemzett. Az elmaradottságot, de a fejlődést is, néhány statisztikai adat is megvilágítja:

Az országban összesen 6307 általános iskola van. Ezek tanulóinak száma 1 392 260. A könyvvállomány 1 124 675 kötet, a tavalyi 1 017 492 kötettel szemben (százalékos emelkedés 10,5 a tavalyi 6,9-cel szemben).

Az ifjúsági könyvtár összes könyveinek száma

951 iskolában 50 alatt van	(tavaly 1444)
1500 iskolában 100 alatt van	(tavaly 1630)

A legtöbb általános iskolában az iskola ifjúsági könyvtárának állománya 200—300 kötet.

A fővárosban átlag 0,77 (tavaly 0,68) iskolai könyvtári könyv jut egy tanulóra, az országos átlag valamivel jobb: 0,81 könyv (tavaly 0,77). Az egyévi gyarapodás 136 852 (tavaly: 106 492). Gyarapodás forintban: 1 915 454 (tavaly: 1 472 533). A költségvetési ráfordítás a kétszerese a tavalyinak.

Az állomány megoszlása is nagyon rossz, különösen kevés az alsótagozatosok számára nélkülözhetetlen mese és az iskolákban egyre nagyobb szerepet kapó ismeretterjesztő irodalom. Az állomány 11%-a kötelező olvasmány: 123 788 kötet (tavaly: 102 192).

E kedvezőtlen számok láttán az sem vigasztalhat bennünket, hogy a kapitalista országok jelentős részének (Amerikai Egyesült Államok, Ausztria, Finnország, Olaszország stb.) rendelkezésünkre álló számszerű adatai semmivel sem jobbak.

Az általános iskolák könyvtárainak fejlesztésénél a következő elvi szempontokat kell figyelembe venni:

1. A legelső korcsoportban, az általános iskolák alsó tagozataiban, 7—10 éves korig (a második osztálynál előbb nem gondolhatunk önálló olvasásra, könyvtárhasználatra) az olvasás igen nagy mértékben az iskolai könyvtárakban valósul meg. Ezt különböző tényezők indokolják:

a) Az első közvetlen kapcsolatot az olvasó és az olvasmány között, az első érdeklődés felkeltését, a gyermek rendszeres olvasásának irányítását, egyéni érdeklődésének és ismereteinek összehangolását a gyermeket minden vonatkozásában ismerő pedagógusnak kell elvégeznie.

b) E korcsoportban a tanulóknak mintegy 30%-a napközis, az iskolai könyvtárnak kell a napközi csoportokat is könyvvvel ellátnia.

c) A területi könyvtárakat még viszonylagos közelség esetén sem tudja az e korosztályba tartozó gyermekek jelentős része elérni.

A területi könyvtárakat természetesen már e korcsoportból is igyekezni fognak azok a gyermekek felkeresni, akik az átlagnál többet, gyorsabban olvasnak.

2. A 10—14 évesek, az általános iskola felső tagozatának tanulói olvasmányaik egy részét szintén az iskolai könyvtárakban kapják meg. De ennél a korosztálynál már szervezetterten kell biztosítani azt, hogy minél előbb, de legkésőbb az utolsó két évben valamennyi tanuló ismerkedjék meg az iskolához legközelebb eső közművelődési könyvtárral. Annál is inkább rá kell nevelni ezeket az általános iskolából egy-két év múlva kikerülő tanulókat a közművelődési könyvtárak használatára, mert mint tudjuk, ma is nagy problémát jelent a tovább nem tanuló 14—18 éves korosztály további olvasása. Itt jelentős részben az ipari tanulók és parasztfiataljaink, elsősorban tehát a jövő munkásosztály kulturális fejlődéséről van szó! Közművelődési könyvtárainkra e területen igen nagy feladatok várnak, de e feladatok megoldásában jó előkészítő munkájukkal az iskolai könyvtáraknak is részt kell venniük.

Az egész problematika szempontjából igen jelentős kérdés az iskolai és gyermekkönyvtárak egymáshoz való viszonya. Amennyire fontos — már csak az erő szétforgácsolásának elkerülése szempontjából is — hogy a fölösleges párhuzamosságokat megszüntessük, annyira jelentős, egész jövőnk kulturális életét érintő, azt gyermekeink fejlődésében elsődlegesen befolyásoló feladat, hogy e téren semmit el ne mulasszunk, s a különböző funkciók ellátásához a megfelelő szervezetet — mindegyiket a maga helyén — kiépítsük.

A két intézmény jellegének hasonlósága mellett is jelentős funkcióbeli különbségek vannak közöttük, s így egyik a másikkal semmiképpen nem helyettesíthető. Az iskolai könyvtárban rendszeres olvasóvá nevelt gyermeket az iskola előbb vagy utóbb átadja — a tanulmányi idő során e feladatot teljesen soha át nem engedve — a területi gyermekkönyvtári részlegnek, illetőleg a közművelődési könyvtár felnőtt olvasójának. Hogy mikor kezd, vagy mikor kezdjen a gyermek a területi könyvtár olvasójává válni, igen sok tényezőtől függ. Befolyásolja a távolság, mely az iskola, a lakóhely és a területi könyvtár között van. Befolyásolja a gyermek egyéni önállósági hajlama, de nem kevésbé befolyásolja az iskolai könyvtár állományának minőségi és mennyiségi összetétele és az iskolában folyó könyvtárkultúra színvonala is.

Mindezen negatív és pozitív irányban ható tényezők figyelembevétele mellett még egyszer hangsúlyozzuk azonban, hogy az iskolai könyvtár egyik jelentős feladata, hogy fokozatosan, de legkésőbb az általános iskola hatodik-hetedik osztályától kezdve, szervezeten átadja olvasóit a területi könyvtárnak. Csak ha ez sikerült, s az iskola könyvtárában olvasóvá nevelt gyermek továbbra is a területi könyvtár rendszeres olvasójává lett, teljesítette az iskolai könyvtár funkcióját.

A gyermekkönyvtár e folyamatban a híd szerepét tölti be, mely átvezet az iskolából a felnőttek közé.

Befejezésül hangsúlyozta az előadás, hogy a két párhuzamos, de önálló funkciót betöltő könyvtár ne egymással versenyezzen, hanem az együttműködés lehetőségének számtalan formáján keresztül egymással összefogva küzdjön azért, hogy területükön minél többen olvassanak, szeressék meg a könyvet, „a tudás forrását”, s válják a könyv mindennapi életük legjobb barátjává.

II. GYERMEKKÖNYVTÁRAINK HELYZETE

N. Rácz Aranka előljáróban megállapította, hogy a közművelődési könyvtáraknak a gyermekkel való foglalkozás feladatkörükbe tartozik. Ha feladatuk egy város, vagy városrész vagy kisebb település egész lakosságának könyvtári ellátása, akkor ebbe beleértendő a gyermeklakosság olvasási igényének kielégítése is. Ezt bizonyítja a közművelődési könyvtárak gyakorlata is. Olvasótáboruk jelentős hányada gyermekolvasó.

Magyarországon az első gyermekkönyvtárak létesítése Szabó Ervin nevéhez fűződik. Szabó Ervin haladó kezdeményezésének nem volt hazánkban folytatása a két világháború között. Egyetlen vidéki városban sem létesült gyermekkönyvtár ebben az időszakban. Budapesten is csak lassan növekedett számuk, pedig ekkor már számos külföldi országban — a Szovjetunióban éppen úgy, mint a tőkés országok jó részében — fejlett gyermekkönyvtárak működtek. Ezt az elmaradást mind az iskolaügy, mind

A gyermekkönyvtárügyi konferencia elnöksége. Balról jobbra: Kondor Istvánné, Bíró Vera, Kovács Máté, Waldapfel Eszter, Mórlicz Virág, Révész Ferenc

a közművelődési könyvtárügy terén a szocialista művelődéspolitikának kellett felszámolnia. A gyermekkönyvtárügy fejlesztésére természetesen akkor kerülhet sor, amikor a közművelődési könyvtárak megerősödtek és viszonylag differenciáltabb könyvtári szolgálat teljesítésére képessé váltak.

Az MSZMP művelődéspolitikai irányelvei fokozott mértékben irányították a figyelmet a gyermekek és az ifjúság nevelésének kérdéseire. A gyermekek és az ifjúság erkölcsi nevelése, korszerű műveltségének biztosítása, művelődéspolitikánk egyik központi feladata lett.

Sokat vitatott kérdés, hogy milyen korú gyermekekkel foglalkozzék a gyermekkönyvtár? Nálunk főleg az általános iskolai korosztály látogatja a gyermekkönyvtárakat. Kívánatos lenne, ha a gyermekkönyvtárak a jövőben megtalálnák a módját az iskolába még nem járó gyermekkel való foglalkozásnak is. Vannak problémák a felső korhatárral is. Az NDK gyermekkönyvtáraiban 13. év, a Szovjetunióban a 16. év a korhatár. Mindkettő indokolható a fejlődés-lélektan szempontjából. A nálunk bevezetett 14. életév fejlődés-lélektanilag nem indokolható ugyan, gyakorlati szempontból azonban meg kell maradnunk mellette.

A közművelődési könyvtárak eredményei között talán legjelentősebb az olvasók számának állandó növekedése, 1959 végén 355 000 gyermekolvasót tartottak számon. 61 közművelődési könyvtárnak van külön gyermekrészlege. E könyvtárak közül 26 Budapesten, 35 vidéken működik. A közművelődési könyvtárak állományában 811 510 kötet a gyermek- és ifjúsági irodalom. Az utóbbi években különösen a gyermekrészlegekben jelentősen javult a gyermekek könyvellátása. E könyvtárakban egy-egy gyermekre átlagosan 5,3 kötet könyv jut. Javult a gyermekkönyvtári foglalkozások színvonala. Gyermekkönyvtáraink a gyermekek foglalkoztatásának változatos formáit honosították meg. Mesedélutánok, filmvetítések, írók és olvasók találkozói, irodalmi délutánok, bábjátékok, irodalmi fejtörők és játékok, könyvtári versenyfeladatok jelentős számban szerepelnek ma már a gyermekkönyvtárak programjában. Csak a budapesti gyermekkönyvtárak 1960 első felében 320 csoportos foglalkozást és 168 kiállítást tartottak. Figyelemre méltó vállalkozás volt a múlt esztendőben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár által szervezett rajzverseny.

Javultak a gyermekkönyvtárak helyiségi viszonyai is. Az egri, a miskolci, a ceglédi, vagy egyik-másik budapesti gyermekkönyvtár ma már külsőleg is korszerű, szép gyermekkönyvtár képét mutatja.

Két gyermekkönyvtárosi tanfolyamon mintegy 100 gyermekkönyvtáros végzett. A gyermekkönyvtárügy, mint speciálkollégium, helyet kapott az egyetemi oktatásban is.

A kétségtelen eredmények mellett a gyermekek könyvtári szolgálatában ma még sok hiba is van. Aránylag kevés gyermek (országosan az általános iskolás korú gyermekeknek csupán 24%-a) olvasója a közművelődési könyvtáraknak. Eddig tervszerű olvasótoborzást közművelődési könyvtáraink lényegében nem folytattak, részben szegényes állományuk, részben szűkös helyiségviszonyaik miatt.

Nem fejlődik megfelelőképpen a gyermekrészlegek és általában a közművelődési könyvtárak gyermekkönyv-állománya. Sok könyvtár nem tartja be a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztályának utasításait, amely szerint a könyvbeszerzési keretek 25%-át kell gyermekkönyvek vásárlására fordítani. Az ilyen könyvtárakban a gyermekkönyv-állomány nem fejlődik a kívánt mértékben.

A könyvtárak többségében tartalmi szempontból is kifogásolható az állománygyarapítás munkája. A gyermekkönyvtári könyvállományok még nem tervszerűen fejlesztett gyűjtemények. Hiányzik ehhez az olvasók igényeinek módszeres tanulmányozása. Nem kielégítő a meglévő könyvállomány állapota sem. A könyvek piszkosak, agyonhasználtak, sokszorosan újjá kötöttek.

Nagymértékben akadályozza a gyermekkönyvtári munka eredményességét a helyiségek alkalmatlansága is. A helyiségviszonyok említett javulása ellenére Budapesten mindössze 6, vidéken pedig csak 4 könyvtárnak van megközelítőleg alkalmas elhelyezése. A legtöbb gyermekkönyvtár 25—30 m²-es szobácskában szorog. Ilyen kicsi helyiségekben színvonalas gyermekkönyvtári munkáról alig lehet szó.

A foglalkozások sokfélesége ellenére nem lehetünk elégedettek a foglalkozások színvonalával sem. A gyermekkel való foglalkozás még nem elég tudatos, tervszerű és gyermekszerű. Hiányoznak ehhez a gyermekek használatára alkalmas katalógusok, ajánló bibliográfiák, gyermekkönyvtári mintakatalógusok stb.

Mind ezek a példák elég beszédesen bizonyítják, hogy eredményeink ellenére sokat kell tennünk még annak érdekében, hogy gyermekkönyvtáraink a korszerű és a szocialista nevelés céljait eredményesen szolgáló intézmények legyenek.

A lehetőségeket figyelembe véve a gyermekkönyvtárak fejlesztése terén a következő években az alábbi feladatokat kellene megoldanunk:

1. Mindenekelőtt jelentős mértékben növelni kell a gyermekkönyvtári olvasók számát. Adottságaink ismeretében megvalósítható célkitűzésnek látszik, ha az ötéves terv végéig, azaz 1965-ig, az ország gyermeklakosságának 30—35%-a legyen olvasója a gyermekkönyvtáraknak.

2. A gyermekolvasók számának növekedése a meglévő gyermekkönyvtárak fejlesztését és új gyermekkönyvtárak létesítését teszi szükségessé. Törekedni kell arra, hogy a 10 000 lakoson felüli járási székhelyeken és városokban megszerveződjenek a közművelődési könyvtárak gyermekrészei. A nagyobb városokban pedig, mint pl. Debrecenben, Szegeden, Miskolcon, Győrben stb., ahol a város kiterjedése és a lakosság száma megkívánja, a meglévő mellett új kerületi gyermekkönyvtárak létesüljenek. A 10 000 lakosnál kisebb települések könyvtáraiban pedig lehetőleg időben elkülönítve kölcsönözzenek a gyermekeknek.

A gyermekkönyvtárak hálózatának kiépítésével sem oldódik meg azonban a falusi gyerekek könyvellátása. A nem főfoglalkozású könyvtárosok nyilvánvalóan nem tudják megoldani a gyermekek könyvtári szolgálatának különválasztását. Különösen itt merül fel a községi közművelődési és az iskolai könyvtár együttműködésének szükségessége. A művelődési autók állományának összeállításánál az eddignél jobban kell figyelembe venni a jelentkező gyermekolvasók igényeit.

A gyermekolvasók számának arányában kell gondoskodni a könyvvállomány fejlesztéséről is. A növekvő olvasótábor kielégítésére csupán évi mintegy 100 000 kötetrel több gyermekkönyvet kellene közművelődési könyvtárainknak vásárolniuk, mint eddig. Tervszerűbb elosztással a könyvkiadás ezt az igényt még a jelenlegi keretek között is ki tudná elégíteni. Az új gyermekkönyvtárak érdekében gondoskodni kell tartalék állományok létesítéséről is.

A gyermekkönyvtári állományok megóvása érdekében meg kell oldani a könyvek műanyagborítását. Gondoskodni kell a könyvek fertőtlenítéséről is. A közegészségügyi szervekkel együtt ki kell dolgozni azokat a rendszabályokat, amelyeket a könyvtáraknak be kell tartaniuk annak érdekében, hogy a könyveken keresztül történő fertőzést a minimumra csökkentsék.

A gyermekkönyvtári munka feltételeinek biztosítása mellett gondoskodni kell az olvasószolgálat színvonalának további emeléséről is. Gyermekszerűbbé kell tenni a gyermekkönyvtárak munkáját minden vonatkozásban: a raktári rendszer kialakításában, a kölcsönzésben, vagy az olvasókkal való foglalkozás minden formájában, sőt a berendezésben is.

Amennyiben a szükséges feltételek biztosíthatók, a gyermekkönyvtárakban át kell térni a szabadpolcra.

A színvonalas munka érdekében a könyvtáros munkájának a jövőben nagyobb erkölcsi és anyagi megbecsülést kellene biztosítani. A gyermekkönyvtárosoknak pedagógiai, lehetőleg felsőfokú pedagógiai képzettséggel kell rendelkezniük. A könyvtárosi, illetve gyermekkönyvtárosi ismereteket kiegészítő tanfolyamok formájában is elajánthatják. El kell érni, hogy a gyermekrészelek könyvtári dolgozói teljes munkaidejükben ezzel a munkával foglalkozzanak. Besorolásuk és fizetésük megállapításánál figyelembe kell venni képzettségüket. Semmi esetre sem kerülhetnek anyagilag hátrányosabb helyzetbe, mintha iskolában tanítanának. Ki kell dolgozni a gyermekkönyvtárak ügyrendjét és a könyvtárosokra vonatkozó képzettségi rendelet keretébe be kell illeszteni a gyermekkönyvtárakat is. A könyvtárosképzés és továbbképzés keretében megfelelő helyet kell biztosítani a gyermekkönyvtárosok képzésének is.

Mindez szükséges, de nem elegendő ahhoz, hogy a gyermekkönyvtárosi munka kellő megbecsülést és támogatást kapjon. Ezt mindig az eredmények vívják ki.

III. A MAGYAR GYERMEKKÖNYVKIADÁS FEJLŐDÉSE AZ ELMŰLT 15 ÉVBEN

Véber Károly, a Kiadói Főigazgatóság munkatársa bevezetőben megállapította, hogy milyen minőségi különbség van a szocialista gyermekirodalom és a megelőző korszakok gyermekirodalma közt. A valódi irodalmi színvonalat képviselő, tudatos pedagógiai elvekre épített, a gyermeklélek sokoldalú fejlesztését célzó gyermekirodalom kiadása csak a szocialista társadalomban valósul meg.

A kapitalista gyermekkönyv kiadás egyetlen kizáró szempontja az volt, hogy a könyv erotikus részeket ne tartalmazzon, s legfeljebb bizonyos praktikus célzatú nevelési elveket követett. Az előadás négy főkategóriába osztotta a kapitalista gyermekkönyv-kiadás íróit és műveit aszerint, hogy milyen mértékben képviselték az uralkodó osztály ideológiáját, illetve a haladó gondolatot. Külön foglalkozott a nacionalista és vallásos ideológia hatásával a gyermekirodalomban.

Gyermekirodalmunk történetében korszakhatár a felszabadulás. 1948-ig annyiban van strukturális változás, hogy megszűnnek a nyílt fasiszta kiadványok, s megjelenik néhány szovjet ifjúsági mű. A burzsoá gyermekkönyvek áramlása azonban tovább tart.

A könyvkiadás államosításával 1952-ben jön létre az Ifjúsági Könyvkiadó. Ez nagy nehézségekkel küzd. El kell végeznie a múlt gyermekirodalmának kritikai felmérését, a szocialista pedagógia alapjaira kell helyezni a gyermekkönyv kiadását, meg kell oldania a szervezeti kérdéseket és megfelelő írógárda kialakítását. Az Ifjúsági Könyvkiadó lényegében sikerrel oldotta meg ezeket a feladatokat. Az ifjúsági könyvkiadás papírmennyisége évről évre hatalmas fejlődést mutat.

Az utóbbi két év gyermekkiadási problémáit áttekintve megállapította az előadás, hogy jó színvonalat képviselő írógárdával rendelkezik a Móra Ferenc Könyvkiadó. Megfelelően képzett lektori gárda áll rendelkezésére, és a könyvek gondosan szerkesztve kerülnek ifjúságunk kezébe. Számos területen, ahol korábban nagy elmaradások voltak, sikerült a hiányokat legalább részben pótolni.

Azonban az eddiginél nagyobb gondot kell fordítani a gyermekeknek szánt ismeretterjesztő irodalomra. Részletesen elemzett néhány, a közelmúltban megjelent ismeretterjesztő könyvet, rámutatva bizonyos jellegzetes hibákra. A 10 éven aluli korosztály másik fontos műfaja a mese. A mesekönyvek színvonalasak, de nincs elég belőlük. Értékelte az előadás a sajtóban lefolyt mesevitát, és kifejtette a könyvkiadás jelenlegi álláspontját ebben a kérdésben. Vizsgálta, mi az oka az utóbbi években mutatkozó csökkenő keresletnek a gyermekköltészeti kiadványok iránt, a bátrabb kezdeményezésre hívta fel a kiadók figyelmét. Javaslatot tett a verskultúra általános fejlesztésére, s különösen a szülők körében végzendő propagandára.

A gyermekkönyvkiadás egyik lényeges hiányossága, hogy a kiadó erőfeszítései ellenére nincsen elegendő kis regény, az ún. átmeneti korosztály számára, olyan mű, amely átvezet a meséből a regényekhez. Az itt mutatkozó hiányt egyelőre fordításokkal kell pótolni.

Az úttörő korosztály számára kiadott könyvek általában a legszínvonalasabbak a Móra Kiadó könyvtermésében. Részletesen foglalkozott az előadás az úttörők számára kiadott sorozatokkal. A lányregényekkel kapcsolatban felmerült az a kérdés, hogy mennyire valóban maiak, miért kevés az új mű és miért nagy az utánpótlás száma, mennyire felelnek meg a regények a jelzett korosztálynak. Az ismeretterjesztő irodalomban fontos eredményként könyvelhető el a Búvár sorozat megindulása, a társadalomtudományi témakör azonban eléggé háttérbe szorul. Az általában színvonalas kiadványoknál néhány kisebb hiba is előfordul, kissé sok a csillagos éggel, világúrral foglalkozó kiadvány a többihez képest. A Táncsics Kiadónál megjelenő Kis Technikus könyvtár színvonala nagyon ingadozó, hol egészen primitív, hol szinte csak mérnökök számára használható és érthető. Általában hiányzik a lányok számára írott ismeretterjesztő irodalom.

Befejezésül összegezte az előadás a kiadók előtt álló legfontosabb feladatokat, a tömegigények kielégítését, a közvetlenül nevelő, színvonalas politikai művek kiadását, az elhanyagoltabb korok történelmi arculatának megmutatását a történelmi regényekben, felmérését annak, hogy az úttörő korosztály regényei mennyire ölelik fel az ifjúság lényeges kérdéseit, mennyiben foglalkoznak például a faluról felkerült fiatalok sorsával stb. Végül arra hívta fel a figyelmet, hogy gyermeknevelésünket és ezáltal a gyermekkönyvkiadást az eddiginél jobban kell a társadalom érdeklődésének a középpontjába állítani.

*

Az előadások után mindhárom munkabizottságban komoly, leleményességgel vizsgálták meg a résztvevők a felvetett problémákat, keresték a legjobb megoldások útját, s így még az a néhány kérdés is, amely nyitva maradt, kétségtelenül előbbre lendült a vita során.

Nem véletlen, hogy számos kérdés, így az irodalom nevelőhatásával kapcsolatos kutatás, az ifjúsági irodalom oktatása a különböző fokú pedagógus- és könyvtárosképzés keretében, a gyermekvers-költészet és ezzel párhuzamosan a versolvasás elmaradottsága, az ismeretterjesztő irodalom fogyatékossgái, elsősorban a kisebbek és a leánytanulók érdeklődését figyelembe vevő, a politechnikai képzést előmozdító irodalom csaknem teljes hiánya, a pályaválasztási útmutatók iránti igények, több bizottságban szóba kerültek.

IV. HATÁROZATOK

1. Az olvasási kultúra elmélyítése és az iskolai célkitűzések támogatása érdekében szorgalmazni kell az iskolai könyvtári hálózat kiépítését. Ezzel egyidejűleg fejleszteni kell a közművelődési könyvtárak keretein belül a gyermekkönyvtári hálózatot is. A könyvtárvezetők vizsgálják felül a gyermekrészlegek ellátottságát, és megfelelő átcsoportosítással legalább egy teljes munkaerőt biztosítsanak a gyermekrészlegek számára.

2. Az iskolai könyvtárak az iskolai célkitűzések egészét támogatják, ezért az új oktatási rendszernek megfelelően az iskolai könyvtárak gyűjtőkörét, módszereit meg kell változtatni, közelebb kell hozni az élet mindennapi igényeihez. Biztosítani kell — a gazdasági lehetőségeknek megfelelő ütemben, de minél gyorsabban — az iskolai könyvtárak működésének anyagi és személyi feltételeit.

3. Az Országos Pedagógiai Könyvtár Módszertani Osztályán belül létre kell hozni egy tudományos kutatócsoportot, amely az ifjúsági és gyermekirodalom pedagógiai kérdéseivel foglalkozik. Kísérleteket folytat a gyermekek és az ifjúság körében az olvasási igényekkel és az olvatatás legjobb módszereivel kapcsolatban, megfelelő dokumentációs tevékenységével segíti a könyvkiadást, az iskolát (pedagógusokat) és a családot a megfelelő irodalom kiválasztásában.

4. A pedagógusképzésnek minden fokán (egyetemi, főiskolai és továbbképzés) többet kell törődni az ifjúsági irodalom oktatásával, annak nevelő szerepével. Hasonlóképpen a könyvtárosképzésben is. Ez utóbbi számára szükségesnek tartja az értekezlet gyermeklélektani stúdiumoknak a beiktatását is. Ezekre vonatkozó javaslatát az értekezlet továbbítja az illetékesekhez.

5. Oda kell hatni, hogy a tanítóképzőkben a könyvtárosképzés ne fakultatív legyen, az új tanítóképzőkben kikerült valamennyi pedagógusnak ismernie kell az iskolai könyvtárak célját, feladatait, pedagógiai funkcióját és a könyvtári munka ellátásához szükséges könyvtártani alapismereteket. Ugyanezt az egyetemeken és a pedagógiai főiskolákon is biztosítani kell.

6. Jelentős mértékben emelni kell a közművelődési könyvtárak gyermekolvasóinak számát. A gyermekek olvasásának, a gyermekkönyveknek és a gyermekkönyvtár munkájának propagálására fel kell használni a televíziót, a mozit, a rádiót, a diafilmet, a gyermeklapokat, sőt olyan eszközöket is, mint a gyufacímke és a papírszalvéta.

7. Minden lehetőséget fel kell használni a gyermekkönyvtárak megfelelőbb elhelyezése érdekében. Új lakótelepek építésénél tervbe kell venni a lakótelep gyermekkönyvtárát is. Abban az esetben, ha a gyermekkönyvtár az Úttörőházban van elhelyezve, szabályozni kell az úttörő mozgalom illetékes szerveivel egyetértésben az együttműködés módozatait.

8. A gyermekkönyvtári gyűjtemények kialakítása érdekében az állomány rendszeres elemzését javasolja a bizottság. Mind a gyűjtemények kialakítása, mind a színvonalasabb olvasószolgálat megteremtése érdekében javasoljuk a gyermekkönyvtári annotált alapkatalógus elkészítését. A gyermekkönyvtárakban is meg kell kezdeni a gyermekkönyvtári tájékoztató munka alapjául szolgáló kézikönyvtár kialakítását.

9. Minden gyermekkönyvtárban át kell térni a szabadpolcra, amint ennek feltételei megteremthetők.

10. Ki kell dolgozni és intézményesen alkalmazni kell azokat a módszereket, amelyekkel a fertőző betegségek könyveken keresztül történő terjedése megakadályozható.

11. Nevelőmunkával és minden lehetséges technikai eszközzel (kötetés, javítás, műanyag borítás stb.) gondoskodni kell az állomány élettartamának meghosszabbításáról.

12. Az értekezlet megállapítja, hogy gyermekirodalmunk jelentősen fejlődik és helyes úton halad. Fel kell tenni azonban az erőfeszítéseket a gyermekeknek szóló, a mai valóságot tükröző mesék, elbeszélések stb. létrehozására. A lehetőséghez képest tovább kell emelni a mesék, elbeszélések stb. létrehozására. A lehetőséghez képest tovább kell emelni a mesétől a regényekhez átvezető ifjúsági kiadványok számát és mennyiségét. Növelni kell a mesétől a regényekhez átvezető ifjúsági művek számát (mint pl. Barbara Ring: Peik stb.). Emelni kell az ismeretterjesztő ifjúsági kiadványok színvonalát általában, különösen pedig a 10 éven aluliak számára (leposztványok). Növelni kell a Kis Technikus sorozatot. Jelentősen meg kell bővíteni a kiadó több pályaválasztási útmutatót. Eredeti vagy fordított művekből pótolni kell az úttörő mozgalom bemutatásában mutatkozó hiányt. Fel kell mérni azokat az utáni generációs igényeket, amelyek részben az elhasználódás, részben az iskolai könyvtárak elhanyagolt állapotában következtek elő. Adjon ki a kiadó több művet a szomszédos országok szerzeményezése megalapozás érdekében, gyermekünnepek megrendezését könnyítő kiadványok formájában.

13. Fejleszteni kell a gyermekirodalom elemző kritikáját. A lehetőséghez legelőször is minél sürgősebben meg kell teremteni az ifjúsági irodalom elméleti kérdéseinek fórumát a sajtóban.

14. Létre kell hozni a hiányzó, színvonalas gyermek- és ifjúsági szépirodalmi folyóiratot.

15. Szorosabbá kell tenni a kiadók, írók és könyvtárak kapcsolatát.

16. Kiadónak, könyvtárosnak, pedagógusnak, könyvterjesztőnek többet kell tennie a verskultúra fejlesztéséért.

17. Vizsgálják meg az illetékesek, hogy milyen lehetőségek vannak a gyermekkönyv napjának megrendezésére.

18. A legjobbnak minősülő ifjúsági vagy gyermekkönyvek, illetve a legszebben illusztrált gyermekkönyvek jutalmazására pályadíjak létesítését javasolja a konferencia.

*

Az értekezők már fentebb érintett és igen szépen sikerült kiállítás mellett (melyet a konferencia bezárása után az Országos Pedagógiai Könyvtár saját helyiségében állított ki újra) az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja által közrebocsátott három gyermekkönyvtári kiadvánnyal egészült ki. A konferencia alkalmából ui. *Külföldi Könyvtári Szakirodalom* c. sorozatának 11—13. köteteként kiadta, és valamennyi résztvevő rendelkezésére bocsátotta az Országos Széchényi Könyvtár N. K. Krupcskaja: *A gyermekkönyvtárakról*, L. R. McColvin: *Közművelődési Könyvtárak és gyermekrészlegei és A gyermekkönyvtári munka időszzerű kérdései a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban. Cikkgyűjtemény* c. kiadványait.

N. Rácz Aranka—Véber Károly—V. Waldapfel Eszter

A MISKOLCI MŰVELŐDÉSI AUTÓK ÉLETÉBŐL

A miskolci Megyei Könyvtár művelődési autója 1959. július elseje óta járja a borsodi tanyavilágot. A művelődési autó kezdeti néhány száz kötetes könyvállománya ma már túlhaladja a 3800 kötetet is. 1959-ben fél év alatt 1370 személy (ebből 300 a 14 év alatti) iratkozott be az autó olvasótáborába, 1960-ban pedig csaknem 1500 beiratkozott olvasója volt, akik közül a 14 év alattiak száma nem éri el az ötszázat sem. A művelődési autó könyvtárából kezdetől fogva több mint 17 200 kötet könyvet kölcsönöztek ki. Az 1960-ban kikölcsönzött ismeretterjesztő kötetek száma eléri a 2000 kötetet (az egész kölcsönzési forgalom 1960-ban 11 450 kötet volt).

A működés kezdete óta 119 ismeretterjesztő előadást szerveztek az autó segítségével, ezeket az előadásokat majdnem tízezer hallgató nézte végig. A nagyobb községekben műsoros irodalmi előadásokat tartottak a gépkocsi segítségével. (Pl. *Tiszacsermely* és *Tiszaszederkény* községekben) és összesen 189 ismeretterjesztő filmet vetítettek le az ismeretterjesztő előadások hallgatói előtt. 194 alkalommal tartottunk hosszú, kétórás játékfilm előadást, s filmműsorunkban általában az irodalmi témákat feldolgozó filmek szerepeltek.

A művelődési autó helyi megbízottai részére 1961. január elején értekezőt rendeztünk a további feladatok megbeszélésére és az eddigi eredmények értékelésére. A Megyei Könyvtár elhatározta, hogy füzetkatalógust készít a művelődési autó könyvállományáról, és a katalógust elküldi a művelődési autó megbízottainak, akik felhívják a helybeliek figyelmét egyes művek elolvasására, esetleg olyanokéra is, melyeket a tanyai ember egyébként nehezen vesz kezébe.

Ezen az értekezőn megjelent a Megyei Tanács VB Művelődési Osztályának képviselője, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat megyei szervezetének küldötte és a Megyei Moziüzemi Vállalat műsorosztályának egyik dolgozója is, így lehetőség volt minden felmerült probléma megbeszélésére. A tapasztalatok alapján minden évben kell ilyen értekezőt rendezni, mert ez a munka javulására kell, hogy vezessen. Az értekezőn osztották ki a jutalmakat az autó helyi megbízottai részére. A jövőben az eredmények fokozása várható, mert művelődési autóbust állított üzembe az elmúlt év novemberében a miskolci Megyei Könyvtár, amelynek immár két gépkocsija van. Az új művelődési autó feladata a letéti könyvtárak könyvcserejének lebonyolítása, ismeretterjesztő előadások rendezése, filmvetítés az olyan községekben, ahol még nem működik állandó mozi. A könyvtár könyvespolcokkal látja el az autóbust, amely így a mozgó letéti raktár szerepét tölti be. A községi könyvtáros beszáll a gépkocsiba, és kiválasztja a maga számára szükséges könyveket, majd a könyvtárban feleslegessé vált könyveket visszaadja.

A gépkocsit a járási könyvtárak is megkapják használatra a járás területén működő könyvtárak számának arányában. Egy nap négy községet látogatnak meg vele, s ahová estére érkeznek, ott ismeretterjesztő előadást és filmvetítést is szerveznek. A könyvtári célra műszakilag átalakított autóbust segítségével elsősorban termelőszövetkezeti községekben rendez műsoros irodalmi előadásokat a Megyei Könyvtár.

Orosz Mihály

Megoldásra váró feladatok a megyei könyvtárak állománygyarapító és feldolgozó munkájában

A második ötéves terv könyvtárügyi irányelvei világosan kifejezik, hogy a könyvtáraknak új utakat is kell keresniök az olvasóknak nyújtandó szolgáltatások kiterjesztése érdekében. Beszélünk arról, hogy az ember legyen könyvtári munkánk középpontjában, hogy sokrétűbb szolgáltatásokat kell bevezetnünk a közművelődési könyvtárakban, hogy fel kell frissíteni könyvtári propagandánkat. Mindez összefüggésben van azzal, hogy a közeli időben befejeződik hazánkban a szocializmus alapjainak lerakása, s ez a könyvtárügyben is a szocializmus célkitűzéseinek fokozottabb szolgálatát kívánja. Áttérünk a szabadpolc rendszerre, kifejlesztjük a közművelődési könyvtárak szakkönyvtári funkcióját, magasabb fokra emeljük tájékoztató szolgálatunkat. Mindezek a célkitűzések szükségessé teszik az egész könyvtári munka funkcióinak felülvizsgálatát, s felvetik az irányítás és az olvasóval való közvetlen foglalkozás megújítása mellett a többi könyvtári tevékenység, így elsősorban az állománygyarapítás, de a feldolgozás és állománykezelés célszerűbb megszervezésének szükségességét is.

A városi könyvtárak örökébe lépő megyei könyvtárak a legjobb esetben is korszerűtlenül feltárt állományt örököltek. Ehhez jött a nemzeti tulajdonból igényelt és kapott könyvek sokasága. Ugyanakkor a feldolgozó munka szerkezeti, tartalmi és létszámproblémáinak megoldása is több évet vett igénybe. Lásan alakult ki és állandóan változik a megyei könyvtárak gyűjtőköre, legújabbban pl. a szakkönyvtári funkció megfogalmazásával bővült, és idő kellett a katalógushálózatok rendszerének kiépítéséhez is. Megvetettük alapjait a könyvtárak raktári részlegeinek, de az élet újabb követelményei folytán (pl. a szabadpolc-rendszer bevezetésével) ez is változik. És mindezek következtében könyvtáraink jó részében még nagyon sok feldolgozatlan állomány van. Az alábbiakban arról kívánok beszámolni, hogy ezekre a problémákra hogyan kerestünk megoldást, s eddigi eredményeink hogy hozzák magukkal a továbblépés szükségességét.

A Veszprémi Megyei Könyvtárban 1954 őszétől végezzük az állomány korszerűbb feldolgozását. Munkánk első két évében elsősorban mennyiségi eredményekre törekedtünk: süngösen kellett a könyv az olvasószolgálatnak. 1956 őszére 14 000 kötet lett a feldolgozott könyvállomány. Ekkor a megfelelő sokszorosítás bevezetésével a minőségileg is szín-

vonalasabb feldolgozó munkát vezettük be. (Teljes szolgálati katalógus kiépítése, megfelelő számú karton sokszorosítása, stb.) Fokozatosan feldolgoztuk, és külön katalógusban feltártuk helyismereti könyvállományunkat is. 1960. végére lényegében befejeződött könyvállományunk feldolgozása. Feldolgozásra került 29 000 kötet, ebből törlésre 3000 kötet, a feltárt állomány tehát 26 000 kötet. Az új beszerzések mellett a régi városi könyvtár anyagából és a nemzeti tulajdonból származó könyvek közül válogattuk ki azokat, amelyekre megítélésünk szerint szüksége volt az olvasószolgálatnak. Jelenleg a folyóiratok és a megyei aprónyomtatványok feldolgozása áll elvégezetlen feladatként a részleg előtt.

A könyvállomány feldolgozásának befejezését az tette lehetővé, hogy ömlesztett raktárunk állományát céltudatos csoportosítás után megfelelően kiválogattuk. Az állomány csoportosítása még 1955-ben történt meg az alábbiak szerint: 1867. előtti magyar, 1867. előtti idegennyelvű könyvek, nemzeti tulajdonból származó könyvek, idegen nyelvű szép- és ismeretterjesztő irodalom, a volt városi könyvtár könyvei, folyóiratok és újságok, statisztikai kiadványok (évkönyvek, közlemények, stb), vökök könyvei, térképek és végül sorozatok és többkötetes művek hiányos darabjai. Ez az állomány mintegy 10 000 kötet volt, nagyobb állomány esetén célszerű a szakok szerinti, árnyaltabb csoportosítás. Ezt a korábban csoportosított feldolgozatlan állományt a nyár folyamán 3 könyvtáros átválogatta és a könyvek megfelelő irányításához az alábbi újabb csoportokra osztotta:

- a) a helyi állomány számára feldolgozandó könyvek,
- b) a járási könyvtárak részére ajánlandó könyvek,
- c) más megyéknek különválogatott könyvek,
- d) felesleges könyvek.

A járási könyvtárak részére a hasznos, de nálunk már meglévő műveket ajánlottuk fel. Más megyék számára különválogattuk a számukra értékes helytörténeti anyagot, s ezt a többszáz kötetes csoportot azonnal elküldtük az illetékes megyei könyvtáraknak, amelyek nagy örömmel fogadták ezt az ajándékot. A felesleges könyvek közül a vakok könyveit eljuttattuk a Vakok Intézetének Szombathelyre. A térképek közül csak a helyismeretileg értékeseket tartottuk meg, a többi, valamint XVI—XVIII. századi értékesebb, de gyűjtőkörünkbe

nem tartozó könyveinket az OSZK gyarapítási osztályának küldöttük el. Megmaradt mintegy 8000 kötetnyi felesleges anyag. Ezt a részleget szakemberekkel még egyszer ellenőriztetjük, hogy nincs-e benne számunkra értékes anyag, ez azonban legfeljebb 2—300 kötetnyi lehet. A többi megyei duplumraktárunk állományába helyezzzük át.

A megyei duplumraktárba összegyűjtöttük a hálózat egyes tagkönyvtáraiban levő elavult és felesleges állományt. Ez a munka — mint a folyamatos könyvkivonás — állandóan folyik. A megyei duplumraktárban két részre osztjuk a beérkező állományt. Egyik a megyében sehol sem használható állományrészleg, a másik, kisebbik részleg pedig az egyes könyvtárakban még használható állomány. Megyei összállományunk 15%-a került a kivonási eljárás során a duplumraktárba.

A duplumraktár használható állományának felajánlása a hálózat tagkönyvtárai számára megkezdődött. A kivonás ellenőrzését és a felajánlást a megyei könyvtár az egész állományról felfektetett sommás raktári lapok segítségével végzi. A községi könyvtárakból a kivonást a községi tanácsi kezelésbe adással együtt végeztük. A hálózat tagkönyvtárai által nem igényelt könyvanyagot más megyei közművelődési hálózatoknak ajánljuk fel (iskolai könyvtárak, szakszervezeti könyvtárak).

Az ezután megmaradó és az eleve feleslegesnek ítélt könyvanyagot tovább tárolja a duplumraktár mindaddig, míg központi intézkedés nem történik felhasználására. Időközben ez csökken az elavulttá minősített állományrészekkel, amelyek ipari felhasználása lehetővé válik. Megítélésünk szerint a duplumraktár működése állandó lesz, és szerepe fokozódik. Az is célszerű lenne, ha ez a duplumraktár nemcsak a tanácsi, hanem a többi közművelődési könyvtárhálózat felesleges állományát is tárolná, kezelné és meghatározott elvek szerint szétosztaná. A továbbiakban az egyes megyék közötti cserék megoldására is gondolni kell, hogy ezzel a központi könyvelosztót tehermentesítsük. Nagyon célszerű kétoldalú megállapodások jöhetnek létre egyes megyék duplumraktárai között. Mindezek szükségessé teszik a duplumraktárak működésének központi rendezését, az elvi felépítés szabályozását, mert ezideig az „ahány ház, annyi szokás” gyakorlata érvényesült a létesülő duplumraktárakban.

Közművelődési könyvtáraink állományának rohamos fejlődése mellett számolni kell az egyes könyvtárak felső állomány-határának megállapításával,

amelynél többet már nem célszerű raktározni a könyvtárban. Ha ez a felső határ a megyei könyvtárak esetében nehezen is fejezhető ki, becslésem szerint egy emberöltőn belül 80—200 000 kötet között lesz. Ez előtérbe hozza az ökonómikus állományfejlesztés igényét. Már most alkalmazni kell a modern könyvtári állománygyarapítási elvet, amely azt jelenti, hogy ne szerezzünk be és ne tartunk felesleges (elavult) művet a könyvtárban. El kell érniük, hogy a lehető legkevesebb legyen az olyan könyv, amelyet az olvasók nem keresnek. Még kurrens könyvről is állíthatjuk, hogy nem szükséges, ha az olvasók éveikig nem használják. A könyvtárak mennyiségi telítettségének bekövetkezése után a be- és kiáramló könyvek száma nagyjából azonos lesz. Figyelembe véve a gazdaságosság szempontjait, el kell kerülni, hogy költséges úton — kerek számmal véve — a 10 Ft-ba kerül egy könyv feldolgozása — feldolgozzunk olyan könyveket, amelyekre ma, vagy a közeljövőben nem lesz szükség.

A modern könyvtári állománygyarapítási elv szöges ellentéte annak a régi, elavult, korszerűtlen nézetnek, amelyik egy-egy könyvtár rangját nem az állomány minőségében, hanem könyveinek mennyiségében látja. A szűkös raktári viszonyok mellett ez már ma is égető kérdésként merül fel a megyei könyvtárak legtöbbjében. A helyes, céltudatos állományfejlesztés elsősorban a gyűjtőkör helyes meghatározását követeli. A közművelődési funkció megjelenése túlságosan általános, következképp a gyűjtőkör meghatározása is. A meghatározáshoz az országos politikai, gazdasági, művelődési célkitűzések mellett figyelembe kell venni a helyi adottságokat, a művelődési élet helyi szervezeti, személyi, tárgyi lehetőségeit. Elemző felmérések szükségesek ehhez: egy-egy terület művelődési (könyvtári) ellátottságáról, a lakosok kulturális színvonaláról, foglalkozásáról, érdeklődési köréről, a település gazdasági, politikai életéről. Össze kell hangolni a terület különböző könyvtárainak gyűjtőkörét és a szolgáltatásokat és közös terveket kell kialakítani. Ma még sok a párhuzamosság, az anyagi és szellemi erők pazarlása. A szakkönyvellátásban egyetértünk a lépcsőzetesség elvével a technikai, mezőgazdasági irodalomnál. A humán irodalom területén tájékozatlanok vagyunk: mit és milyen mélységben gyűjtünk? Előbb-utóbb sor kerül olyan aktív szervezőbizottság életre keltésére is, amelyben különböző szakember tanácsadók foglalnak helyet.

Az új könyvtárak építésénél, a régi könyvtárak átrendezésénél, a szabad-

polcos kölcsönzés bevezetésénél olyan raktározási rendszert kell kialakítani, amelynél meghatározott elvek szerint történik a könyvek elhelyezése. El kell dönteni melyik részlegbe, miért, mi kerüljön. Milyen kapcsolat és elhatárolás lehetséges az olvasótermi kézikönyvtár, a feldolgozó, a tájékoztató szolgálat és a módszertani kézikönyvtár között? A kéziratok raktározása szintén egyéni megoldások útján történik.

Könyvtárunk állomány-rendezési munkáinál említettem, hogy nálunk már nincs feltáratlan hasznos könyv. Feldolgozásra vár a helytörténeti aprónyomtatvány anyag és a periodika anyag. Előzetes becslések szerint ennek feldolgozása egy fél év alatt elkészül. A továbbiakban a feldolgozó csoport feladatköre változni, bővülni fog. Megmarad az állománygyarapítás munkája, amely azonban egyre inkább kollektív és később a szakemberek bevonásával magasabb színvonalú lesz. A feldolgozó munka csak az új beszerzésekre terjed ki. A csoport segítséget tud adni a tájékoztató szolgálatnak, olvasóterveket, bibliográfiákat készíthet, közelebb kerül az olvasókhoz, szervezettel pedig az olvasószolgálathoz. Ez a körülmény egyúttal felveti azt a kérdést is, hogy szükség van-e két csoportra (olvasószolgálati, gyarapítási- és feldolgozó), nem lenne-e célszerűbb egy helyi, városi részleget szervezni? Kíváncsi, hogy az új működési szabályzat tegye lehetővé ezt az átszervezést.

Elgondolkoztató az is, hogy érdemes-e a szolgálati katalógus továbbépítése? 100 000 kötetes állományhoz például több mint 200 katalógus-fiók szükséges. Itt azonban elsősorban nem szekrény és elhelyezési nehézségekre gondolunk, hanem arra, hogy ebbe a katalógusba évi 5—6000 kötetes be- és kiáramlásnál a lapok besorolása hallatlan nagy munka. És egyidejűleg párhuzamosan elvégezzük ugyanezt a munkát az olvasói katalógusban is.

A címléírás és szakozás területén rugalmasabb keretek alakíthatók ki. Feldolgozó munkánkban bizonyos öncélúság és egysíkúság jelentkezik. Nem a szabvány helytelenségére gondolunk, mert a szabvány nagyon is szükséges. De más igénnyel lépnek fel az olvasók különböző nagyságú és típusú könyvtárakkal szemben! Mivel egyéni elbírálás, hozzáértés

dönt ebben a kérdésben, a könyvtárak katalógizálási munkáinak mélysége és módszerei változatosak. Néhol túl aprólékosak, néhol elnagyoltak. Ki kellene dolgozni, hogy a községi, városi, járási, megyei és a szakszervezeti könyvtárak esetében milyen legyen egy könyvtár katalógizáló munkája. Kell-e a szakkönyvek eredeti címe? Hol és miről kell sorozati nyilvántartás? Milyen megoldás alkalmazható a testületi szerzők esetében? Kell-e egy községi könyvtárban a címléírásban feltüntetni fordítót, illusztrátort, főleg ismeretlen művészet esetében? Felvegyék-e itt a szépirodalmi mű eredeti címét? A megyei könyvtárak csináljanak-e az ismeretterjesztő irodalomról címszó katalógust? A könyvállomány nagysága szerint kell a kategóriákat megállapítani, és a helyi körülmények figyelembevételével finomítani a különböző csoportokat.

Ugyancsak bizonytalan a szakkkatalógusok helyzete. Szükséges-e egy megyei könyvtárban is az ETO-ban előírt és bonyolult beosztási módszert követni, amit a szakozón kívül még az olvasószolgálati könyvtárosok sem ismernek, nem is beszélve az olvasókról? Helyesnek tartjuk *Csapodi Csaba* tervét a csoportképzéssel kapcsolatban (Ld. a *Magyar Könyvszemle* 1960. évi 1. sz. 47. old.) A címléíráshoz hasonlóan, a szakozás mélységét illetően szintén kategorizálhatók a könyvtárak. 5000 kötetig elégségesnek látszik a raktári jelzetek szerinti feltárás. Ez a gyakorlat persze nem érinti a központi feldolgozást, mivel abból annyi adatot vesz figyelembe a könyvtár, amennyire szüksége van a saját katalógusában.

Nyilvánvaló, hogy egy cikk keretében csak az egyes problémák felvetéséig juthat el az ember. Igyekeztem az elsődleges kérdéseket megemlíteni, azokat elsősorban, amelyek most foglalkoztatják könyvtárunkat. Ezekből nyilvánvaló, hogy új szervezeti, tartalmi, módszertani és technikai kereteket, illetve lehetőségeket kíván a területi közművelődési könyvtárak szerzeményező, feldolgozó munkája, a katalógusok, a könyvek célszerű raktározásának igénye, és mielőbb megoldást kíván a sok felesleges, és haszontalan, feldolgozatlan könyv sorsának eldöntése. Az érintett problémák magasabb színvonalú megoldása képzett és gyakorlott könyvtárosokat igényel, alkibben nagy hiány van hálózatunkban. A közművelődési könyvtárak távolabbi fejlődését kell szem előtt tartani, hogy a mai kérdésekben helyes megoldásra találjunk. Ehhez a helyi elképzelések és erőfeszítések központi összefogása és a követendő út kialakítása szükséges.

Czóf Ervin

A kaposvári irodalmi napok

A második ötéves tervünk könyvtári irányelveinek és tervszámainak megvalósítására irányuló törekvés már most új propaganda módszerek keresésére irányította a könyvtárosok figyelmét. Szerzte az országban, városban és falun egyaránt a bevált módszerek intenzívebb alkalmazása mellett, az új utak keresése, a nagyobb hatású propaganda eszközök és módszerek keresése észlelhető.

Ez a törekvés szülte Kaposvárott azt az ötletet, hogy a város felszabadulásának tizenhatodik évfordulóját nagyobb-szabású irodalmi rendezvényekkel ünnepejjék meg, amelyek a város lakosságának figyelmét hatásosan irányítják a mai magyar irodalomra és a könyvtárakra. Az ötlet megvalósítását felkarolta a *Magyar Írók Szövetségének* elnöksége, messzemenően támogatta a *megyei és városi pártbizottság, a megyei és városi tanács végrehajtó bizottsága* és a *Szakszervezetek Somogyi Megyei Tanácsa*. Az aprólékosan, gondosan előkészített lebonyolítási terv végrehajtásából derekasan kivette részét a megyei könyvtár és a városi hálózat minden tagja. E nagyszabású rendezvény, amelyet a Magyar Rádió *Gondolat* című rovata december 14-i adásában az év legnagyobb-szabású irodalmi eseményének nevezett, ismét igazolta azt a régi tapasztalatot, hogy a feladatok nagysága képes megsokszorozni a könyvtárosok teljesítőképességét.

A kaposvári irodalmi napokon részt vett *Dobozy Imre* főtktár vezetésével a Magyar Írók Szövetségének delegációja: *Berkesi András, Földeák János, Galabárdi Horváth Zoltán, Hegedűs Géza, Hidas Antal, Illés Béla, Ilyés Gyula, Lányi Sarolta, Molnár Géza, Tatay Sándor, Timár Máté*.

Az irodalmi napok megnyitó aktusaként a küldöttség megkoszorúzta a szov-

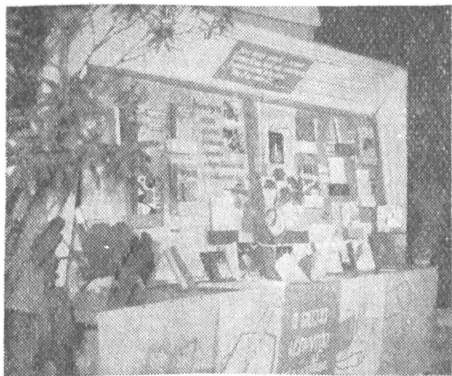
jet hősök emlékművét. Utána pedig *Szirmai Jenő*, az MSZMP Somogy megyei bizottságának első titkára fogadta a küldöttséget, és szívélyes eszmecsere során meghívta az írókat későbbi somogyi falulátogatásokra.

Az irodalmi napok tömör programjában változatos rendezvények szerepeltek: új fiókkönyvtár avatás, írók, olvasók találkozója a könyvtárakban, reprezentatív könyvkiállítás a megjelent írók műveiből, *Dobozy Imre* előadása a városi tanács dísztermében „A mai magyar irodalom időszerű kérdéseiről”, amelyet mintegy négyszázan hallgattak meg, irodalmi délutánok és könyvvásárok üzemekben, munkásszállásokon, a szakszervezeti művelődési házban, az ipari tanuló iskolában, a felsőfokú tanítóképző-intézetben, írók és könyvtárosok tanácskozása, amelyen az állami hálózat könyvtárosain kívül a nagyobb üzemek szakszervezeti könyvtárosai, sőt a szomszédos megyék néhány járási könyvtárosa is részt vett. Az irodalmi előadásokon mintegy kétezer kaposvári dolgozó jelent meg, köztük igen tekintélyes számban üzemi munkások. *Dobozy Imre* előadására a járási székhelyekről is szép számban látogattak be az érdeklődő pedagógusok.

Az irodalmi napok alatt a vendégírók előre meghirdetett időpontokban dedikálták műveiket a helyi könyvesboltban, amelynek eladási forgalma a három nap alatt jelentékenyen megemelkedett.

Az irodalmi napok máris észlelhető, nagyon értékes könyvtári eredményeket hoztak. December hónapban több, mint 300 új olvasó iratkozott be városi könyvtárainkba. A vendég írók műveinek kölcsönzési forgalma ugrásszerűen megnőtt. Ehhez nyilván hozzájárult az írók személyes megismerése, az a szívélyes baráti hang és benső őszinteség, amely az író—olvasó találkozást jellemezte. Valóban sikerült megvalósítanunk, hogy a közérdeklődés három napon át a vendég írókra és a könyvtárakra irányult. Ehhez igen hasznos segítséget nyújtott a *Somogyi Néplap*, amely színes riportokban, friss híradásokkal élesztette a figyelmet.

Értékes eredménynek tartjuk a vendégírók egyértelmű nyilatkozatát, hogy a Kaposvárott töltött három nap számukra igen kellemes élményt jelentett, és hívásunkra bármikor szívesen ellátogatnak ismét Somogyba. Ily értelemben írt *Berkesi András* „Három nap Kaposvárott” című cikkében. (Élet és Irodalom

Részlet az ünnepi kiállításból

50. szám) és *Darvas József*, a Magyar Írók Szövetsége Elnöksége nevében Szirmai Jenő elvtárshoz, az MSZMP megyei bizottsága első titkárához intézett levelében.

Gondot fordítottunk arra, hogy az írók igénybevételük mellett és közben élményanyagot is gyűjthessenek. A programban szerepelt a Róma-hegyi *Rippl-Rónai villa* meglátogatása, városnézés, amelynek keretében az íróküldöttség meglátogatta a Kaposvári Fonodát, az

üzemelő Cukorgyárat, a süketnémák óvodáját, hazánk egyetlen ilyen intézményét, a társadalmi munkában épült, új Cseri úti fiókkönyvtárt. Az üzemek és intézmények dolgozói és vezetői az írókat mindenütt meleg szeretettel fogadták.

A kaposvári irodalmi napok megrendezése méltó megünneplése volt városunk felszabadulásának, de hangulatos és eredményes ünnepe volt a mai magyar irodalomnak is. *Kellner Béla*

KÖZSÉGI KÖNYVTÁRAK A TANÁCSI TULAJDONBAVÉTEL UTÁN

I.

A könyvtárak átadása a helyi tanácsoknak alapvető változást hozott a községi könyvtárak munkájában. Közvetlenül az átadás megkezdése után jelentek meg a művelődéspolitikai irányelvek, amelyek a helyi párt- és tanácsszervek figyelmét a kulturális feladatokra irányították. A tanácsok vezetői világosan látták, hogy a községi könyvtár tanácsi tulajdonba vétele az irányelvek megvalósításának egyik fontos eszköze.

A községi könyvtárak átadásában előljáró Tolna, Komárom és Fejér megye után ma már az egész ország területén folyamatosan halad előre az átadás. Zalában és Vas megyében ugyan csak 1962-re valósítható meg az átszervezéshez szükséges költségvetési hitel emelés, mégis saját erőből már e megyék is több községi könyvtárat helyi kezelésbe adtak, illetve adnak át a közeljövőben. A három kezdeményező megyében az átadás lényegében befejeződött. Nagyobb nehézségek csak azokban a megyékben adódtak, amelyekben nagyon sok az ezer lakos alatti kisközség. E községekben ugyanis nehezen tudják megteremteni a tanácsi tulajdonba adott könyvtárak megfelelő működési feltételeit, az önálló könyvtári helyiséget, a szükséges berendezést.

Az átadott községi könyvtárakban az évi gyarapodás 10—15 kötetről 60—100 kötetre emelkedett, sőt egyes könyvtárakban eléri az évi 200 kötetet is. Ma már háromszor annyi községi könyvtár van önálló helyiségben, mint amennyi 1957-ben volt.

A könyvtárak helyi erőforrásból történő támogatása ugrásszerűen megnőtt. A községi tanácsok sajátjuknak érzik a könyvtárat, ezért munkájukhoz jelentős támogatást adnak. Több száz községben épített a tanács önálló könyvtárhelyiséget, vagy tekintélyes anyagi áldozattal megfelelő helyiséget alakított át a könyvtár részére. Az ilyen építkezésekhez — elsősorban társadalmi munka szervezésével — a Hazafias Népfront helyi szervei is nagy segítséget nyújtanak. (Ld *Békkés György* cikkét *Az ecsédi népkönyvtár — népfrontklub megnyitásáról* *A Könyvtáros* 1961. januári számában.)

Rendkívül hibás szemlélet volna azonban a tanácsi tulajdonbaadás eredményeit csupán az anyagi megerősödéssel leszűkíteni. Az átadás a könyvtárak tartalmi munkájában is új lehetőségeket teremt. A községi tanácsok tulajdonába kerülő könyvtárak alkalmassá válnak arra, hogy magasabb színvonalon, differenciáltabban szolgálják a helyi igényeket, szerves részévé váljanak az adott község egységes művelődési munkájának.

II.

A tanácsi tulajdonba vett községi könyvtár jövődöntő munkáját alapjában befolyásolja, hogy miként fejlődik a *községek egységes művelődésügyének irányítása, és hogyan fejlődik a községek más művelődési intézményeinek munkája*. Eppen ezért figyelembe kell vennünk azokat a változásokat, amelyek az utóbbi időben a népművelés irányításában bekövetkeztek, illetve bekövetkeznek.

A népművelésre a legutóbbi időig a párhuzamosság volt jellemző, hogy az állami népművelésen kívül a társadalmi és a tömegszervezetek tevékenységét általában nem hangolták össze, s az elért eredményeket is elsősorban országos szervezetük szempontjából értékelték. Így külön beszélhetünk például a földművelésszervezetek

népművelési munkájáról, a MEDOSZ népművelési munkájáról stb. Az állami népművelés pedig elsősorban az egyes feladatok szerint értékelte a munkát — ismeretterjesztés, könyvtárak, öntevékeny művészeti munka stb. — és azoknak egy-egy község lakosságára gyakorolt összehatását nem vette, illetve nem veszi eléggé figyelembe. E téves szemlélet eredményeként egy-egy községben négy-öt könyvtár is működik egymástól elszigetelten. A többnyire csekély állománnyal rendelkező könyvtárak közül egyik sem tudja az igényeket kielégíteni, csak arra jók, hogy teljesen szétforgácsolják erőinket, erőforrásainkat. A „felülről irányított” népművelés nincs tekintettel az egyes községek helyi igényére, problémáira. Nem veszi figyelembe azt, hogy milyen rendkívüli differenciáltságot követel az egyes községek művelődési munkája. Ez a szemlélet a népművelésben — a könyvtárak esetében is — bizonyos fokú szemiatizmusra vezetett.

A jövőben a feladatok kijelölésénél csakis az egyes községek helyi adottságaiból indulhatunk ki, és minden népművelési tevékenységet ennek kell alárendelnünk. Ez persze nem jelenti azt, hogy a társadalmi és tömegszervezetek a jövőben a népművelésnek csak egy-egy területén fejtenek ki tevékenységet, hanem azt, hogy minden községben olyan munkát végeznek, amelyre legjobbak adottságaik, és amely munkára az adott község egységes művelődésügye érdekében elsősorban szükség van. Például célszerűtlen, hogy egy-egy kis és középnagyságú községben (5000 lakosig) 4—5 szerv lartsion fenn könyvtárat. Könyvtárat is annak a szervnek kell fenntartania, amelynek a helyi adottságai a legmegfelelőbbek — elsősorban tehát a tanácsoknak és a szakszervezeteknek —, mégpedig a község rendelkezésére álló eszközök olyan átcsoportosításával, hogy a község igényeihez mért könyvtár működése biztosítható legyen. Vagyis például, ha egy községben a színjátászó csoport fenntartását a szakszervezet vállalja, az énekkar, a szakkörök fenntartásáról a termelőszövetkezet gondoskodik stb., a községi tanács a rendelkezésére álló anyagiakat úgy csoportosítja át, hogy a községi könyvtár működése, fejlődése biztosítva legyen. Azonban az a tény, hogy a községi könyvtárak nem kizárólag a tanácsok kezében lesznek, nem teszi feleslegessé, sőt még jobban megköveteli a megyei és járási könyvtárak által irányított egységes módszertani munkát. (A községi könyvtárak fenti problémáinak megoldására az év közepén rendelet jelenik meg.)

A községek egységes művelődésügyének kialakításában feltétlenül szükséges, hogy minden községben egységes munkatervet készítsenek, amely mind az állami, mind a társadalmi szervezetek népművelési munkáját magába foglalja. A munkatervet a *Községi Művelődési Tanács* fogadja el. Ezek az egységes, éves munkatervek már több megyében elkészültek (*Heves, Nógrád, Baranya* stb.).

Érdekes ezeket az elkészült munkaterveket a könyvtárak szempontjából megvizsgálni. A munkatervek úgyszólván kivétel nélkül az első helyre tették a könyvtári feladatokat. Könyvkiállításokat, könyvismerttetéseket terveztek, sőt nem egy község azokat a könyveket is meghatározta, amelyeket a község érdekeinek megfelelően elsősorban kell beszerezni (pl. mezőgazdasági szakkönyveket). Akad azonban elnagyolt, a feladatokat nem világosan meghatározó munkaterv is, s emiatt szükség van a községi szervek újabb, a könyvtári munkával összefüggő folyamatos tájékoztatására.

Egyet azonban határozottan le kell szögezni: a községi könyvtárak a jövőben munkájukat a község egységes munkaterve szerint végzik. A községek munkatervét ugyanis a községi művelődési tanács fogadja el, s annak végrehajtásáért a tanács vállal felelősséget. Minden szervezési és igazgatási feladatról ebben a munkatervben kell gondoskodni. Ez a megyei és járási könyvtárak munkatársainak lehetőséget ad arra, hogy alaposabban foglalkozhassanak a könyvtárak tartalmi munkájával, módszertani kérdésekkel.

III.

Melyek azok a tényezők, amelyek egy-egy község művelődési feladatait meghatározzák?

Minden megye, minden járás művelődési feladata más és más. Más, ha az adott területen ipari munkások laknak, de akkor is, ha a terület mezőgazdasági jellegű. Más-ként kell foglalkozni a kis községekkel, mint a nagyokkal. Befolyással van rá az adott község termelési jellege: gabonatermesztés, erdőgazdaság, állattenyésztés stb. A bejáró munkások, a bányászok, vagy éppen a nemzetiségi nyelvet beszélők ellátása különleges követelményeket támaszt a könyvtárral szemben. A művelődési otthon léte, vagy hiánya szintén befolyásolja a feladatokat.

Milyen feladatok várnak az elmondottak alapján a könyvtárakra?

A megyei, járási, községi könyvtárak munkatársainak mindenek előtt ismerniök kell az egyes községek művelődésügyi munkatervét, problémáit. Beható elemzésekre, módszertani vizsgálatokra van szükség, melyek elősegítik a feladatok megoldását.

Szoros együttműködést kell kialakítani más népművelési szervezetekkel, valamint állandó kapcsolatot fenntartani a község művelődési munkáját irányító népművelési felügyelővel.

A tanácsi tulajdonba adott községi könyvtárak fejlődési lehetőségei igen nagyok. Itt az ideje, hogy gyermekkönyvtárakból „felnőtt” könyvtárakká váljanak, természetesen úgy, hogy közben gyermekolvasóikkal is jobban foglalkozzanak, mint eddig.

A felnőtt olvasók érdekében a könyvtárnak be kell szereznie az adott község termelési arculatának megfelelő alap- és középfokú szakkönyveket, a magasabb könyvtári igényeket pedig könyvtárközi kölcsönzéssel elégtíteni ki. A könyvtárnak segítenie kell a faluban lakó munkások, bányászok szakkönyvigényének kielégítését is.

A falvakban folyó szakmai oktatás és az ismeretterjesztő munka, valamint a könyvtárak között meg kell teremteni a szükséges kapcsolatot. Biztosítani kell, hogy a könyvtárak állománya igazodjék a szakoktatáshoz, az ismeretterjesztő előadásokhoz, és képes legyen megfelelő könyvanyaggal kiegészíteni az előadások anyagát. A könyvtárosnak el kell érnie azt, hogy a TIT előadói minden esetben hívják fel a hallgatók figyelmét az előadásukkal kapcsolatos könyvekre, irodalomra.

A falvak társadalmi átalakulása ma már művelődésügyünk több területén lemérhető. Például állandóan emelkedik azoknak a falusi lakosoknak a száma, akik a dolgozók iskoláiban tanulnak tovább. Az üzemekben szerzett tapasztalatok szerint a továbbtanulók nagyobb igénye a könyvtári forgalomban is jelentkezik. Az ő tanulmányaikhoz szükséges politikai, szakmai könyvek nagyobb forgalmára a községi könyvtárak is számíthatnak a jövőben.

A községi könyvtárakkal szemben támasztott igények növekedése, differenciálódása természetesen nem csökkentheti a könyvtáraknak a még nem olvasó lakosok megnyerése érdekében kifejtett propagandatevékenységét. A rendszeres könyvolvasáshoz nem szokott, a mesekönyv-olvasás fokán megrekedt ember felemelése a rendszeres olvasás, művelődés fokára, továbbra is a községi könyvtárak főfeladata marad.

IV.

Az elmondottak természetesen a könyvtárak módszertani munkájának alapos megjavítását követelik. Olyan, elvileg megalapozott módszertani munkára van szükség, mely minden tekintetben figyelembe veszi a helyi sajátosságokat, helyi igényeket. Különösen az állománygyarapítási és propaganda kérdések alapos elemzésére van szükség, hogy a vizsgálatok alapján a beszerzés, az olvasószolgálat fejlettebb formáit, módszereit alakíthassuk ki.

A könyvtárak — a községi könyvtárak is — a jövőben csak akkor felelhetnek meg feladataiknak, ha munkájukat az eddiginél sokkal szélesebb társadalmi segítséggel oldják meg. Az olvasók segítsége olyan erőforrás, melyet könyvtárosaink nagyrésze még nem használ ki megfelelően.

Végül meg kell jegyeznünk azt, hogy bár a községek egységes művelődésügyének kialakítása erőteljesen halad előre, az egyes községekben nem egyformán biztosítottak feltételei, s ezért a megvalósításhoz bizonyos időre van szükség. A községek egységes népművelő tevékenysége is csak fokozatosan erősödik meg. Ez olyan tényező, mellyel az egyes községek könyvtári munkájának kialakításában még néhány évig számolnunk kell.

Tóth Árpád

MAGYAR NYELVTANFOLYAM A DEUTSCHE STAATSBIBLIOTHEKBAN. A Deutsche Staatsbibliothek az 1960 második felében 16 házi tanfolyamot szervezett dolgozói számára. Ezek közül egyesek a rendes könyvtári munka elmélyítését szolgálják (szakozás, címfelvétel, könyvkötés), mások a társadalomtudományi földrajz, technikai ismeretek terjesztését. Egy tanfolyam az új dolgozókat ismerteti meg a könyvtár szervezetével, sokrétű feladataival, három pedig angol, orosz és francia tolmácsokat képez ki az 1961 októberében rendezendő jubileumi ünnepségekre érkező külföldi vendégek vezetésére.

Rendes nyelvtanfolyam öt van. Négyen az angolt, franciát, olaszt és orosz tanítják, az ötödiken, mint egyetlen nem világnyelvet, a magyart.

Ez utóbbi két évvel ezelőtt indult. Kezdetben igen nagy volt a lelkesedés, a résztvevők

száma meghaladta a tizet. Ez a szám időközben a magyar nyelv megtanulásának nehézségei és a dolgozók egyéb irányú elfoglaltsága miatt háromra apadt. Ezek azonban annál komolyabban fogják fel a tanulást, és igen szép előrehaladást tettek nyelvünkben. Előfizettek három példányban egy folyóiratra, ebből rendszeresen olvasnak, s az olvasottakat magyarul beszélik meg. A tanfolyamot Kárpáti Pál vezeti, a Humboldt egyetem finnugor tanzékné asszisztense.

A hallgatók részben a katalógusosztályon, részben a tájékoztató szolgálatnál dolgoznak. Magyar nyelvismeretüknek főleg a címfelvéteknél veszik hasznát. A Staatsbibliothekba elég sok magyar könyv érkezik. Ezek címét a katalóguscédulák és a nyomtatásban megjelenő *Berliner Titeldrucke* részére le is fordítják. (V. M.)

A KÖNYVTÁRÜGY MÁSODIK ÖTÉVES TERVÉNEK IRÁNYELVEIHEZ

A műszaki könyvtárak és az irányelvek

Bár a népgazdaság második öt éves tervének részletes adatai még nem kerültek nyilvánosságra — amint Kádár elvtárs mondotta az országgyűlés 1960 decemberi ülészakán elhangzott beszédében, néhány hónap múlva készül el a végleges öt éves terv — a második öt éves tervnek az MSZMP VII. Kongresszusa által elfogadott irányelvei már több mint egy éve ismeretesek előttünk. Ezeknek figyelembevételével 1960 első félévében elkészült a könyvtárosok széles körének bevonásával a könyvtárügy második öt éves terve. A terv irányelveit „A könyvtáros” 1960. júniusi száma közölte. A könyvtárügy előtt álló feladatoknak és célkitűzéseknek az irányelvekben történt összefoglalója természetesen csak a legfontosabb feladatokat tükrözheti és azokat sem hálózati bontásban, hanem munkaterületenként. Nézzük meg már most, hogy milyen feladatok megvalósítása hárul a műszaki termelési könyvtárhálózatra a következő öt esztendőben.

A könyvtárak munkájának középpontjába az olvasók kultúrájának növelését és széleskörű tájékoztatását kell helyezni. A műszaki termelési könyvtárhálózat sajátos feladata; az iparban és az ipari kutatásban dolgozók műszaki kultúrájának emelése, a termelési folyamatok korszerűsítéséhez és állandó fejlesztéséhez szükséges tájékoztatás nyújtása. Ennek a főfeladatnak megoldása érdekében kell megfelelően irányítani a könyvtári munka egyéb területein folyó tevékenységet — az állománygyarapítást, a feldolgozó munkát — s végül a módszertani munka célja, hogy a legcélravezetőbb eszközöket, módszereket kutassa fel, dolgozza ki és általánosítsa.

A fő célkitűzés megvalósítása a műszaki termelési könyvtárhálózatban — ismét a sajátos körülmények folytán — nem elsősorban a közvetlen olvasószolgálati munka útján, hanem főképpen a dokumentációs és bibliográfiai szolgáltatások segítségével történik. Az elmúlt évek során főként az Országos Műszaki Könyvtár, valamint egyes minisztériumi alközpontok (különösen a KGM és az építésügyi) kialakították a dokumentációs és bibliográfiai szolgáltatások viszonylag széles körét. Ugyanakkor — főleg az elmúlt esztendőben — egyre több gyár műszaki könyvtára vagy dokumentációs csoportja kezdte meg a gyáron belüli dokumentációs munkát, amelyet azonban három hiányosság jellemez:

1. a feltárási anyag mennyisége kevés, a feltárás nem terjed ki minden területre és kiadványtípusra (pl. prospektusra, szabadalmi leírásra stb.)

2. a dokumentációs feldolgozó munka sok esetben feleslegesen párhuzamosan, sőt többszörösen folyik és hiányzik a megfelelő összehangolás;

3. a jelenlegi szolgáltatások kihasználása távolról sem kielégítő.

Eppen ezért az irányelvek hangsúlyozzák, hogy:

„1. El kell érni a dokumentációs bázis növekedését mind mennyiségi, mind minőségi téren. Növelni kell a feldolgozott folyóiratok számát, a feltárt cikkek mennyiségét és be kell vezetni az eddig fel nem használt kiadványtípusok feltárását is (kongresszusi jegyzőkönyvek, kutatási jelentések, prospektusok stb.)

2. A különféle igényeknek megfelelő kiadványtípusokat kell kialakítani és bevezetni.

3. A dokumentációs kiadványok terjesztését és felhasználását jelentősen fokozni kell.”

A fentiekben említett dokumentációs és bibliográfiai szolgáltatások a szakirodalom színvonalának megfelelően elsősorban a mérnökök és az iparban dolgozó kutatók igényeinek kielégítését célozzák. Nyilvánvaló, hogy a termelésben részt vevő dolgozó tömegek műszaki kultúrájának növelésére más eszközöket is keresnünk kell. Mind-ezideig megoldatlan, de a második öt éves terv során megvalósítandó a munkaadókig lehatoló dokumentáció, tájékoztatás. Ennek szervezett módszerei a Szovjetunióban és Csehszlovákiában már kialakulófélben vannak (gondolunk itt elsősorban a Szovjetunióban működő vállalati tájékoztató irodákra). A munkaadókig hatoló dokumentáció eszközeinek és módszerének kialakítása nemcsak könyvtári feladat, nagymértékben szükségünk van e téren a magyar könyvkiadók segítségére, hogy megfelelő színvonalú és közérthető szakirodalmat jelentessenek meg. Az ilyen jellegű tájékoztatás elképzelhetetlen a gyárakban működő vállalati szakkönyvtárak tevékeny közreműködése és propagandája, valamint a vállalatvezetés segítése nélkül. A vállalatok vezetőségének, párt és tömegszervezeteinek helyes tájékoztatása és megnyerése e feladat segítésére szívós munkát követel a műszaki propagandában érdekelt állami és társadalmi szervek részéről.

A szélesebb körű műszaki tájékoztatás, műszaki propaganda megvalósítása kétségkívül nagyjelentőségű az iparban dolgozók műszaki kultúrájának növelése terén, nem oldja meg azonban a vidéken élő szakemberek és érdeklődők szakirodalommal való ellátását. Ez a probléma már a hároméves terv során is felvetődött, és a tudományos szakkönyvtárak, valamint a közművelődési könyvtárhálózat között az együttműködésnek bizonyos formái már kialakultak. Az együttműködés túlnyomórészt a műszaki termelési könyvtárhálózat és az egyes megyei könyvtárak között fejlődött ki, de végleges formáit még nem találtuk meg. Kétségtelen tény, hogy közművelődési könyvtárainkat, s ezen belül a megyei könyvtárakat nem lehet szakkönyvtárakká átalakítani, és a népgazdaság adott helyzetében nem volna helyes vidéki centrumainkban külön szakkönyvtárak létesítése. Ezért hangsúlyozzák az irányelvek, hogy:

„1. Valamennyi megyei könyvtárnak, jelentősebb járási és városi könyvtárnak megfelelő mennyiségű és összetételű szakirodalommal kell rendelkeznie, a terület igényeinek és a könyvtár gyűjtőkörének megfelelően. Az évi beszerzési keret mintegy 20 százalékát szakkönyvek vásárlására kell fordítani.

2. Ki kell fejleszteni a közművelődési könyvtárak szakirodalmi tájékoztató szolgálatát.

3. Az általános tudományos és különféle szakkönyvtáraknak bibliográfiai kiadványokkal, szakmai tanácsokkal, dokumentációs tevékenységgel és főként könyvtárközi kölcsönzés útján támogatniok kell a közművelődési könyvtárakat.”

A vázolt főfeladatok megoldása nem képzelhető el a feladatokat végrehajtó könyvtárosok és dokumentalisták szakmai és politikai tudásának növelése nélkül, és éppen ezért rendkívül fontosnak tartjuk a hálózatban dolgozó szakkönyvtárosok és dokumentalisták oktatását és továbbképzését. Erre vonatkozólag is találunk célkitűzéseket az irányelvekben.

Végezetül rendkívül fontosnak tartjuk — amit a második ötéves terv irányelvei mint legfontosabb tényezőt említenek — a gazdaságosság kérdését. Ezért mind ésszerűsítéssel, mind a munkamódszerek korszerűsítésével azon kell fáradoznunk, hogy a növekvő feladatokat ne elsősorban a létszám növelésével, hanem az ésszerűbb munkamódszerek alkalmazásával valósítsuk meg.

J á n s z k y L a j o s

AZ ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI TANÁCS LEGUTÓBBI ÜLÉSEIRŐL

Néhány hónapos szünet után, 1960 novemberében kezdte meg ismét munkáját az Országos Könyvtárügyi Tanács.

November 20-án elnökségi ülésen vitatták meg a könyvtári módszertani munka továbbfejlesztésének kérdéseit, különös tekintettel a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, a hálózati központok és az egyes könyvtárak együttműködésére, módszertani munkájuk összehangolására. Ezen az ülésen hallgatta meg az elnökség Vértes Györgynek, az Országgyűlési Könyvtár igazgatójának beszámolóját a német tudományos könyvtárak drezdai konferenciájáról.

December 20-án az Országos Könyvtárügyi Tanács teljes ülést tartott. Napirendjén szerepelt dr. Kovács Máté előadása „Az oktatási reform és a könyvtárak” címmel, továbbá az OKT és a szakbizottságok 1961. évi munkaprogramja.

Kovács Máté előadásának megvitatása során az OKT tagjai állást foglaltak amellett, hogy valamennyi könyvtárnak

egyik legfontosabb feladata az oktatási reform fő célkitűzésének (nevezetesen: a tanulás és az élet közötti válaszfal eltüntetésének) könyvtári eszközökkel való messzemenő elősegítése. Ez a munka nem korlátozódhat csupán az iskoláskorú ifjúság könyvtári nevelésére, hiszen a szocialista társadalom adta lehetőségekkel élve egyre több felnőtt vesz részt szervezett oktatásban, a munka oroszlánrésze azonban mégiscsak azokra a könyvtárakra hárul, amelyekben nagyszámú fiatal olvas.

Az előadás és a vita nagy segítséget nyújtott mind az oktatási reform előkészítésében résztvevőknek, mind a könyvtárügyi irányítóinak a további feladatok, tervek kimunkálásához. Az alapvető elvi kérdések felvetése után most már meg lehet kezdeni az alaposabb, részletesebb irányelvek és intézkedési tervek kidolgozását.

Az ülés második felében az OKT megvitatta és megfelelő módosításokkal elfogadta az 1961. évi munkaprogramot.

B u d a i G y u l a

EGY KÍSÉRLETEZŐ MAGYAR KÖNYVTÁR (2.)

Az olvasószolgálat új technikája a Gorkij Könyvtárban

Előző cikkünkben (*A Könyvtáros, 1960. november*) az állomány nyilvántartásáról, feltárásáról, vagyis a leltárról és a katalógusokról volt szó. De a gyarapodási jegyzék már az olvasószolgálat eszköze is. Ez alkalommal kifejezetten az olvasószolgálati technika modernizálási lehetőségeiről akarunk szólni. A technika szó nem lebecsülendő még ebben a vonatkozásban sem. Egyrészt energiákat szabadít fel az érdemi, nevelő, tudatformáló munkára, másrészt sajátos eszközeivel

maga is elősegítheti a színvonal emelését.

Az olvasók nyilvántartása

A jó olvasói nyilvántartásnak nemcsak az a jellemzője, hogy viszonylag kis munkát igényel, hanem az is, hogy ennek ellenére lehető teljes képet ad a közönségről. Ez a két követelmény első pillanatra ellentétben áll egymással. Ha az olvasókról sokat akarok tudni, szaporítani kell a nyilvántartásokat. Tegyük fel pl. hogy a könyvtár nem, kor, lakóhely, foglalkozás és iskolai végzettség szerinti nyilvántartást szeretne készíteni olvasóiról. Bizony ez az őt, eltérő keresztmetszet rendkívül nagy megterhelést jelent az illetékes munkatársnak. (Az olvasók törzslapjait úi. szét kellene szortírozni először az első, majd a második, azután a többi szempont szerint, vagyis ötször kellene elvégeznie az egész munkát a kartotékcsoomaggal.) De a Gorkij Könyvtár még azt is szeretné tudni, hogy ki milyen nyelven olvas, továbbá (hetedik szempont!) hogy milyen nyelvet tanul. Az a feladat állt tehát a könyvelő előtt, hogy hét ellentétes követelménynek egyszerre kell megfelelnie.

Milyen technikával oldotta meg ezt a problémát a Gorkij Könyvtár?

A nyilvántartás alapja a Gorkij Könyvtárban is a *törzslap*. Erre a kartondarabra kerül rá az olvasó neve, címe, foglalkozása, stb., ahogyan az 1. sz. ábrán mutatja. Csakhogy ennek a 18,7×8,2 cm méretű kartonlapnak van egy különlegessége, szélén három oldalt lyuksor fut végig, vagyis úgynevezett „peremlyukasztásos kártya”. Ennek köztudomásúlag az a lényege, hogy minden lyukhoz egy-egy fogalom kapcsolható (jobbszélén a 2. szám jelentése pl. a Gorkij Könyvtárban: nő, a 3. számé: férfi). A rájelölés úgy történik, hogy a lyukat egy speciális fogóval kitépik a kártya széléig, vagyis öblöt hoznak létre (Szelezcki György férfi, tehát a 3. számnál találjuk az öblöt).

Az ilyen kiöblözött kártyákat rendkívül könnyű tükkel osztályozni. Annak, aki ennek a módját netalántán nem ismerne, ideiktatjuk segítségül a következő ábrát. Lehetnek a lapok bármilyen rendben, ill. rendetlenségben, ha a keresett fogalomnál keresztül vezetünk egy tűt a kártyacsomagon, ezzel nehézség nélkül kiemelhetjük a szükségtelen kartonokat, s alul kezünkben maradnak a szükségesek. (Pl. a 3. sz. lyuknál operálva, ke-

01272																										
Név (asszonyknál leánynevét is):																										
Szelecki György																										
Lakcím (tel.):																										
V. Akadémia u. 14.																										
Foglalkozás (beosztás):																										
mérnök																										
Munkahely (cím, tel.):																										
Kohó és Gépip. Min.																										
Születési év:	Személyi lg. száma:																									
1930.	RL-I 155411																									
Akadémikus, A tud. doktora, Kandidátus, Aspiráns																										
Végzettség:																										
Egyetem-Főiskola Közéiskola Ált. iskola																										
Ha külföldön végzett főiskolát, aspirantúrát, hol és milyen szakon:																										
Moszkvában, Közlekedési egyetemén.																										
Ha jelenleg is tanul, az iskola (egyetemnél a kar) neve:																										
Milyen nyelven olvas:																										
Orosz, Német, Angol, Francia, Olasz stb.																										
Milyen nyelvet tanul:																										
német																										
Fordíts!																										
27	26	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1

Az olvasó törzslapja

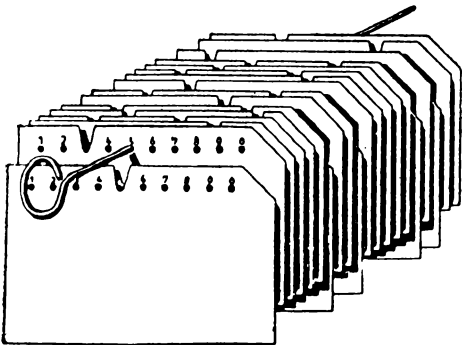
zünkben maradnak az összes „férfi” jelzésű törzslapok.) Így készíti a statisztikát a Gorkij Könyvtár is.

Így érthető, hogy amnyi adat folytonos nyilvántartására vállalkozik. Vegyük csak szemügyre a törzslapot. A jobboldali és az alsó perem 47 adatot tartalmaz, a beosztás a következő:

- 1 Intézmény
- 2— 3 Nem
- 4—14 Foglalkozás
- 15—17 Lakás
- 18—23 Kor
- 24—33 Iskolai végzettség
- 34—39 Ismert nyelvek
- 40—45 Milyen nyelvet tanul?

Az első ábrán látható jelölés feloldása: férfi (3), mérnök (6), budapesti lakos (15), húsz és harminc év között (20), egyetemet végzett (28), oroszul-németül tud (34—35), franciául tanul (41). Ha tehát a könyvtár kíváncsi mérnökölvasói számára, pillanatok alatt kikülönítheti kártonjait, csak meg kell számolni őket. A lyukkártya előnye azonban nemcsak ez. Itt is fel lehet tenni kombinatív kérdéseket több tő használatával. Három tő egyidejű alkalmazásával pl. azonnal elkülöníthetjük a budapesti angolul olvasó mérnököket (a 6, 15, 36. sz. lyukakon vezetve át a tüket), vagy a vidéki oroszul tanuló levelezőhallgatókat (16, 33, 40. sz. lyukak).

Eddig nem esett szó a baloldali peremről. Holott talán a legfontosabb adatok területe éppen ez. Az itt rendelkezésre álló 37 lyuk segítségével úi. az olvasók érdeklődését tartják nyilván. Beiratkozáskor az olvasó kitölti a törzslap hátoldalát is, ezen különféle ismeretágak felsorolását látja oszlopban egymás alatt (Marxizmus-leninizmus, társadalomtudomány, politikai irodalom, filozófia

A peremlyukasztásos kártonok válogatása

01272

Marxizmus-leninizmus	1	Név (asszonyoknál leánynev is)	Szelecki György	
Tört. tud. pol. irod.	2	Lakcím (tel.):	V. Akadémia u. 14	
Filozófia	3	Foglalkozás (beosztás)	mérnök	
Marxizmus - vallás	4	Munkahely (cím, tel.)	Kohó-és Gépipari Miniszt. V. Szabadság tér 5-6	
Pol. gazdaságtan	5	Születési év:	1930	Személyi lg. száma
Statiztika	6		RI-I. 155411	
Jog, állam, hadi	7	Testnevelés, sport	Akadémikus, A tud. doktora, Kandidátus, Aspiráns	
Pedagógia, néprajz	8	Irodalomtudomány	Végzettsége:	
Néprajz	9	Vers	Egyetem-Filozofia Középiskola Ált. iskola	
Nyelvtudomány	10	Dúdma	Ha külföldön végzett (iskolát, aspirantúrát, hol és milyen szakon):	
Természettudomány	11	Próza	Moszvában, Közlekedési Egyetemet	
Alkalm. tudomány	12	Ifjúsági irodalom	Ha jelenleg is tanul, az iskola (egyetemnél a kar) neve:	
Művészet	13	Ókár		
Építőművészet	14	Kétféle		
Festészet, szobrászat	15	Új- és legújabbkor		
Fényképezés	16	Földrajz, utazás		
Zene, színház, színháztudomány	17	Levelez. szótár		
Színháztudomány	18	Bibliográfia		
Testnevelés, sport	19	Bibliográfia		
Irodalomtudomány	20	Bibliográfia		
Vers	21	Bibliográfia		
Dúdma	22	Bibliográfia		
Próza	23	Bibliográfia		
Ifjúsági irodalom	24	Bibliográfia		
Ókár	25	Bibliográfia		
Kétféle	26	Bibliográfia		
Új- és legújabbkor	27	Bibliográfia		
Földrajz, utazás	28	Bibliográfia		
Levelez. szótár	29	Bibliográfia		
Bibliográfia	30	Bibliográfia		
Bibliográfia	31	Bibliográfia		
Bibliográfia	32	Bibliográfia		
Bibliográfia	33	Bibliográfia		
Bibliográfia	34	Bibliográfia		
Bibliográfia	35	Bibliográfia		
Bibliográfia	36	Bibliográfia		
Bibliográfia	37	Bibliográfia		
Bibliográfia	38	Bibliográfia		
Bibliográfia	39	Bibliográfia		
Bibliográfia	40	Bibliográfia		
Bibliográfia	41	Bibliográfia		
Bibliográfia	42	Bibliográfia		
Bibliográfia	43	Bibliográfia		
Bibliográfia	44	Bibliográfia		
Bibliográfia	45	Bibliográfia		
Bibliográfia	46	Bibliográfia		
Bibliográfia	47	Bibliográfia		

A kölcsönző tasak első oldala

stb). A neki tetszőt (ahol a könyvtár ajánlására igényt tart), aláhúzza. (A könyvtár pedig az aláhúzásokat követve kitépi az öblöket. Az első ábra mérnöke hat ismeretág iránt érdeklődött, köztük pl. a sport és az útleírások iránt is.)

Nem akarunk elveszni a részletekben, de a peremlyukasztásos kártya használatának illusztrálására talán nem felesleges ennek a hazai példának a bemutatása. Mindenesetre a Gorkij Könyvtár kisebb energiát fordít ennyi adat nyilvántartására, mint amennyit negyedrésziük igényelne a régi módszerrel.

A beiratkozás egyéb mozzanataira nem térünk ki. Csak futólag megemlíthetjük, hogy a könyvtár nem pénzben szedi a beiratkozási díjat. E célra bélyegeket készített, amelyeket száz darabos tömbökben adnak ki a beiratkozást intéző munkatársaknak. Így nincs füzetbeírás, kis tételekben való pénzkezelés stb.

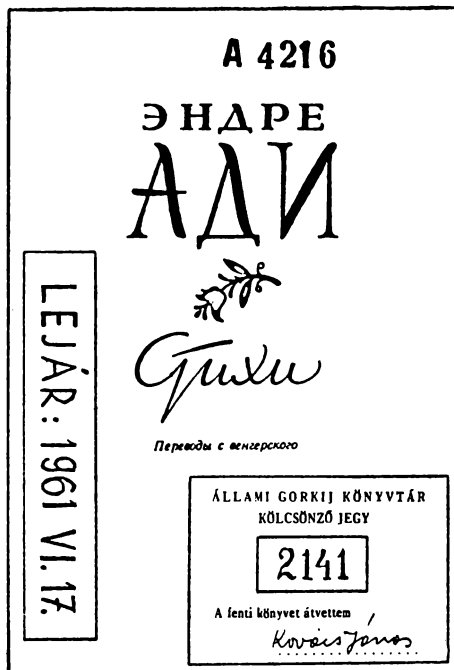
A forgalom nyilvántartása

Legsúlyosabb dilemmában kölcsönző könyvtárosaink vergődnek: emelni szeretnék a forgalmat, de minél több látoga-

tót szereznek, annál kevesebb idő marad a velük való foglalkozásra. Sok könyvtárunk máris — mint mondani szokták — a legnagyobb forgalmú Közért-boltokra emlékeztet, az olvasó sorban áll, a pulthoz lép, s pár ügyviteli formáság elintézése után tovább is sodródik. Komolyabb kapcsolatra, beszélgetésre lehetőség nem nyílik, a könyvtáros minden idejét igénybeveszi a visszahozott vagy kivitt könyvek adminisztrációjára. Ezért annak idején hallatlan nagy vívmány volt a kártyás kölcsönzés, amely többszörösére fokozta a kiszolgálás sebességét a régi elismervényes rendszerrel szemben. Szabó Ervin jó szemmel látta meg ennek előnyeit, és a Szabó Ervin Könyvtárát követve ma ezt alkalmazza egész közművelődési könyvtári hálózatunk. De közben az olvasótömegek a réginek megint többszörösére nőttek, s a hajdan jó megoldás is kezd elégtelen lenni.

Ma még a Gorkij könyvtár is a szokványos kártyás kölcsönzéssel dolgozik (a kártya kiemelése, a dátum lebélyegzése, az olvasó aláírása). Itt legfeljebb a törzslap fényképének ügyes felhasználásáról kell megemlékeznünk. A törzslapról a könyvtár 2 db 7,5×12,5 cm méretű fényképet készít, egyiket a kölcsönzés, másikat az olvasóterem részére. A baloldali perem mellé azonban ez alkalommal egy melléhelyezett táblázatról odafényképezik a lyuksor felsorolását is, vagyis az érdeklődési körök megnevezését (l. elző ábránkat.) Így a törzslapfénykép kézbevételekor a könyvtáros rögtön tudja, hogy az olvasó igényei merre irányulnak. A kölcsönző részleg a fényképet a tasakként használt kartonborítékra ragasztja, ez szolgál a könyvkártyák befogadására. Az olvasóteremben ugyanakkor kartoték készül a törzslapfényképekből. Bárhova megy az olvasó, számának felmutatására rögtön kiemelhetik kellően részletezett nyilvántartási lapját.

Ezt a rendszert valószínűleg jelentős mértékben meg fogja gyorsítani annak a „kölcsönzőgépnek” a bevezetése, amelyet *Podonyi Andás*, az Országgyűlési Könyvtár h. vezetője tervezett. A gép feleslegessé teszi az aláírást, mert automatikusan átviszi a könyvkártyára a látogatójegy számát. (Ez a szám a műanyagból készült látogatójegy egyik sarkában fordított alakban kidomborodik, úgyhogy mintegy klisé képez, róla a szám bárhova lenyomatható.) A kölcsönzőgép emellett tisztáztikát is készít, a látogatójegy peremén levő lyukak letapogatásával rögzíti a foglalkozási megcslást. Minden lyukhellyel számológépet van összeköttetésben s ahol a gép a megfelelő

A fényképezett kölcsönzési nyilvántartásból

jelölést találja, a számológépet továbbbugrik.

A kölcsönzés meggyorsítására szolgáló másik lehetőség, amellyel a könyvtár kísérletezik, a *fotokölcsönzés*. Ez a nagyforgalmú külföldi könyvtárakban egyre jobban tért hódít, csak örülhetünk, hogy végre talán egy hazai könyvtár is megpróbálkozik vele. Drága külföldi készüléket azonban a Gorkij könyvtár nem igényelt, vezetője, *Barabási Rezső* maga konstruált egyet. Az eljárás a következő: egyetlen filmkockára összefényképezik a következő elemeket: 1. a könyv címlapját, 2. az olvasó kölcsönzőjegyét, 3. a lejáratit napot. Mindezeket lefelé fordítva a kölcsönzőasztalra szerelt üveglapra helyezik, az alatt (az asztalban) van a beépített felvevőgép; egyetlen gombnyomás, s már kész is a felvétel. A lejáratit napot jelző cédulát természetesen már reggel helyére illesztik, ezzel több tenivaló nincs. Az olvasó kölcsönzőjegye az aláírást (elismervényt) eleve tartalmazza, a könyv címlapján pedig ott van a rak-tári szám, így nehézség nélkül jön létre az aláírt kölcsönzőjegy az olvasó birtokában van s ő azt csak a könyv átvételekor, pillanatokra adja ki kezéből, a fénykép mindenképpen jogérvényes dokumentum. Ezzel a megoldással elérhető,

hogy az olvasók jelenlétében az adminisztráció szinte eltűnik; ami marad, az az olvasó távozása után, a háttérben történik. A könyvtár úgy tervezi, hogy a filmdarabokat az eddigi rendszer szerint tasakokba osztja, a könyvkártyákat pedig a raktári jelzetek rendjébe. Külföldön vannak egyéb, még szellemesebb s egyszerűbb megoldások is, érdemes lenne még a bevezetés előtt őket megvizsgálni.

Befejezésül említsük még meg, hogy a könyvtár legutóbbi tervet dolgozott ki az *önkiszolgáló ruhatárra* is. Mihelyt az újonnan kapott földszinti helyiségeket berendezik, átérnek az új rendre.

Ennek lényege a következő. A bejárat után öltözőszekrények sorakoznak s az olvasó maga rakja be holmijait egy szabadon álló rekeszbe. A kulcsot, amelyen számjelzés van, magával viszi; az olvasóteremben ennek ellenében kap helyszámot, kiszolgálást. Ha végzett, a kulccsal megint maga nyitja ki rekeszét és kiszedi, amit belerakott.

Látjuk tehát, hogy az olvasószolgálatban is számos lehetőség van módszereink javítására. Kívánatos lenne, hogy a kísérleteket más könyvtárak is folytassák s kialakítsanak egy új, a mai, sőt a *várható forgalomhoz* mért technikát.

S e b e s t y é n G é z a

KÖNYVTÁRAK A TERMELŐSZÖVETKEZETEKÉRT

A termelőszövetkezeti parasztság tudatának formálása nemcsak a könyvtárak feladata, hanem a falun végzett minden népművelői munka központi célkitűzése. A művelődési intézmények és a termelőszövetkezetek között olyan kapcsolatnak kell kialakulnia, hogy a nevelési célkitűzés szervezeti és tartalmi vonatkozásban egyaránt megfelelően érvényesülhessen.

A Komárom Megyei Tanács Művelődésügyi és Mezőgazdasági Osztálya 1960 nyarán a termelőszövetkezeti községek könyvtárainak megerősítésére együttműködési egyezményt kötött. Az egyezmény szövegére itt nem térek ki, inkább az azóta eltelt időszakban végzett munkát és a szerzett tapasztalatokat ismertetem.

Az egyezmény végrehajtásához egy felméréssel kezdtünk hozzá. A Komárom Megyei Könyvtár felkereste a tízéves, vagy ennél idősebb termelőszövetkezeteket azzal a céllal, hogy a termelőszövetkezetekben létesült könyvtárakat megvizsgálja, és általában a könyvtári ellátásról tájékoztódjék. E felmérés tapasztalatai a további munka alapjául szolgáltak. Az egyezmény 2. pontja kimondja, hogy egy községen belül nem szükséges külön állami és külön termelőszövetkezeti könyvtár fenntartása.

A 3. pont a már meglévő termelőszövetkezeti könyvtárak átadását javasolja a községi könyvtáraknak. A meglátogatott termelőszövetkezetek között nem egy országos hírű is volt (Pl. a *Kisbér Batthyány-pusztai „Virágzó” Tsz.*, a *Komárom Koppánmonostori „Dózsa” Tsz.*), de könyvtárnak alig nevezhető könyvhalmozokat találtunk csak náluk, noha a termelőszövetkezetekben voltak a legjobb feltételek a megfelelő könyvtárak

kialakítására, hiszen régi és gazdaságilag erős termelőszövetkezetekről van szó. Az itt szerzett tapasztalataink azonban feljogosítottak bennünket arra, hogy a megye löbbi termelőszövetkezetében is vagy ilyen, vagy ennél még kezdetlegesebb könyvtári viszonyokra következtethessünk. A talált könyvanyag zöme 1950—1955 körül megjelent, részben politikailag, részben szakmailag elavult, könyvtári szempontból használhatatlan művekből állt. Emellett szép számmal akadtak jutalomként kapott, gazdátlan, élelmes könyvügnökök „kollekciónjából” megmaradt könyvek is, melyek ellen különösebb kifogásunk nem lehet, de átvételük célszerűtlen lenne, mivel a községi könyvtárak már eddig is aggasztó férőhely hiányát további fölös-példányokkal növelnék.

Tapasztalataink alapján megállapítottuk, hogy a termelőszövetkezeti könyvtárak jelenlegi állapotukban nem képesek a tagok könyvtári ellátását biztosítani. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy az egyezmény értelmében központosítandó községi könyvtárak a termelőszövetkezettől kapott könyvanyaggal nem erősödnek.

Az elmúlt években, amikor termelőszövetkezeteink többsége létrejött, már érvényesült a nagyüzem előnyeit igazán kihasználó „egy község — egy termelőszövetkezet” elv. Komárom megyében ez a községi termelőszövetkezeti centralizációs folyamat általános. Ezt a körülményt az egyezmény is figyelembe veszi.

Nyilvánvaló, hogy a község egyetlen nagy termelőszövetkezete, melyben az egész község parasztsága tömörült — ha az első évben a közös gazdaság nagy beruházásai miatt még nem is —, de idővel részt fog vállalni a község könyvtárának

fenntartásából. Erre van alapozva az egyezmény 4. pontja, amely javasolja, hogy a községi könyvtár állományának fejlesztéséhez járuljanak hozzá a termelőszövetkezetek. A könyvtáros anyagi érdekeltiségének fokozására is gondol az egyezmény azzal, hogy javasolja: a gazdag termelőszövetkezetek havi egy munkaegységet juttassanak a községi könyvtáros részére. Tudjuk, hogy ez a rész inkább a holnapnak szól, mint a mának. Termelőszövetkezeink többsége 2—5 éves, de az ennél idősebb termelőszövetkezetek is úgy megnövekedtek létszámában és földterületben, hogy a gyors fejlődés minden erejüket leköti. Ilyen körülmények között ábránd volna már az idén vagy akár a jövő évben várni, hogy a termelőszövetkezetek tömegesen járuljanak hozzá a községi könyvtárak fejlesztéséhez. Egyes gazdaságilag erős termelőszövetkezetek már részt vállalnak a falu kulturális és jóléti problémáinak megoldásából. Sőt, az sem ritka eset, hogy a termelőszövetkezet a fiatalok részére klubszobát rendez be, amelyben otthonra talál a könyvtár is.

A felmérés során a termelőszövetkezetek vezetői a támogatás ilyen formáiról szövege elmondották, hogy elvben nincsen ellene kifogásuk, de az esetek többségében ma vagy a közeljövőben a kulturális és jóléti alap túlterheltsége miatt támogatást nem tudnak adni.

A termelőszövetkezetek könyvtári ellátottságának és könyvtári igényeinek tanulmányozására is jó volt a felmérés. Nézzük az *ellátottságot*. A község belterületén levő termelőszövetkezetben fiókkönyvtár létesítése szükségtelen, mivel a községi könyvtár hatósugarán belül van a termelőszövetkezet. Kivételt csak az egészen nagyterületű községek esetében érdemes tenni, ahol a fiókkönyvtár létesítésénél elsősorban a termelőszövetkezetre kell tekintettel lenni. A községen kívüleső termelőszövetkezetek központjában — ha ott iskola is van, vagy viszonylag sokan laknak — többnyire már az egyezmény megkötése előtt működött fiókkönyvtár vagy kölcsönző állomás. Most az egyezmény gyakorlati végrehajtása során — főleg kölcsönző állomások létesítése útján — minden községen kívüleső, de legalább 6—7 család által lakott települést bekapcsolunk a könyvtári ellátásba.

A felmérés során szinte minden termelőszövetkezetben találkoztunk egy, nem közművelődési jellegű könyvtári igénnyel is. Megfigyeltük, hogy minden termelőszövetkezetben — tudatosan, vagy az élet szükségleteitől diktálva — az elnök, a mezőgazdász, a könyvelő állandó használatára beszereztek 20—30 db szak-

Dejtár (Nógrád m.) termelőszövetkezeti községi könyvtárban

könyvet is. Ezek olyan, kézikönyv jellegű művek, melyekre a vezetőknek a termelés irányítása és az ügyintézés közben állandóan szükségük van. (Számviteli, üzemszervezési, mezőgazdasági, jogi művek.) Ahol már képzéssel rendelkező mezőgazdász is van, ott a termelőszövetkezet által művelt termelési ágazatok szakirodalmi is megtalálható. Értékét emeli, hogy bár a szépirodalmi anyag 5—7 éves, ez az anyag egészen friss, amiből az állandó igényre és érdeklődésre következtethetünk.

Két feladatunk van: az egyik a termelőszövetkezetekben kialakulóban levő kézikönyvtári törekvések felkarolása és a fejlesztés tudatosítása tétele. A másik feladat ettől alig választható el, hiszen az előbbire hatással van: a mezőgazdasági szakemberek szakirodalmi tájékoztatása.

A falusi könyvtár gyűjtőképpen kívülesnek az előbb említett kézikönyvek. Beszerzésükre kevés falusi könyvtár gondolhat. A letételekből biztosítani az ilyen műveket szintén célszerűtlen, hiszen a termelőszövetkezetekben állandóan szükség van rájuk. Leghelyesebb, ha ezeket a könyveket maga a termelőszövetkezet szerzi be. A kézikönyvek száma sohasem lesz nagy, mindössze 30—45 db könyvről van szó, melyek a termelőszövetkezet termelési ágazatait összefoglaló szakmunkákból, az üzemszervezés és az ügyvitel kézikönyveiből tevődnek össze. A falusi könyvtárak címjegyzékének nem volt feladata figyelembe venni ezt a né-

hány szakember által képviselt igényt, mivel az ott szereplő anyag ismeretterjesztő jellegű. Az OMgK tanácsadói a mezőgazdasági anyagot fokozatonként bontva az igényeknek megfelelően tartalmazzák, de természetesen a pénzügyi, jogi anyag ezekbe az összeállításokba sem kerülhetett bele.

Mi a fenti igények alapján összeállítjuk a termelőszövetkezetek kézikönyvtári anyagának címjegyzékét, melyet minden termelőszövetkezetben a már eddig gyűjtött anyag kiegészítésére használhatnak fel az érdeklét szakemberek.

Sajnos, ma még az egyéni érdeklődésre, a véletlenre van bízva e kézikönyvtár gyarapítása. A fejlesztési szándék mindenütt megvan, tájékoztatás hiányában azonban az állománygyarapítás ösztönös és alkalmoszerű.

A termelőszövetkezetek tájékoztatása (itt nemcsak a mezőgazdasági szakirodalomra gondolunk) ma még nincs megoldva. Számolni kell a szóbanforgó vezetők egyéni szakmai érdeklődésével, valamint általánosan tapasztalható túlerheltségével is.

A szakirodalmi tájékoztatásra a községi könyvtáros nem vállalkozhat. Ennek nemcsak időbeli akadályai vannak, hanem az anyag jellege is olyan, hogy abban a falusi könyvtáros tájékozottságát nem lehet megkívánni. (Ugyanis nem ismeretterjesztő művekről van itt szó, hanem szakemberek számára íródott kézikönyvekről.)

Úgy látszik, hogy e kérdés már 1961-ben megoldódik. A Megyei Könyvtárak szakkönyvtári szolgáltatásainak egyik alapfeladata a szakirodalmi tájékoztatás lesz. Ez jól beleilleszkedik az új profilba.

A mi egyezményünk 7. pontja leszögezi, hogy a mezőgazdasági szakirodalom propagandájával növelni kell a termelőszövetkezeti parasztság szakismereteit. A falusi könyvforgalom elenyésző hányada esik mezőgazdasági szakkönyvekre. Az egyezmény e pontjának végrehajtása során a mezőgazdasági szakirodalom propagandáját jársonként egy-egy nagyszabású mezőgazdasági szakkönyv-ismertetéssel indítottuk el.

A *Mezőgazdasági Könyvkiadó* készséggel küld az ismertetés megtartására szakkönyv-írókat. A kiválasztott témakörből megjelent szakkönyv írójának személyes megjelenése már önmagában is nagy vonzerőt jelent, amit a közönségszervezésnél jól lehet gyümölcsöztetni.

Az előkészítés során valamennyi tömegszervezet, községi intézmény segítségét igénybe vettük. A termelőszövetkezet segítségével sikerült elérni, hogy az előadás témakörébe vágó munkaterület dolgozói szinte teljes létszámban eljöttek a szakkönyvismertetésre. Ha a téma nem elvont, és a tagok anyagi érdeklőségével összefüggésben van, szinte bizonyosra vehetjük a sikert. A megyei filmraktár segítségével a témával összefüggő mezőgazdasági szakfilmet is bemutattuk. A helyszínen könyvkiállítást is rendeztünk a téma szakirodalmából. (Ha a községi könyvtár állományában nincs elég kiállítható szakkönyv, akkor a járási könyvtár is megrendezheti a kiállítást.) Gondoskodtunk arról is, hogy a meghívott szakkönyv-író művét meg is vásárolhassák a szakkönyv-ismertetés résztvevői.

A meghívandó szakkönyv-író szívesen megteszi, hogy már kora délután megérkezik az ismertetés helyére, és meglátogatja a termelőszövetkezet gazdaságát, ahol helyszíni szaktanácsadással segít a helybelieknek.

Legutóbb Mocsán, a komáromi járásban rendeztünk szakkönyv-ismertetést, ahol több mint 130-an vettek részt a rendezvényen. Példa nem volt még a község életében, hogy mezőgazdasági ismeretterjesztő előadáson ennyien megjelentek volna. A sok kérdésből az érdeklődésre lehetett következtetni. Az író műveit az utolsó példányig megvették, s több mint 200 forint értékű egyéb mezőgazdasági szakkönyvet is vásároltak még a helyszínen.

A következő mezőgazdasági szakkönyv-ismertetésre a *Vidám sertésstenyésztés* c. könyv szerzőjét, *J. Horváth Lászlót*, és a könyv illusztrátorát, *Füzessy Árpádot* hívtuk meg Kocs községbe. Érdekessége lesz a szakkönyv-ismertetésnek, hogy amíg a szerző beszél, addig a rajzoló a táblán gyors és szellemes rajzokkal követi az előadást. A hallgatóság érdeklődését ezzel az ötletes megoldással a rajzoló ébren tartja, a szerzett ismeret maradandóvá válását is elősegíti.

Az egyezmény végrehajtásával kapcsolatban vázlatosan ennyiről kívántam beszámolni, részben mint eredményekről, részben pedig mint jövő terveinkről.

Az egyezmény megvalósítására egyik napról a másikra nem kerülhet sor, ezt tudjuk, de bízunk abban, hogy a cél érdekében kifejtett szívós munkánk eredménye nem marad el.

K o g e r T a m á s

A KÖNYVTÁRI PROPAGANDÁRÓL

— 2. rész —

A propaganda kitűnő eszközei azok a kisterjedelmű kiadványok, amelyek a könyvtár és az irodalom népszerűsítését célozzák. Ezek akár nyomdai úton, akár egyszerű házi sokszorosítással készülnek, általában olcsók.

Röplapbibliográfia és ajánló katalógus

Bibliográfia kiadására inkább nagy könyvtárak vállalkozhatnak, a szakszervezeti könyvtáraknak kevésbé van módjuk és apparátusuk ezek megjelentetésére. Az olvasószolgálatban viszont igen fontos szerepet töltenek be, mivel megkönnyítik az irodalomban való tájékozódást mind a könyvtáros, mind az olvasók számára. Példamutató kezdeményezés a Textilipari Dolgozók Szakszervezetének Központi Könyvtára által szerkesztett *Antiklerikális röplapbibliográfia*, mely 1100 példányban jelent meg, és 94 műről közöl annotációt. Előállítási költsége mindössze 1400 Ft volt.

Ugyancsak ötletes a textílesek szerkesztésében kibocsátott sokszorosított ajánló katalógus, melynek címe *Lányok, Asszonyok könyvespolca*. A katalógus a következő módon csoportosítja a könyveket:

Társadalmi és szerelmes regények
Női sorsok az irodalomban
Híres asszonyok
Anyá- és gyermekorsók az irodalomban
Kalandornők
Lányoknak
Tudomány, művészet
A családi élet problémái

Ennek a csoportosításnak bizony vannak sebezhető pontjai, mert a témaköröket nehéz egymástól elhatárolni, s egy könyv jogosan kerülhet több csoportba, mégis e felosztás szemléletesen tárja fel az irodalmat, így alkalmas arra, hogy felébressze az egyes csoportok könyvei iránt a nőolvasók érdeklődését. Ezt a tapasztalatok is igazolják. A 400 példányban, stencillel sokszorosított katalógus előállítási költsége igen csekély. Különös hasznuk, hogy e kiadványok tematikai kiállítások megrendezéséhez is kitűnő útmutatást adnak.

A röplap

A röplap nem kicsinyített plakát, hiszen nemcsak terjedelmében különbözik az előbbitől, hanem szervezési és tervezési formájában is. Az egyik könyvtáros találomán „tolakodó propagandá”-nak nevezte el, mert a röplap a legkülönbözőbb helyeken kerül az emberek elé, váratlanul nyomják a kezébe, munkásaink esetleg az ebédlő asztalán, a szalvéta mellett is megtalálják. A röplap kicsi alakú, 15×10, vagy 20×15 cm között ingadozik mérete. Rajz általában nincs rajta, hanem a szövegével hat. A röplap szinte kivétel nélkül a könyvtárra és az olvasásra hívja fel a figyelmet. Szövegét tekintve kétféle lehet:

1. Rövid felhívás. Az egyszerű szöveg a beiratkozásra ösztönöz.

2. Kiáltványyszerű felhívás. Részletebben fejti ki az olvasás hasznát, előnyeit, érvel mellette, és bemutatja a könyvtár művelődésügyi jelentőségét. A stílus itt választékosabb, erősen érzelmi telítettségű, és emiatt könnyen átbillenhet a bombasztikus, dagályos fogalmazásba. Tehát nagyon kell vigyázni szövegére.

Nagyon érdekes kísérletet végeztünk a röplappal az É. M. 41. sz. Építőipari Vállalat Munkásszállóján, ahol akkor 600 ember lakott. Az egyik délután mind a 90 szoba asztalára stencillel sokszorosított röplapot helyeztünk el. Aznap este 34-en iratkoztak be innen a távolabbi szállóban működő könyvtárba. A röplap

Az egyik munkásszálló rotaprinten sokszorosított kulturális híradója

talán kissé bőbeszédűnek tűnik, de itt elérte célját, a nehéz fizikai munkát végző, fáradtan hazaérkező emberek figyelmének felkeltését.

SZAKTÁRS!

Ha van ideje, utazzék velünk Afrikába, vagy a távoli Pekingbe. Ha kedve tartja, a múltba szállhat velünk, az ötezereves piramisok rejtelmes világába. Megismerheti az ókori népek történetét, Spartacust, a nagy rabszolgavezért, vagy Cézár hódító seregét.

Ha kívánja, nyomon követheti Napóleonnak Oroszországból menekülő seregét. Láthatja az indiánok küzdelmét az ősi földért. Vagy talán a természet titkaira kíváncsi?

Rendelkezésére állnak korszerű irodalmi eszközeink, amelyek bevezetik az atom titkaiba, és kalauzolják, hogy ismerje a világegyetemet, a csillagokat, a rakétákat, amelyekkel esetleg holnapután már a Holdba utazik az ember.

Jól ismeri már Majakovszkijt és József Attilát, a legnagyobb proletárköltőket?

KEDVES SZAKTÁRS!

Ha szeretne megismerkedni velük, ha szórakozni, tanulni óhajt, jöjjön el a könyvtárba! Ingyen áll rendelkezésre a tudás forrása, a könyv.

Iratkozzék be még ma!

A könyvtár kedden és csütörtökön délután 5—8-ig kölcsönöz.

A röplap az elolvasás után azonnal hat, éppen ezért feltétlenül olyan napokon juttassuk el a dolgozókhöz, amikor kölcsönzés is van. Mozgósító hatása 4—8 óra. Minél váratlanabban kerül a dolgozók közé, például a fizetési borítékban, az öltözőben, stb., annál nagyobb a hatása.

A könyvjelző

A könyvjelző tartósabb a röplapnál, mivel keményebb kartonra nyomtatják. Az egyik oldalán feltétlenül legyen rajz, és legalább kétszínű nyomással készüljön. Az egyszínű kép kevésbé ragadja meg a szemet. A legcélszerűbb könyvjelző méret 20×5 cm. Az Építők Nyomdájában készült 15 000 darab könyvjelző ára 1900 Ft. A könyvjelző akkor

Könyvjelzők

A Vasas Szakszervezet könyvjelzőiből

fejti ki legnagyobb hatását, ha valóban könyvjelzőnek használják, mert az ismétlődő benyomások mélyebben belevésszik az olvasóba az általa ajánlott műveket. A könyvjelző fonákja miniatűr tematikus ajánló katalógus, 12—20 db rokontárgyú könyvre hívhatjuk fel vele az érdeklődést. Fő feladata az irodalom népszerűsítése, de ritkább esetben olvasásra és állományvédelemre is buzdít. A képek megrajzolását mindig a témakör sugalmazza. A társadalomtudományi könyveket, Marx, Engels, Lenin arcképével, az útleírásokat hajóval, a szakmai irodalmat a jellemző szerszámmal (pl. az építőipari szakkönyveket körzővel és malteroskannállal) jelképezhetjük. A Vasas Szakszervezet Központi Könyvtára 1959-ben hat fajta könyvjelzőt adott ki, amelyek közül a legötletesebb a „Könyvek, amelyek

örökké élnek”. Ez 18 klasszikus művet sorol fel, feltüntetve első kiadásuk évét, és az azóta eltelt időt. Terjesztése sokféleképpen történhet. Legelőször a könyvtáros ad egyet egyet az elvitt könyvek mellé, de röplapként is alkalmazhatjuk őket, elhelyezve a társalgóban. Esetleg a vállalati könyvbizományos, vagy az üzemi mozipénztáros is osztogathatja a könyvjelzőket.

A különféle tájékoztatók könyvtári rovata

Sok város, vállalat, művelődési otthon ad ki rendszeresen újságot, üzemi híradót, vagy műsörtájékoztatót. E publikációs lehetőségeket a könyvtár nagyon jól felhasználhatja. Az Építők Szakszervezete például havonta 40 féle híradót jelen-

tet meg, és mindegyikben egy oldal a könyvtárak részére van fenntartva. Ez a negyven oldalnyi könyvajánlás, rajzos ismertetés a legszélesebb munkástömegek ízlését alakítja, csiszolja.

Kiállítás

A kiállítások rendezése a könyvtári munka egyik legszebb ága. A kiállításon a raktárakban felhalmozott kincsek tervszerűen kiválogatva és rendszerezve tárulnak fel a szemlélők előtt. Ez az irodalmi fzelítő nemcsak száraz ismereteket nyújt, hanem kedvet ébreszt a kutatáshoz, az elmélyedéshez. A kiállításokról viszonylag sokat írtak már, ismétlésük felesleges lenne, ezért csak néhány gondolatot fűzünk az eddigiekhez.

A legelterjedtebb és legegyszerűbb kiállítási forma az új szerzemények kiállítása. Ez feltétlenül hasznos, de a könyvekről csak időrendi tájékoztatást ad, és elsősorban az újdonság ragadja meg a képzeletet. A tematikai kiállítás viszont ismeretközlő jellegű, bepillantást enged a könyvekbe, az élet, a történelem, a tudomány valamelyik kiválasztott részébe. Az ilyen kiállítások tanító célzata rejtve marad az emberek előtt, mert úgy tűnik, hogy nem felülről irányítják, hanem az olvasó a maga tetszésére önként merül

bele, száll alá a téma mélyébe. A kiállítás lehet egy témát nagyszabásúan, részletesen felölelő, ún. „reprezentatív” kiállítás. (Pl. a MEDOSZ Központi Könyvtár rendezésében igen alapos és nagyszerű volt a „Magyar földmunkás-mozgalmak története”.) Ilyenkor a könyvek mellett egyéb fellelhető dokumentumokat is bőségesen alkalmazunk: fényképeket, metszeteket, kéziratokat stb.

Azonban nem kell mindig nagyszabású megjelenítésre törekednünk. Kisebb könyvtárban 12—20 darab könyvvel is hasznosan propagálhatjuk az irodalmat. Ügyeljünk arra, hogy a kiállításnak mindig hatásos, a tartalmat találóan kifejező címe legyen:

Hol volt, hol nem volt (meséskönyv kiállítás)

Gyorsabban a hangnál (űrrepülés)

Rohanunk a forradalomba (a gyarmati népek felszabadító harca)

A kis kiállítások hatása nem a művek sokaságán alapul, hanem az ügyesen kiválasztott könyvek eszmei, logikai kapcsolatán. A tematikus kiállítás rokontárgyú művek egész sorára hívja fel a figyelmet, ismereteket nyújt, válogatásra ad lehetőséget és ezért a szemléltető propaganda egyik leghatásosabb eszköze.

Verseghi György

E S E M É N Y N A P T Á R

ÁPRILIS 4. HAZÁNK FELSZABADULÁSÁNAK ÜNNEPE.

FÖLDI JÁNOS KÖLTŐ, NYELVÉSZ, MŰFORDÍTÓ, TERMÉSZETTUDÓS 1801. ÁPRILIS 6-ÁN HALT MEC.

Földi János költeményel. Akadémia, 1910. 238 old. (Régi magyar kvtár, 25.). — — Magyar grammatikája. Közzéteszi Gulyás Károly. Akadémia, 1912. 303 old. (Régi magyar kvtár, 28.). Horváth János: Csokonai. Csokonai költő barátai, Földi és Fazekas. Bp. Kóka, 1936. 85 old., Nagy Sándor: — — a grammatikus és a nyelvújító. Hajdúhadház, 1929. 42 old.

ÁPRILIS 11. JÓZSEF ATTILA SZÜLETÉSÉNEK 56. ÉVFORDULÓJA.

ERNST THÄLMANN 1886. ÁPRILIS 16-ÁN SZÜLETETT.

Ernst Thälmann, a német forradalmi tömegpárt szervezője. Ford. Nánási György. Bp. Szikra, 1953. 87 old., Wilhelm Pleck: A Német Kommunista Párt 30 éves harca. Szikra, 1950., A Németországi Kommunista Párt 35 esztendeje, Szikra, 1954. 64 old. (Nemzetközi munkásmozgalom), Willi Bredel: — —. Politikai életrajz. Szikra, 1950. 186 old.

NÉMETH LÁSZLÓ ÍRÓ 1901. ÁPRILIS 18-ÁN SZÜLETETT.

Történeti drámák. 1—2 k. Szépirodalmi Kvk. 1957., — —: Társadalmi drámák. 1—2. k. Szépirodalmi Kvk. 1958. — —: Bűn. Szépirodalmi Kvk. 1954. 339 old., — —: Gyász. Szépirodalmi Kvk. 1957. 311 old., — —: Iszony. Szépirodalmi Kvk. 1957. 519 old., — —: Egető Eszter. 1—2, k. Bp. Magvető, 1960.

LENIN 1870. ÁPRILIS 22-ÉN SZÜLETETT.

ÁPRILIS 24. A GYARMATOSÍTÁS ELLEN ÉS A BÉKÉS EGYÜTTÉLÉSÉRT KÜZDŐ VILÁGIFJÚSÁG NAPJA.

DANIEL DEFOE, ANGOL ÍRÓ ÉS PUBLICISTA 1731. ÁPRILIS 26-ÁN HALT MEC.

Defoe: Robinson Crusoe. Ford. Vajda Endre 1—2. k. Szépirodalmi Kvk. 1955. (Olcsó kvtár.), Ugyanaz — Európa, 1960. XXVIII, 282 old. (A világirodalom klasszikusai), — —: Moll Flanders örömei és viszontagságai. Ford. Vas István. Új Magyar Kvk. 1956. XXIV. 342 old. (A világirodalom klasszikusai). — —: Robinson, Ford. Vajda Endre. Ifj. Kvk. 1954. 184 old.

Konferenciát tartottak az SZMT-könyvtárosok

Az elmúlt év utolsó napjaiban, december 28—29-én tartotta a SZOT Kulturális és Agitációs-propaganda osztálya az SZMT könyvtárosok szokásos félévi konferenciáját. A tanácskozás középpontjában az SZMT könyvtárak fejlesztésének irányelvei állottak. Bár a legutóbbi konferencia is hasonló kérdéseket tűzött napirendre, mégis szükséges volt visszatérni erre a témára, mert sok tekintetben az SZMT központi könyvtárak munkáján múlik a szakszervezeti könyvtárak továbbfejlődése. (A szakszervezeti könyvtárak $\frac{2}{3}$ -ad része vidéken működik, és ezek összefogása, közvetlen módszertani irányítása a Szakszervezetek Megyei Tanácsainak könyvtáraitra hárul.)

*Gerő Zsolt*né referátuma és a hozzászólások minden oldalról megvilágították az SZMT könyvtárak előtt álló feladatokat. Kialakult a vita során az a fontosságí sorrend is, amely megszabja a közvetlen tennivalókat.

A legfontosabb, hogy az SZMT könyvtárak tevékenysége tervszerűvé váljék. Mindenes könyvtárnak pontos tervet kell készítenie a hálózat fejlesztésére. Sajnos kevés helyen történt meg a megye szakszervezeti könyvtári helyzetének felmérése, pedig enélkül elképzelhetetlen a pontos tervezés. Éppen ezért az elkövetkező hónapokban az SZMT könyvtárak számba veszik a területükön működő szakszervezeti könyvtárakat.

Az SZMT könyvtárak és egyes szakmák vidéken még működő területi könyvtárai eddig a szakszervezeti könyvtárak kb. 40%-át kapcsolták be a hálózatba. A fejlődés során kialakult a szakszervezeti könyvtárak hálózati rendszere, amelyben önálló és letéti könyvtárak kapcsolódnak a hálózati központokhoz (SZMT könyvtárak, szakmai központi könyvtárak) és alközpontokhoz (területi könyvtárak, főkönyvtárak, körzeti szakmaközi könyvtárak stb.). Ezek a könyvtártípusok kiegészülnek majd az ún. *könyvkölcsönzővel*, mert a SZOT is végre kívánja hajtani azt a rendezést, ami a tanácsi könyvtárak területén már megtörtént.

A fentemlített számbavétel éppen ezért nem egyszerű összeírás lesz, hanem az SZMT könyvtár a nyilvántartásba vett üzemi könyvtárakat minősíti is, aszerint, hogy a körülmények (dolgozók száma, kötetszám, helyiség stb.) és a fejlesztés lehetőségeinek figyelembevételével hogyan kívánja azt bekapcsolni a hálózatba (önálló könyvtár, letéti könyvtár, könyvkölcsönző). A felmérés eredményeképpen minden egyes SZMT könyvtár áttekintéssel rendelkezik majd a megye szakszervezeti könyvtáraitól, és erre alapozva el tudja majd készíteni — esetleg többéves — fejlesztési tervét.

A hálózatépítési terv elkészítésekor figyelembe veszik az egyes szakszervezetek vidéken még működő területi könyvtárait (Építők, Vasutasok, Textilesek stb.), ezeknek fokozott bekapcsolását a hálózatba. Egyes helyeken (Sopron, Gyula) már történetek kezdeményezések a megyén belül további szakmaközi jellegű, alközponti funkciót ellátó könyvtárak létrehozására, hasonló megoldások felé vezet a fejlődés a vidéki területi könyvtárak esetében is.

Szerencsés időpontban történhet a hálózatfejlesztési terv kidolgozása azért is, mert minden megyében megkötötték az SZMT könyvtárak az együttműködési szerződést a megyei könyvtárakkal, és ennek néhol már megvan az eredménye is (pl. Nógrád megyében). Sok felesleges párhuzamosságot elkerülhetünk így, tehát fontos, hogy a fejlesztési terv a megyei könyvtárakéval összehangoltan készüljön.

A tervek elkészítésénél természetesen figyelembe kell venni a megye és az egyes szakmák, iparágak stb. sajátosságait is, de ez nem vezethet az erők zétforgácsolására. A kis telephelyekkel rendelkező vállalatok esetében (kereskedelem, helyiipar stb.) pl. nincs szükség nagy kötetszámú könyvtárak létrehozására a vállalat központjában, ahova a dolgozók nagy része csak néhanapján vetődik el, viszont azokon a telephelyeken, ahol fontos, hogy legyen könyvtár, könyvkölcsönzőket kell létrehozni, mert így biztosítani tudjuk a dolgozók ellátását. A könyvkölcsönzők létrehozását meg kell fontolni, és szükség esetén meg is kell szüntetni a tanácsi vagy területi jelleggel dolgozó szakszervezeti könyvtárak működési területén lévő ilyen „könyvtárakat”.

A néhány évre szóló fejlesztési tervek elkészítése nem lesz könnyű feladat, de nélkülük nem képzelhető el a színvonalas munka, és be nem látható időre tolná ki a hálózatépítés befejezése. Nagy segítséget jelentenek ezek a tervek az SZMT könyvtárak működési és létszámnormáinak kidolgozásában is, amely szintén sürgető feladat.

A szakszervezeti hálózati központok nyilvántartási és feldolgozási rendszere már kialakult. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ erről készült útmutatóját szintén megvitatta a konferencia.

Szorosan kapcsolódik a fejlesztési tervhez a könyvtárosok képzése, ezért is tárgyalta a konferencia a társadalmi munkás könyvtárosok képzési rendszerét. A szak-

szervezetek 2—3 éven belül el akarják érni, hogy minden társadalmi munkás könyvtáros elvégezze legalább a könyvtárosi minimum tanfolyamot. Ennek érdekében 1961-ben minden megyében legalább egy hatnapos tanfolyamot rendeznek, központi tanterv alapján, központilag készített jegyzetekkel. A könyvtárak felmérésével együtt megvizsgálják az SZMT-k a könyvtárosok képzettségi helyzetét is, és ennek alapján minden megye elkészíti képzési tervét. Az 1961-es tanfolyamok már beletartoznak az elkészítendő tervbe.

A fejlesztési tervek elkészítéséhez is segítséget fog nyújtani a szakszervezeti könyvtárak új statisztikai rendszere, illetve az annak alapján begyűlt adatanyag. Az új nyomtatványok megismertetése és az adatszolgáltatási rendszer egyes kérdéseinek megvitatása volt a konferencia utolsó, de épp a fentiek miatt nagyon fontos napi-rendi pontja. Az új adatszolgáltatási rendszer alapján megyénként gyűjtik össze a szakszervezeti könyvtárak adatait, így mód lesz azok egybevetésére a tanácsi könyvtárakéval. A kérdések is igazodnak a tanácsi könyvtárakéhoz, így a jövőben együtt lehet látni a két nagy közművelődési hálózat eredményeit, és helyesebben értékelni az ország könyvtári ellátását, az állomány kihasználását, az olvasók megoszlását stb.

A CESENAI KÖNYVTÁRBAN

Olaszországi társasutazásunkon a Ravennából San Marinoba vezető úton autóbuszunk megállt Cesenában, és meglátogattuk a híres Malatesta-Könyvtárat.

Cesena igen sokat szenvedett történelme folyamán. A XIII. században elkeseredett harcot vívott az egyház ellen, és ez a küzdelem a későbbi évszázadokban egyre fokozódott. A város a Malatesta uralkodó család idején, a XIV—XV. században élte fénykorát. A Malatesták a kisebb olasz fejedelmekhez hasonlóan a tudományok és művészetek nagy pártfogói voltak. A gyönyörű reneszánsz könyvtárat 1447—1452 között építette Matteo Nuti, Novello Malatesta bőkezű adakozásából. A könyvtár impozáns épületén a középkori díszítőelemek a reneszánsz üdeségében élnek tovább. A humanisztikus kolostori könyvtárak jellegzetessége és a reneszánsz főúri könyvtárak érdekessége együttesen található meg benne.

Egy nagyon rokonszenves könyvtáros kolléga kalauzolt bennünket. A hatalmas olvasóterembe lépve szinte lenyűgözött a színek és a kétoldali ablaksor világitásának, a két hófehér oszlopsornak tö-

kéletes harmóniája. A könyvtáros kolleága elmondotta, hogy eredetileg kb. 300 darab görög, héber- és latin nyelvű művet őriztek a könyvtárban, amelynek nagyrésze jogi, teológiai és orvosi kéziratokból állott. Néhány évtizeddel az alapítás után egy Riminiből származó humanista orvos gazdag kéziratananyagával gyarapodott a könyvtár. A könyvtáros megmutatott egy XV. századból származó korál énekeskönyvet (gregoriánt), amelyet Bessarione niceai érsek hagyott a könyvtárra. A miniatúrákkal gazdagon díszített művek közül láthattuk még Szent Izidor Etimológiáját a XIII. századból és egy XIV. századból származó bibliát. A pompás díszítéseket mutogatva a könyvtáros azt is elmondotta, hogy Cesenában a XV. században élénk másolás folyt, kéziratmásoló és a miniatúra festészet is igen magas színvonalú volt. A könyvtár büszkeségei közé tartozik Plutarchos néhány munkája és egy XII. századi Plato mű is. A XIX. század második felében a Cesenából származó VII. Pius pápa értékes gyűjteménye is a könyvtárba került. A könyvtár ma a városi könyvtárral együtt a város birtokába és felügyelete alá tartozik.

San Marino felé menet a Malatesta könyvtár élményeit rendezgetve Mátyás király budai könyvtárára gondoltam, (amely kb. ebben az időben létesült) — az olvasópadhoz láncolt Bessarione-féle korál helyett korvinákat láttam, a Malatesta címerek helyébe hollós címereket képzeltem. A fiatal rokonszenves könyvtárost felcseréltem Ugolettivel és Galeottival. Mátyás könyvtára Cesenában lett számomra könyvtártörténetből eleven, felejthetetlen könyvtáros-élménnyé.

B. Nagy Sára

Mit olvashatunk a Művelődésügyi Közlönyben?

A Művelődési Közlöny december 15-i száma a következő kitüntetésekéről ad hírt:

A művelődésügyi miniszter *Dr. Galbavy Jozsef*ának, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára osztályvezetőjének, *Dr. Gáspár István*nak, az Országos Műszaki Könyvtár lapszerkesztőjének, *Dr. Ibos Ferenc*nek, a *Népművelés* c. lap fellelős szerkesztőjének lelkiismeretes, eredményes munkájukért, *Körmöczy Margit*nak, a Szegedi Orvostudományi Egyetem dolgozójának eredményes könyvtárosi munkájáért, „*A Szocialista Kultúra*ért” kitüntetést; *Dr. Halász Imre*nek, az Országos Pedagógiai Könyvtár dolgozójának eredményes munkájáért, *Ambros István*nak, a KPM I. Vasúti Főosztály intézőjének könyvtárosi munkája elismeréséül *Miniszteri Dicséző Oklevelet* adományozott.

Ugyancsak a Művelődésügyi Közlöny ez évi 1. száma ad hírt az alábbi kitüntetésekről is:

A művelődésügyi miniszter *Mészáros János*nak, a monori Járási Könyvtár szervező könyvtárosának lelkiismeretes, eredményes munkásságáért a „*Szocialista Kultúra*ért” kitüntetést; *Kassai Márton*ének, a gyömrői községi könyvtár könyvtárosának szorgalmas, lelkes munkájáért *Miniszteri Dicséző Oklevelet* adományozott.

A dec. 15-i szám tartalmazza a 183/1960. (M. K.) M. M. számú utasítást is, amely a könyvtárak állományában levő *külföldi folyóiratok* bejelentését rendeli el. A könyvtárak az idei év dec. 31-ig kötelesek bejelenteni az Országos Széchényi Könyvtárnak (VIII. Múzeum krt. 14—16.) az 1960. dec. 31. napjáig beszerzett külföldi folyóirataikat, a jövőben pedig rendszeres, évenkénti bejelentésre vannak kötelezve. Az utasítás a községi, szakszervezeti (tömegszervezeti), szövetkezeti és fegyveres testületi könyvtárakra nem vonatkozik.

A Művelődési Közlöny idei első (jan. 1.) számában több olyan rendelkezést találunk, mely közelről érinti a könyvtárakat. Igen fontos, sok könyvtárost érdekel a művelődésügyi miniszter és a munkaügyi miniszter 105/1961. (M. K. 1.) M. M. számú együttes utasítása a *művelődési otthonban foglalkoztatott dolgozók munkabérének és díjának* megállapításáról. E rendelkezésre külön is felhívjuk a figyelmet, mivel könyvtárosaink igen széles rétegét érinti (pl. szakszervezeti könyvtárosok, tiszteletdíjas falusi könyvtárosok). Az utasítás pontosan megjelöli az érde-

keltek körét, megállapítja a besorolás irányelveit, mellékleteiben pedig közli a megfelelő bértáblázatokat, besorolási és foglalkoztatási feltételeket, és megbízási szerződéseket.

A következőkben kivonatossan közöljük a földművelőszövetkezetek 1960/61. évi kulturális tevékenységéről a SZÖVOSZ igazgatósága által kiadott irányelvek szövegét. A benne foglaltaknak elsősorban a falusi kulturális munka segítése szempontjából van jelentőségük.

... A földművelőszövetkezetek művelődési programjaikat a népművelési (kulturális) tanácsokkal és bizottságokkal egybehangoltan készítsék el. A földművelőszövetkezeti népművelők a kulturális nevelőmunka minden ágának fejlesztéséhez vegyék igénybe a megyei népművelési tanácsadók és a járási művelődési házak segítségét.

A földművelőszövetkezetek kapcsolatát a helyi művelődési otthonokkal, könyvtárakkal, a KISZ, a Hazafias Népfront, a Nótanács szerveivel ne a helytelen versengés, hanem a kulturális munkában való kölcsönös elvtársi segítség jellemezze. Különösen nagy gondot kell fordítani a testvér-szövetkezeti szervekkel való kulturális együttműködés kiszélesítésére. A földművelőszövetkezeti kulturmunkások nyújtsanak segítséget a tsz tagok (különösen a fiatalok) kulturális életének szervezéséhez.

Együttműködésre kell törekedni a kulturális keretek összehangolt felhasználásában is. A földművelőszövetkezetek — anyagi lehetőségek határain belül — támogassanak a faluban minden olyan kulturális tevékenységet, amely a földművelőszövetkezeti tagság és a dolgozók érdekeit is szolgálja.

A földművelőszövetkezetek segítsék elő a falusi kulturális intézmények fejlesztését. Különösen fontos feladat a könyvtárhálózat színvonalának emelése. Ezért a SZÖVOSZ Igazgatósága helyesnek, a földművelőszövetkezeti tagság érdekeivel egyezően tartja, hogy a földművelőszövetkezetek 1961-ben és 1962-ben évi tiszta nyereségükből legfeljebb $\frac{1}{2}\%$ -kal járuljanak hozzá a falusi könyvtárak könyvtárolmányának fejlesztéséhez. Segítséget kell nyújtaniok a földművelőszövetkezeteknek a kis községek könyvtári ellátását célzó könyvtári vándorládák számának növeléséhez is.

A könyv és az irodalom megszerettetése érdekében a földművelőszövetkezetek népszerűsítsék az olvasómozgalmat a felnőtt szövetkezők körében. A fiatal szövetkezeti tagokat és dolgozókat széles körben vonják be a KISZ által szervezett „József Attila” olvasómozgalmába.

Segíteniük kell a földművelőszövetkezeteknek a művelődési otthonok munkáját is. A földművelőszövetkezetek saját művelődési tevékenységüket lehetőség szerint a művelődési otthonokon belül szervezzék. Létesítsenek a művelődési otthonokon belül szakköröket, szövetkezeti klubokat, televíziós szobákat, mozgósítsák tagjaikat a művelődési otthonok fejlesztésére, csinosítására szervezett társadalmi munkára...

Válság, vagy csak tisztázatlan feladatok?

A megyei könyvtárak felelősségéről

Hallottam már többször emlegetni a megyei könyvtárak éves beszámolóival kapcsolatban, hogy egyes önálló községi könyvtárak eredményei nem kielégítők. Mindig hihetetlennek találtam a hírt, mert világos, hogy az önálló községi könyvtár a legtisztább könyvtártípus, ahol a könyvtárosnak úgyszólván minden ereje az olvasószolgálatra összpontosulhat, éppen ezért megfelelő hozzáértelessel, gondossággal és hivatástudattal ebben a könyvtártípusban lehet elérni a legjobb, legtartósabb eredményeket.

A *Könyvtáros* végre felvetette és vitára bocsátotta ezt a problémát, kiindulván egyik járási könyvtárunk javaslatából, amely az önálló községi könyvtárak megszüntetését kívánja. Megdöbbenő a javaslat, bár újszerűségét elvette egyes megyei könyvtárak gyakorlata, amely egyre-másra szüntette meg a múltban is ezeket a könyvtárakat. Még megdöbbenőbb a járási könyvtár javaslatának indokolása. Éppen ezért nagyon szükségesnek találok az őszinte és kemény beszédet, mert semmiféle rosszul értelmezett kartársiasságból nem lehet itt elhallgatni az irányítás és ellenőrzés felelősségét. Nem válságról van itt szó ugyanis, nem is tisztázatlan feladatokról. Lehet ma nálunk megyei könyvtár, amelynek vezetői előtt nem világos az önálló községi könyvtárak feladata, szerepe, működése? Bizony, az önálló községi könyvtárak nem kielégítő működése mögött bürokratikus elkényelmeskedés, az ellenőrzés elmulasztása és egyes megyei könyvtárak önzése húzódik meg.

Miféle okoskodás mondatja azt, hogy valamikor szükség lehetett az önálló községi könyvtárakra, de ma már nem? Hát a könyvtármozgalom kifejlődésének nem az az eredménye, hogy egyre nagyobb tömegek veszik igénybe a könyvtárak szolgáltatásait, s ahol annak megvannak a feltételei — az önálló községi könyvtárakban elsősorban vannak meg — ott könyvtári olvasóvá válik a lakosság 30—40%-a, ott egyre sokoldalúbb szolgáltatásokat nyújt a könyvtár, s egyre mélyül, finomul az olvasókkal való foglalkozás, a különböző olvasórétegekkel való speciális foglalkozás, egészen az egyéni foglalkozásig? Hát található a szocializmust építő Magyarországon olyan főhivatású községi könyvtáros, aki nem talál tevékenységének teret? És van járási, megyei könyvtár, amely eltűri az ilyen könyvtáros létezését?

Egyes megyei könyvtárak, ürügyül használván fel bizonyos községi könyvtárosok rossz munkáját, megszüntették a községi állásokat, s a létszámokat bevonták a megyei könyvtárhoz. Olyan nagy községben, mint pl. Dunaföldvár is, így jártak el. Másutt még a járási könyvtárak létszámából is elvontak a megyei könyvtár javára. Ma Dunántúl egyik legkisebb megyéjében odáig fokozódott ez a központi felduzzasztás, hogy több főből álló hálózati és külön még több főből álló módszertani csoport működik, viszont a megye tele van 8—10 000 lakosú községekkel, amelyekben nincs főhivatású könyvtáros. Ez azt jelenti, hogy elvonják a könyvtári munkaerőt a vidéktől, az olvasókkal való foglalkozástól és mesterségesen duzzasztják az irányító apparátust. Ez már telivér bürokrácia!

Lengyelországban, de különösen Bulgáriában tapasztaltam, hogy a könyvtárosok többsége ott dolgozik, ahol kell: a városokban és a községekben az olvasószolgálatban. És a megyei irányításban csak a legszükségesebb létszám van, minden esetre jóval kevesebb a miénknél. Meg kell vizsgálni a megyei könyvtárak nálunk tapasztalható túlduzzasztását! Több példát is tudok a feldolgozó és módszertani csoportok túlméretezéséről, öncélúságáról.

Nézetem szerint a jövő legfontosabb könyvtártípusa az önálló községi könyvtár. Ahol jó könyvtármozgalmi eredmények vannak a szocialista és a népi demokratikus országokban, ott nagyrészt ilyen könyvtárosokkal érik el. Ma már egy 5000 lelkes község nem nélkülözheti a főhivatású könyvtárost, olyan könyvtárost, aki megfelelő állása követelményeinek, részt vesz a továbbképzésben, munkáját nevelő tevékenységnek fogja fel. A fiókok létesítését és gondozását, az olvasókkal való elmélyült foglalkozás formáit vég nélkül lehetne sorolni számára feladatként. A kisebb községek esetében pedig ott van a több község ellátását körzeti rendszerrel megoldó könyvtáros lehetőség.

Javasolom, hogy foglalkozzunk ezzel a problémával érdeme szerint. Nézetem szerint rövidesen eljön az idő a könyvtárak községi kezelésbe adása után, amikor a további fejlődést már csak főhivatású könyvtárosok útján lehet biztosítani bizonyos községnagyságon felül. De halatlan rövidlátás lenne a meglévő önálló könyvtárak létszámának elvonása!

Páldy Róbert

Mintakönyvtárakat az önálló községi könyvtárakból!

Az országgyűlés múlt évi decemberi munkájának irányító elvét pártunk központi lapja szalagbetűs címmel közölte: „A mezőgazdaság szocialista átszervezése egész dolgozó parasztságunk számára megnyitja a jobb élet, a felemelkedés útját”. Kádár elvtárs a felemelkedés útját mint a mezőgazdaság átszervezésének egyik legfontosabb következményét így fogalmazta meg: „A magyar parasztember ma már igényli a kultúrát, igényli a civilizációt”. E két, egymással ok és okozati összefüggésben álló tény büszke öntudattal tölti el szocializmust építő népünket; egyben fontos feladatokat is jelent számára.

Feladatokat jelent a magyar könyvtárügy számára is. Egyik részük most áll megvalósítás alatt; a falusi könyvtárak tanácsi kezelésbe adására gondolok. Kétségkívül hozzá fog járulni parasztságunk kultúra iránti igényének bizonyos fokú kielégítéséhez. Bizonyos fokú, de nem teljes kielégítéséhez. Hogyan is kívánhatók ezt azoktól a községi könyvtáraktól, amelyekben az ütött-kopott polcokon pár száz elavult vagy agyonolvasott könyv árválkodik, a könyvtárhelyiség sivár és barátságtalan, s a rideg környezetben a könyvtáros csak tessék-lásék végzi a heti 2 × 2 órás kölcsönzést.

Fordítsuk tekintetünket erről a lehangoló, de sajnos, eléggé ismert látványról egy megnyugtatóbb, derűsebb képre.

Tágas, sok ablakos helyiség, szemet pihentető, kedélyt megnyugtató színű falak, patika tisztaságú, műanyag-borítású padló, tetszetős, modern világító testek, újonnalú, célszerű bútorok, színpompás függönyök, a vázákban virág, a cserepekben szobazöld. S aztán könyvek, könyvek! Mind bekötve, celofán borítóanyagba burkolva. S a könyvek is főleg mai éle-

A „József Attila” Zentralbibliothek Liegau—Augustusbadban (Deutsche Fotothek, Dresden)

tünk problémáival foglalkozó művek, amelyek között éppúgy helyet kapnak a szocialista építés küzdelmét, győzelmét ismertető könyvek, mint a legújabb mezőgazdasági gépekről, vagy a világűr-utazásról szóló legfrissebb művek. Aztán nagy bőségben ifjúsági és gyermekkönyvek.

A kép nem fantázia-szüleménye, hanem a Német Demokratikus Köztársaságban a múlt év decemberében *Elstra* és *Liegau-Augustusbadban* megnyílt „Zentralbibliothek”-ről készült fénykép. Liegau-Augustusbadban a könyvtárat *József Attiláról* nevezték el német barátaink. Tudomásunk szerint ez az első, hazánk határán kívül a magyar proletáriátus legnagyobb költőjéről elnevezett könyvtár. Az *elstrai*, *ligai* könyvtárakhoz hasonló „Zentralbibliothek” egyedül Schwerin megyében 31, Neubrandenburgban 21 nyílt a közelmúltban. 1961-ben Schwerinben még 16-ot, Neubrandenburgban 13-at fognak létrehozni.

Azt írtuk bevezetőnkben, hogy a magyar parasztnak ma már megvan az igénye a művelődésre. Úgy hisszük, igényli az olyan könyvtárakat is, amilyeneket fentebb bemutatunk, s amilyeneket német barátaink tucatjával hívnak életre, mert szerintük „a Zentralbibliothekok alapítása a legsürgetőbb követelmény a szocialista kultúrforradalom falun történő megvalósítása érdekében.” (*Der Bibliothekar*, 1960. nov. S. 1232.) Távolról sem gondolunk arra, hogy a német Zentralbibliothek könyvtártípus magyar földre való átültetését javasoljuk. Csak azért hivatkoztunk rájuk, mert német karteraisaink a Zentralbibliothek típusban találták meg azt a könyvtár-mintát, amelyet szerintük a fau szocialista kultúráns továbbfejlesztésének a távlatai megkívának.” (*Der Bibliothekar*, 1960. Nov. S. 1124.)

A falusi könyvtárak tanácsi kezelésbe adása hazánkban kétségkívül igen fontos lépés előre, de egymagában nem nyit messzi távlatokat a magyar falu szocialista kulturális továbbfejlesztésére számára. Úgy gondoljuk, hogy a messzi távlatú továbbfejlesztést csak akkor remélhetjük, ha jelentős számú mintakönyvtárat szervezünk hazánkban.

A mintakönyvtár elméletben eléggé ismeretes könyvtárosaink előtt. Gyakorlatban azonban kevésbé. Elméletben egy kicsit a járási, aztán az önálló községi könyvtárakhoz hasonlít, de sok közös vonása lehet a hivatkozott német Zentralbibliothekkel is.

A mintakönyvtár, helyesebben mintaközségi könyvtár, 4—5 községi könyvtárat

összefogó központi könyvtár. Primus inter pares, első az egyenlők között. A legfontosabb ismertető jegye, ami egyben létjogosultságát is megadja, jellegét hangsúlyozza, az, hogy *minta könyvtár*.

1. Mintaszerű a könyvtár helyisége, berendezése, mindkettő az esztétikai és gyakorlati követelményeknek teljes mértékben megfelel.

2. Mintaszerű a könyvtár munkája (olvasószolgálati, propagandatevékenység), kiválóak a kiállítási, irodalmi rendezvényei, jól folyik a mezőgazdasági irodalom népszerűsítése, és a könyvtár módszertani segítsége a hatóterületén levő könyvtárak számára stb.

3. Mintaszerű a könyvvállománya. Lényegesen gazdagabb, mint a többi községi könyvtáré. A könyvvállománynak nemcsak a mintakönyvtár saját községében, de a hatóterületén levő minden községben jelentkező olvasói igényt ki kell elégítenie, főleg a mezőgazdasági szakkönyveket illetően. Mivel mind határozottabban jelentkeznek a termelőszövetkezeti községek szakvezetőinek igényei a magasabb szintű, tudományos mezőgazdasági művek iránt, ezek beszerzése is a mintakönyvtár feladata. Így mellőzhető a külön mezőgazdasági üzemi szakkönyvtárak felállítása, amit pedig a szakemberek a közel jövő halaszthatatlan feladatának tartanak.*

4. A mintakönyvtár vállalja a faluklub funkcióját is mindazokban a községekben, ahol nincs megfelelő művelődési otthon.

5. A mintakönyvtár vezetője a falu kulturális életében vezetőszerpet játszik. Ez megerősíti a könyvtár helyzetét is községében.

6. A jelenleg „tisztázatlan feladatú” önálló községi könyvtárak mintakönyvtárrá alakulhatnak át, és fokozottabban szolgálhatnak a község szocialista művelődésének fejlődését.

7. A mintakönyvtár vezetője főhivatású, vagy négyórás mellékfoglalkozású könyvtáros lenne.

8. A mintakönyvtár felállításához szükséges anyagi eszközök előteremtésében nem lehet csupán az államra hagyatkozni. Ma még fel sem becsülhető előnyt fog élvezni az a 4–5 könyvtár is, amely a mintakönyvtár hatóterületéhez tartozik majd. Közös erőfeszítéssel sokkal gazdagabb, értékesebb könyvvállományt tudnak beszerezni, mint az egyes községek önma-

* Dr. Láng Imre, az OMgK osztályvezetője: „A fejlődés során előbb-utóbb eljutunk a nagyobb szocialista termelőegységekben létrehozandó **üzemi szakkönyvtárak felállításához**, melyekben megtalálhatók lesznek a helybeli szakemberek, sőt egyre inkább a szakműveltségüket fejleszteni kívánó **tsz-parasztok igényeit kielégítő kiadványok.**” (A *Könyvtáros*, 1960. 2. sz.)

Az elstrai Zentralbibliothek (Deutsche Fotothek, Dresden)

gukban. A fenntartó község nagy áldozatvállalása természetes. A társadalom hozzájárulására is feltétlenül lehet számítani, hiszen nagy dicsősége a községnek, ha minta könyvtára van, azaz olyan könyvtár, amelyet a környék többi könyvtárai példaképpnek tartanak, s amelyet a többi községben is a minta alapján létesíteni akarnak. Különösen lehet számítani a párt és a KISZ-szervezetek (de minden tömegszervezet) segítségére is.

A mintakönyvtárnak fontos jellemzője lenne a fentiek szerint a tetszetős berendezés, korszerű, szépvonalú, célszerű bútorzat. A mintakönyvtár bútorzatát azután igyekeznének majd beszerezni a többi könyvtárak is (hiszen azért is neveznénk a könyvtárat mintakönyvtárnak).

Az NDK-ban a legmegfelelőbb bútorzat kialakítására a Drezdai Megyei Könyvtár kapcsolatba lépett a Műszaki Főiskola Lakásművészeti Intézetével (Institut für Raumkunst.) Az eredmény annyira kielégítő, hogy 1961-ben a Drezdai Megyei Könyvtár területén 24 Zentralbibliothekot fognak az Intézet tervezte új bútorzattal ellátni.

A könyvtárügy ötéves terve előírja a könyvtári épületek és berendezések típusterveinek elkészítését (VIII. 4. pont). Nem tudom, hol tartunk e tervek előkészítésében, de az nem vitás, hogy német kartársaink alaposan megelőztek bennünket.

Az önálló községi könyvtárakról szóló cikk végén a *Könyvtáros* szerkesztősége véleménynyilvánítást kér többek között az önálló községi könyvtárak továbbfejlesztésének feltételeiről. Úgy gondoljuk, az önálló községi könyvtáraknak mintakönyvtárakká való átszervezése megnyugtatóan megoldhatná a felvetett kérdést.

Móricz Zsigmond írta a magyar dolgozó paraszt kulturális színvonaláról: „Ott van körülötte a vastag tudatlanság, a nehéz babona, mely a lelki életet ferde irányba téríti, a rosszakarat, mely teljesen elfoj-

tani igyekszik... A hajnallal megindul a nehéz és elkábító testi munka... megállás nincs és szünet nincs és könyv nincs, újság nincs, értelmes gondolat sehol sincs: egy súlyos fizikai taposómalomban robotol és semmi nyugalma és megpihenése nincs." Hol van már ettől a két-

ségbeejtő „színvonalától” a magyar paraszt? De a mai biztató helyzettől a magyar Kánaánig (amikor „a szellem napvilága ragyog minden ház ablakán”) még hosszú az út. Mindent meg kell tennünk, hogy ezt a hosszú utat megrövidítsük. *Bárdos László István*

AZ ATEISTA PROPAGANDÁRÓL

Kezdetén vagyunk még ennek a munkának. Az ateista szót eddig nem sokszor mondtuk ki, vagy írtuk le. Ilyen irányú tevékenységünknek az antiklerikális szó volt a jelzője, s a kettő nem ugyanaz. Ezelőtt is beszéltünk az ateizmusról, de a hangsúly a politikai jellegű antiklerikalizmuson volt. Az ateista fogalom előtérbe nyomulása azt mutatja, hogy a filozófiai alapok felé fordult a figyelem.

A propaganda ezen a vonalon azt jelenti, hogy az ateizmus terjesztésével a nyilvánosság elé lépünk. Nem lármás harsonával végezzük ezt, hanem a tudományhoz illő eszközökkel. Első állomás a könyvtáros részéről ennek a kérdésnek tudatossá válása és vállalása.

Propagandánk megalapozásához tartozik a megfelelő könyvek beszerzése. Meg kell vizsgálni ebből a szempontból az állományt. Néhány könyvvel nem lehet propagandát végezni. Véleményem szerint még a legkisebb könyvtárban is legalább 10—20 ilyen tárgyú könyvnek kell lennie — beleértve a szépirodalmat is. Ilyen könyveink máris vannak. A célszerű felhasználáshoz jó, ha a könyvtáros kezében van a kérdés jegyzékbe foglalt irodalma. Ez hasznos azért is, mert a jegyzék alapján megállapíthatja és pótolhatja a hiányokat.

Ezután következnek az irodalom terjesztése. Kényes, differenciált feladat, semmiképpen sem egyszerű könyvosztogatás. Itt még jobban figyelembe kell venni az olvasó egyéniségét és műveltségi színvonalát.

Abból indulhatunk ki, hogy az elmúlt 15 év alatt jelentékeny változás következett be az embereknek a valláshoz való viszonyában. A vakhit régi pozíciója megrendült. Növekedett a kételkedés. Természetesen egyénenként változóan, kinél kisebb, kinél nagyobb mértékben. A tömegek egy részénél még látszólag érintetlen az örökölt, elavult világnézeti alap, de ők is érzik, hogy valami nincs rendjén. Összetartja őket a beléjük nevelt félelem a rettenetes, bosszúálló istentől, a beidegzett szertartások, szokások béklyója, a környezet nyomása. De az a véleményem, hogy nincs olyan ember, aki olyan mértékben lenne vallásos, ahogyan az egyház kívánja. Az egyház is nagyon jól látja ezt, ezért hív össze zsinatot 1962-re, hogy — mint máskor is — megpróbáljon utána menni annak, amit akart, de nem tudott megállítani: az időnek. Azt hiszi, ezen az úton még megtarthatja tömegeit. Ezek a körülmények nem azt jelentik, hogy az ateista propaganda most már könnyű. Egyáltalán nem az.

Az emberek viszonya a valláshoz különböző. Könyvajánlás szempontjából három csoportra tagozódnak az olvasók. Az első csoportba tartoznak azok, akik még majdnem mindent elhisznek, annyit mindenesetre, amennyi az egyháznak elég. Aktív tagjai az egyháznak, templomba járók. Közülük kerülnek ki a vakbuzgók, türelmetlenek, agresszíviek — amire nevelték őket, s őseiket évszázadokon át. — A második csoportba tartoznak a közömbösek, akik már kételkednek is, de nem csinálnak a kérdésből nagyobb problémát. A vallásos környezettel tartanak, s közönyük, kételyük mellett is végső fokon félnak az istentől — hátha mégis létezik. — A harmadik csoport felvilágosodottnak tartja magát. Az előzőkhöz képest az is. Elveti a szertartásokat, nem bódul bele a misztikumba, a harcosabbja népbolondításnak tartja, meggyőződésből antiklerikális. Az egyházat, a vallást megjelenési formájában mint történeti képződményt helyesen bírálja s veti el, de egy ponton, a végső, a legnagyobb kérdésben megakad, s azt mondja: kell, hogy legyen valami felsőbb, világot fenntartó és irányító erő stb. Közlebbit nem tud róla, de nem is töri a fejét rajta. Ide tartozik az értelmiség jelentős része, s más rétegekből is az értelmesebbje, általában az iskolákat végzett, olvasottabb emberek. Ezeknél vagy a kellő természettudományos és filozófiai ismeretek hiányoznak, vagy nem jutnak el a végső következtetésig. (Olyan is van, aki öreg napjaira tartogat egy hátsó ajtót: — hátha mégis...)

Az első csoportnál szépirodalmi művekkel érhető el kételyt ébresztő hatás, ez az alapvető olvasmány. A második csoportnál is jelentős a szépirodalom szerepe, de itt

már fontosabb a népszerű vallástörténeti és természettudományos művek kézbe adása. A harmadik csoportnál a tudományos és valláskritikai művek ismertetése és — főleg megvitatása ajánlatos. Valamennyi jellegű mű ismerete, olvasása fontos a külön veendő negyedik csoportnál, a tudatos ateistáknál. Akkor is, ha nem aktív propagandisták e téren, mert ha környezetükben szóba kerül a téma, s ha meg akarják jelenteni álláspontjukat, az érvek tárháza van szükségük, hiszen nemcsak a kétkedők jelentkező értelmével kerülnek szembe, hanem a gyakran önérzetes, dühös, sőt fölünyes értetlenséggel, melyet nem lehet kikezdeni egyszerű szövegekkel.

De az embereket másként is csoportosíthatjuk, például nem és kor szerint. A csoportosításnál a nők és a fiatalok rétege igényel külön figyelmet. Az indokait mindnyájan ismerjük. A nők között több a vallásos, mint a férfiak között. Az ifjúságnál más a helyzet. Náluk be kell fejezni azt, amit e tekintetben az iskolai nevelés elindított, és teljessé kell tenni elszakadásukat a vallásos képzetektől.

A propaganda közvetlen gyakorlati technikájáról nem hiszem, hogy sok újat kellene mondanom. A kialakult könyvtári módszereket kell alkalmazni ezen a téren is. De talán nem felesleges az eljárások felsorolása és néhány megjegyzés hozzáfűzése.

1. A könyveket válogató polcon, dobozban, vagy az asztalon, az olvasó kezeügyébe helyezjük el. Mindnyájunk előtt ismert dolog, hogy így olyan könyvek kölcsönzésére is sor kerül, amelyek ajánlása esetleg nem jutott volna a könyvtáros eszébe, mert hiszen mindenkor minden könyvre nem gondolhat.

2. Ezzel egyidejűleg — mint fő tevékenység — nem maradhat el a könyvtáros ajánlása. Tehát jó, ha jegyzék van ezekről a könyvekről, s még jobb, ha a jegyzéket a könyvtáros kezeügyében tartja. A közvetlen ateista propaganda nem célravezető. Egyrészt azért, mert egyes olvasókat elriasztana, másrészt azért, mert az ajánlás nem helyettesítheti a természetes folyamatot. Senki sem lesz ateista pillanatnyi elhatározással, vagy felszólításra, hanem csak folyamatos művelődés, gondolkodás, ismeretek megszerzése útján. Az ateista könyv jellegét ajánláskor ne hallgassuk el, mert ez az olvasó megtévesztése lenne.

3. Használjuk fel propagandára a könyvismertetéseket is. Az elmúlt tavaszon a kalocsai Járási Könyvtárban két ízben tartottunk a középiskolai ifjúság részére könyvismertetést az akkoriban megjelent ateista könyvekről. Itt már határozottabban lehetett a célt megjelölni. A bevezetés kb. a következőket tartalmazta: van akinek ószintén be kell ismernie, hogy a vallással szemben kételyei vannak. Valamilyen mértékben mindenki kételkedik és bizonytalankodik benne. Ki húsz, ki nyolcvan százalékig. Nos, a kérdést egyszer el kell dönteni, előbb-utóbb rá kell térni a tiszta látásra. Ez hozzátartozik az értelmiségi, az értelmességi öntudathoz, de műveltség kérdése is. Ezek a könyvek ezzel foglalkoznak. Olvassák el! Nem mondjuk, hogy higgyék el nyomban, mert mi nem vallást terjesztünk, hanem műveltséget — de olvassák el, gondolkozzanak rajta, vessék össze a vallás tanításaival, s merjék értelmükkel levonni a következtetést s kimondani a döntést.

4. Véleményem szerint legfontosabb feladatunk mindig az olvasás irányítása marad. Minél több könyvet ajánlani, hogy minél szélesebb körben olvassák őket. De szükség van a további fejlődést biztosító módszerre is. Napirendre kell tűzni a kérdést előadás, nyilvános vita formájában is. Fontos egyrészt azért, hogy egymásra találjanak, akik már így gondolkodnak, erősödjék magatartásuk, másrészt köztudomású, hogy a viták gyorsabban viszik előre a kérdések tisztázását, mintha valaki csupán magában elmélkedik a dolgok felett. Bár a nyilvános vita nem mindenütt alkalmas.

A kalocsai Járási Könyvtár kidolgozta egy előadásorozat tervét. Az ősztől kezdve májusig havonta egy előadást tartunk az ifjúság számára. De ezek az előadások nem időben elszigetelt összejövetelek. Előtte, közben és utána folyik a könyvajánlás. Minden előadás után ismertetjük a következő előadás irodalmát. Bemutatjuk, kézbeadjuk a könyveket. Az olvasók hozzászólásokra készülnek fel. Konzultáció, vita követi az előadásokat. A Könyvbarátok Körében hasonló módon közeledünk a felnőttekhez is ezzel a kérdéssel.

Könnyebben keresztülvihető mindez a városban, ahol inkább van közönsége e tevékenységnek. Falun ez a réteg hiányzik, de vannak ott is gondolkodó, kételkedő egyének. Belőlük lehet falun is kisebb-nagyobb csoportot összehozni. A könyvtáros ismeri azokat, akik ilyen műveket olvasnak. Elő kell mozdítani találkozásukat, mert kevesen vannak, talán nem is tudnak egymásról. Összehozásukkal megszüntetjük elszigeteltségüket, s lesz egy bázisunk, amelyből a világosság tovább terjed.

A nevelőmunka során gondoskodni kell a tudatban támadt űr kitöltéséről. Ez nagyrésztben megtörténik a felvilágosító eljárás folyamata alatt, mert a gondolkodás nélküli hitet a gyarapodó ismeret, a tudás szorítja ki fokozatosan. De van két kérdés, amelynek megoldására tervszerűen kell gondolni. Az egyik az, ha nincs isten, mi

van helyette? Erre a természettudományok és az általános filozófiai ismeretek adják meg a választ. A másik az, hogy sokan félnek az erkölcsi nevelés csődjétől, ha a választás alap hiányozni fog. Vannak az irodalomnak olyan művei és cikkei, amelyek erre is megadják a választ. Nem céлом most ellenérveket keresni, csak azért említettem, hogy propagandánkban ilyen művek is szerepeljenek.

Fontos tehát ehhez a munkához egy részletes és tagolt könyvjegyzék. Könyvtárunk állományából összeállítottuk a téma bibliográfiáját, mely 142 könyv, illetve sorozat címét tartalmazza a következő csoportosításban: A vallás általában, vallástörténet 30, a keresztény egyház 31, szépirodalmi művek 50, egyéb (természettudomány, művelődéstörténet) 31 mű, illetve cím. Tudjuk, hogy ez a kis bibliográfia nem tarthat igényt a teljességre, de propagandánk kezdeti szakaszában lehet támpont, kiindulás — mint ez az egész cikk is — a további kollektív fejlődéshez.

Az elkészült, vagy készülöben levő bibliográfiák közül megemlíttük a kaposvári, a hódmezővásárhelyi megyei könyvtárét, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárét, a Textiles Szakszervezetét, valamint a budapesti Egyetemi Könyvtár tudományos igényű összeállítását.

Nyitrai Lajos

NEM MINDIG ELEGENDŐ A JÓ SZÁNDÉK...

A Csongrád Megyei Könyvtár elsők között jelentette meg az „Ateista és anti-klerikális ajánló könyvjegyzék”-et. A könyvtárak feladatai között — jól tudjuk — központi helyen szerepel a szilárd marxista—leninista világnézetű ember kialakításának az elősegítése. Ezért jelentős a marxista szemléletű irodalom feltárásának minden olyan eszköze, mint ez a bibliográfia is.

Hasznosságát fokozza egyrészt az a társadalmi igény, mely keresi a vallásos előítéletek leküzdésének eszközeit, a jó könyvet. Másrészt a könyvtárosok igénye, hogy a bibliográfia segítségével minél jobban elláthassák nevelési feladataikat.

Ezt a kettős célt kellene a Csongrád megyei ajánló jegyzéknek is megvalósítania. Sajnos, ez csak részben sikerült...

A *bibliográfia bevezetője* nem mondja meg világosan, hogy kik és hogyan használják fel a könyvjegyzéket. Bár „*előadók és hallgatók*” figyelmébe ajánlja, mégsem merném válogatás nélkül *minden hallgatónak* a kezébe adni. Első hiba tehát — hogyha már nemcsak a könyvtárosoknak szánták, hanem a nagyközönségnek is — akkor miért nem írtak hozzá részletesebb útmutatót? — Kik (milyen képzettségű olvasók), hogyan (milyen fokozatban) olvassák, válogassák az ajánlott könyveket?

Nyilvánvaló, ha a bibliográfia készítői — az annotálás miatt — már kézbevétték a 102 könyvet, egyúttal megállapíthatták volna azt is, hogy egy-egy mű kinek ajánlható, milyen alapképzettség szükséges megértéséhez. Így — a témákon belül — a fokozatosság elve szerint tudták volna felsorolni a könyveket, az alapfokútól a magasabb képzettséget igénylő műig.

A nyomdai úton készült 40 oldalas könyvjegyzék formailag szép. A címmutató segít a gyors tájékozódásban. Tartalmilag három részre tagolódik: politikai, tudományos és szépirodalmi művekre. Ez a felosztás, pontosabban a *politikai* és a *tudományos* elnevezés itt nem helyes. A besorolt könyvek tartalmilag nem fedik a két tárgyszó fogalmát. Ha a szerző a „politikai” művek alatt *gyakorlati* könyveket, a „tudományos” kifejezésnél *elméleti* műveket ért, akkor hiba történt a könyvek felosztásánál.

Politikai művek alatt általában társadalomtudományi műveket értünk (3-as szak). A jegyzék viszont e címszó alatt tudományos, történelmi műveket (például Lavreckij: A Vatikán, Andics Erzsébet: Az egyházi reakció 1848—49-ben), magas színvonalú marxista szerzők műveit (Engels, Lenin—Sztálin), és egyéb, az 1-es és 2-es szakba tartozó könyvet szerepeltet (például German: A harcok egyház filozófiája).

A logikus az lenne, ha a politikai könyvek csoportját — mint egészet — osztanánk kétféle: gyakorlati és elméleti művekre. De figyelembe véve a könyvanyagot és az olvasókat, még helyesebb lenne a „népszerű művek” vagy a „kezdő olvasó könyvei” és „tudományos könyvek” meghatározást alkalmazni. Természetesen akkor Diószegi Vilmos: Sámánok nyomában, Iljin: Élet és halál a tudomány és vallás szempontjából, Nikolszkij: A vallás keletkezése, Pavjolkin: Az istenhitről, Pliszcekkij: Tudomány és vallás az ember származásáról, Tasnádi Kubacska András: A mondák állatvilága c. könyveket a népszerűekhez kell sorolni, nem úgy, ahogy most az ajánló jegyzék a tudományos művek közé (Darwin, Feuerbach, Holbach, Kautsky, Trencsényi-Wald-

apfel stb. közé) osztotta be. Jó az is, ha az „Antiklerikális művek” és „A vallásról” címmel osztjuk fel anyagunkat.

A *bibliográfia súlyosabb hibája a nem elég gondos válogatás*. Olyan könyv is került az ajánló jegyzékbe, mely egyáltalán nem a „legkiválóbb” — ahogy a belső címlap nevezi; politikailag elavult, idejétmúlt, közművelődési könyvtárakban nem ajánlott könyvek, mint Csonka Rózsa: A klerikális reakció az ellenforradalom győzelméért (Bp. 1952), Galan, J.: Én és a pápa (Bp. 1952), Sejnman, M.: A Vatikán ideológiája és politikája az imperializmus szolgálatában (Bp. 1950), Sejnman, M.: Fejezetek a pápaság történetéből (Bp. 1953), Koroda Miklós: A sötétség trónállói (Bp. 1953).

Ezenkívül olyan szépirodalmi könyv is található a jegyzékben, mely túlzott szatirikus ábrázolásával a vallásos falusi emberek előtt torzításnak tűnhet. Például Dobozó Szent kút-ja, Sarkadi: Kísértetjárás Szikesen című kisregénye a vallásos előítélettel rendelkező emberek egy részében ellenkező hatást válthat ki. Jól meg kell válogatni, hogy kinek kölcsönözhető!

Az *annotációk általában jók*. Egyedül a „vallásellenes” kifejezés használatát tartom helytelennek (például a „Vallás titkai” c. könyv ismertetésénél). Köztudomású, hogy Magyarországon mindenki szabadon gyakorolhatja vallását. A templomok működnek, az állam anyagilag támogatja az egyházakat. Nincs szó tehát valláselleneségről, hanem az emberek neveléséről, az idealista nézetek elleni felvilágosító munkáról.

Könyvtáraink sem a „vallás ellen” harcolnak! De terjesztik azokat a műveket, amelyek segítséget nyújtanak a *vallásos világnézet* lehetetlen misztikumainak és a klerikális reakció ténykedéseinek a megismeréséhez. Ezért lenne helyes, ha az olvasóközönség kezébe szánt ajánló jegyzék természettudományos műveket is tartalmazna. (Ez a jegyzék is felsorol néhányat, de az kevés). A természettudományos könyv a marxista világnézet kialakításának legfőbb eszköze, mellyel az olvasó jól előkészíthető az ateista művek olvasására.

Összefoglalva: a kezdeményezés hasznos, a munka jószándékú, de nem elég gondos.

P. T.

ÚJ MEZŐGAZDASÁGI SZAKKÖNYVEK

Befejezéséhez közeledik a magyar mezőgazdaság szocialista átalakítása. Nem frázis, hogy ez közügy, mely mindenkire feladatokat ró a faluban, nem utolsósorban a könyvtárosra. A szakismeret jelentősége sosem volt akkora mint ma. A nagyüzemi gazdálkodás óriási beruházásokat igényel, gépek ezrei, istállók, felszerelések szükségesek, de a sok milliárdos beruházás holttóke marad a szövetkezet vezetőinek és dolgozóinak szaktudása nélkül. A nagyüzem helyes megszervezéséhez, az üzemágak helyes megválasztásához és társításához, az agrotechnika megfelelő alkalmazásához érteni kell. Ismerni kell a módját annak, hogyan érhetjük el a legnagyobb termést a legkisebb munka- és anyagráfordítással. Ezt a tudást részben a jó szakkönyvek nyújtják. Ezért a mezőgazdasági könyv hónapja alkalmából szükségesnek tartjuk, hogy ismertessük a Mezőgazdasági Kiadó évi tervének fontosabb kiadványait.

Az üzemszervezési ismeretek gyarapítását két kiadvány szolgálja. *Gonda—Vimola: A termelés szervezésének fontosabb kérdései a termelőszövetkezetekben*, valamint *Bocz Ernő—Papp Géza: A termelőszövetkezetek túlbátolásának és a ve-*

tésforgó tervezésének irányelvei. Az előbbi mű a fő termelési ágak megválasztását, a helyes üzemi arányokat, a munkakerék folyamatos foglalkoztatását, fejtegeti, majd ismerteti a növénytermesztés, az állattenyésztés és a takarmánygazdálkodás legfontosabb szervezési teendőit. Bocz Ernő és Papp Géza könyve segítséget nyújt termelőszövetkezeteinknek a helyes területrendezéshez és a vetésforgók megtervezéséhez. A különböző megoldási módokat a könyv ábrái, térképei áttekinthetően szemléltetik.

Nagyüzemeink terméseredményeinek fokozásában nagy szerep jut a korszerű nagyüzemi növényvédelmnek. A növényvédelmi szakemberek szerzői munkaközössége *Szöllősi Dezső* szerkesztésében *Növényvédelmi útmutató*-t állított össze, amely a gyakorlati szempontok figyelembevételével foglalja össze a leggyakoribb kártevőkre vonatkozó növényvédelmi tudnivalókat.

Az éves terv jelentős helyet biztosított a nagyüzemi állattartás, az állati termékek termelése kérdésének. E kérdés fontosságára az 1961. évi tervnek az a megállapítása világít rá, hogy jóllehet ebben az évben az állati termékek termelése nagyobb lesz, mint az elmúlt évben, a

belső fogyasztást még így sem tudjuk teljesen kielégíteni. Rá kell térnünk a korszerű állattartásra, hiszen így többet és olcsóbban termelhethetünk. Ezzel a kérdéssel foglalkozik *Molnár László: Korszerű állattartás* c. könyvében, ismertetve az alapelveket, tömör összefoglalást ad a természetszerű tartásról és az állathigiéniáról.

Az életszínvonal emelkedése megváltoztatja az ember táplálkozását. A zsíros, kalóriadús táplálékok helyett a könnyebben emészthető fehérjék, elsősorban az állati fehérjék fogyasztása lép előtérbe. Ennek következtében megváltoztak a hizlalási eljárások is, ezt jobb mielőbb tudomásul vennünk és alkalmaznunk, mivel külföldi piacaink megtartása nem utolsó sorban ettől függ. E kérdést tárgyaló könyvsorozat *Kertész—Csire műve: Gazdasági állatok hizlalása* címmel. Az első kötet a szarvasmarha és a juh, a most megjelenő második a sertés, a harmadik pedig a baromfiélék hizlalásának korszerű módozataira oktatja az olvasót.

Az említett kiadványok nyújtotta ismereteket jól kiegészíti *Vuchetich György: Gazdaságos takarmányozás* c. könyve, amely a célnak megfelelő, gazdaságos takarmányadagok összeállításának egyszerűbb módszerét ismerteti.

Baromfiólak és tenyésztési eszközök készítése, használata (2. kiadás) címen *Gergely Béla* irt gyakorlati jellegű szakművet. Részletesen ismerteti a különböző nagyságú és rendeltetésű ólak és baromfitenyésztési eszközök méreteit, és útmutatást nyújt, hogy ezeket bárki a saját erejéből, a legkülönfélébb hulladékanyagok felhasználásával is olcsón elkészíthesse.

Magasabb szakkismeretek terjesztését szolgáló mű *Zdenek Müllernek*, a kiváló csehszlovák tudósnek, *Az antibiotikumok szerepe az állattenyésztésben* c. munkája. Már több mint egy évtizede felfigyeltek arra, hogy az antibiotikumok az egészséges állatok szervezetére, fejlődésére is jótékony hatást gyakorolnak. A mű szerzője ezen kutatások egyik úttörője; könyvében rendszerezte, összegezte és értékelte a világszerte elért tudományos és gyakorlati eredményeket.

A Kiadó tervének két könyve is foglalkozik a szőlőtermesztéssel. *Bognár Károly és társai: Szőlőtermesztés homokon*, hasznos kézikönyve lesz a hómoki szőlőtermelőknek, az agronómusoknak és a termelőszövetkezeti tagoknak egyaránt. A könyv ismerteti a hómoki borvidékeket, a termesztésre javasolt bor- és csemegezőlőfajtákat, a termelés minden szakánál és műveleténél ismeretét adja.

Befejező részében a szerzők a szüret, a borkészítés és egyszerű borkezelés műveleteivel ismertetik meg az olvasót. — *Kozma Pál: Csemegezőlőtermesztés* c. munkájának érdeme, hogy elsősorban a korszerű nagyüzem követelményeinek megfelelően tárgyalja a csemegezőlőtermesztés minden tudni- és termiválóját.

Ugyancsak a korszerű nagyüzemi termesztési eljárások ismertetésének szempontja vezette *Mészöly Gyulát* és munkatársait a *Paradicsomtermesztés* c. munkájuk megírásában. A könyv bemutatja az olvasónak a fontosabb paradicsomfajtákat, megismerteti vele mind a szabadföldi, mind az üvegalatti termesztési eljárásokat, a palántaneveléstől a szedésig és a felhasználásig.

Mezőgazdaságunk gépesítésének egyik árnyoldala, hogy nálunk a mezőgazdasági gépek a szakszerűtlen kezelésközvetében idő előtt használódnak el, mennek tönkre. Ez a körülmény jelentősen növeli a termelési költségeket, drágítja a termelést. A gyors elhasználódás terheli egész népgazdaságunkat, akkor is, ha a gépeket magunk állítjuk elő, méginkább ha külfországból hozzuk be azokat. A gépek gyakori leállása, hiányos üzemeltetése közvetlenül sújtja a mezőgazdasági termelést. Ezért csak helyeselehetjük, hogy a Kiadó több kiadványával igyekszik e téren segítséget adni. A megjelenő művek: *Rózsa Béla: Mezőgazdasági gépek kenése* (3. kiadás); *Műhelykönyv a Zetor 25, Zetor 25—K és a Zetor Super 42 traktorokhoz; Andert—Jerabek—Lehoczky: A Zetor 25—K traktorok kezelése és karbantartása* (3. javított kiadás); *Tischler Márton: Az aratócéplőgép szerkezete és üze.*

A számos kiadványból hadd emeljünk ki még kettőt. Az egyik, *dr. Bernát—dr. Enyedi: A magyar mezőgazdaság termelési körzetei*. (I. a szántóföldi növénytermelés körzetei). E munka a mezőgazdasági termelés legfőbb ágaira kiterjedő, három kötetre tervezett mű viszonylag önálló első része, amelyben a szerzők bemutatják valamennyi lényeges szántóföldi kultúra termelésének alakulását az elmúlt negyedszázad folyamán, s nemcsak ismertetik, de bírálják is a termelés területi elhelyezkedését. — A másik mű, amire felhívjuk könyvtárosaink figyelmét *Kenyeres—Tildy: Védelem természeti ritkaságaink* c. munkája. A több mint száz egészoldalal művészi fényképet tartalmazó kötet a természet „műemlékeit” ismerteti, mindazt a szépet és érdekeset, amelyet a természet alkotott hazánkban. A könyvet már nem szakszempontról, hanem pihentető gyönyörködés okából adjuk az olvasó kezébe.

D. F.

Olasás közben

A NÉPSZÍNMŰVEKRŐL

1843-ban mutatta be a Nemzeti Színház Szigligeti Ede *A szökött katona* című művét; innen számíthatjuk ennek a sajátosan magyar drámai műfajnak a történetét, amelyet Szigligeti nevezett el népszínműnek. Kialakulását kétségtelesen segítették a XVIII. századi iskoladramák népies alakjai, Csokonai darabjainak (pl. a *Karnyóné*) népdalbetétei, a *Csongor és Tünde* népi figurái és az 1830-as évek magyar színpadjain divatos tündérvjátékok egyes motívumai. Leginkább azonban a reformkor demokratizálódó közszellemének, a kibontakozó irodalmi népiességnek nyomait mutatja a korai népszínmű. Szigligeti azt írta később, hogy „a népszínművek némileg iránydarabok voltak, mert egy-egy társadalmi fájó sebet is érintettek: a katonáskodást, börtönrendszert...” Valóban, már *A szökött katonában* találunk komoly társadalomkritikai elemeket, még inkább a *Csikósbán* (1847), amely élesen szembeállítja a kunyhót és a palotát, s a kunyhónak ad igazat. A falusi népeletből vett témák, a betétszerűen énekelt népies dalok, az alakok, helyzetek szentimentalizmusa, humora a falu világát igyekeztek színpadra vinni, s a nép iránt rokonszenvet kelteni. A meseformálásban, az alakok bemutatásában igénytelenség, egyszerűség jellemezte; egyhúrú érzések édesbús vagy vidám hullámzása.

A szabadságharc bukása után azonban a népszínmű rövid idő alatt elveszíti kezdeti haladó jellegét. A hazug népi idill tenyészetévé lesz, amelyben a magyar falu állandó népünnepély hangulatban, szirupos álproblémák között él. Piros csizmás, selyem rokolyás leányzók, kackiás bajszú legények ropják az örökös csárdást; a képzeletszegény cselekmény sablonná vált alakok körül forog: a nagyképű és nagyhasú bíró, a ravasz cigány, a fontoskodó kisbíró, az árendás zsidó körül. Az érzelgős műdalok is egyre silányabbakká válnak. De a kiegyezéskori Magyarország minden társadalmi osztálya körülrajongja a népszínművet, a csaló nemzeti illuzionizmus olcsó serkentőjét, idillé hazudó álirodalmát, kivéve a parasztságot (itt majd a Horthy-idők művelődéspolitikája terjeszti el).

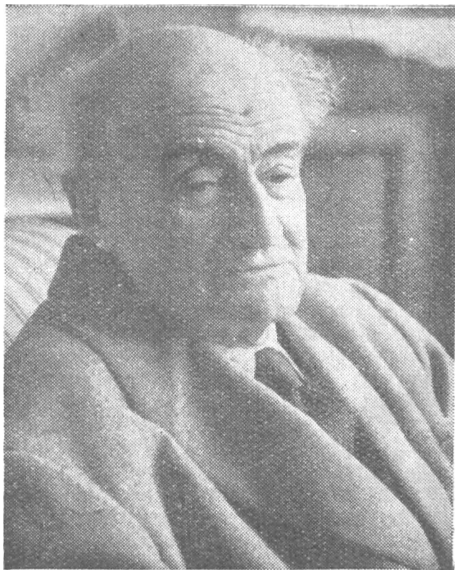
1875-ben külön színház, a Népszínház épül a népszínmű ápolására, s ebben aratja országra szóló sikereit Blaha Lujza, aki nemcsak a magyar közönséget bűvöli el tündéri bájával, hanem Ferenc Józseftől az itt járó Ibsenig mindenkit. Helytelen lenne meg nem említeni, hogy egyes népszínművekben (Szigeti: *A vén bakancsos és a fia, a huszár*; Csepreghy Ferenc: *Sárga csikó, Piros bugyelláris* stb.) mutatkoznak az irodalmi igényű népdrama felé is tendenciák, de az ország színpadjait előtűző népszínmű-áradatot elsősorban a dilettáns álirodalmiság, s a pántlikás, cifra-szűrös hazugságok jellemzik.

A század végére csökken népszerűsége. Nemcsak azért, mert kezdi kiszorítani az operett, hanem azért is, mert a növekvő paraszti nyomor, a tömeges kivándorlások világában nehezebb lesz idillé hazudni a valóságot. A fiatal Ady Endre egyik cikkében (Dankó Pista: *A halász szeretője* című népszínművéről) 1901-ben azt írja, hogy a népszínműnek „sallangos, könnyű fütykösből” vagy „szociális doronggá” kell válnia, vagy valamiféle magyar operetté lehetne a magyar dal-kincs és néphumor műzsája révén. Néhány év múlva Hevesi Sándor már megállapítja: egyfelől lett belőle falusi dráma, parasztszínmű vagy vígjáték, amely igaz megfigyelésekből szövődik, — másfelől őszintén és igazán zenés műfaj, úgynevezett népies daljáték. A példák: Gárdonyitól: *A bor*, Móricztól a *Sári bíró* és Bakonyi—Kacsóh: *János vitéz*. De ezek a művek már túl mutatnak a népszínmű műfaján.

Nem nehéz meghatározni a népszínmű társadalmi szerepét a kiegyezéskori Magyarországon vagy az ellenforradalmi időszak negyedszázada alatt. De ízlésrontó szerepéről sem feledkezhetünk meg, amelyre már Szerb Antal rámutatott magyar irodalomtörténetében: Bartók és Kodály zenéje, Móricz Zsigmond parasztábrázolása és minden kísérlet, amely az igazi magyar népet fejezte ki, azért maradt idegen a legutóbbi időkig az olvasó és zenehallgató közönség szívéből, mert olyan kevéssé hasonlított *A falu rosszához*, a *Piros bugyelláris*hoz és a híres cigányprimásokhoz... (P. L.)

HATVANY LAJOS

(1880—1961)

Valamikor, a múlt század végén Gyulai Pálnak — akiről egyik legszebb kis tableau-ját írta: *Gyulai Pál estéje* címen —, Budapesti Szemléjében kezdett írni és a hatvan év alatt, amíg a tollat forgatta, három nemzedéket látott maga körül élni és eltávozni abba a tartományba, ahonnan nem tér meg az utazó. Keze, mely valamikor Gyulai Pálnak, majd Ady Endrének kezébe kulcsolódt, első emigrációjából való visszatérése után, először írta le, hogy az Ady utáni nemzedék legnagyobb költője, a fiatal József Attila. S néhány év előtt ismét csak ő volt, aki Juhász Ferenc izgalmas jelentőségű költészetére felhívta a figyelmet.

A magyar irodalom Arany János halála után, szinte három évtizeden át, Petőfi és Arany hagyatékán élősködő utánzók másodkézből való irodalmává süllyedt. Innen volt a XIX. századvég és a XX. századelőtti fiatalágának kettős magatartása. Egyrészt a jövőtől lesték, várták a megváltás eredetiségét, másrészt a múltat faggatták e számukra ismeretlen tünemény felől. Hatvany Lajosban a klasszikus hagyomány tisztelete, s a magyar irodalom megújulásának követése egy tőből fakadt. Ez a magyará-

zata annak, hogy az Adyban megújult költészet igazolását Balassában, Csokonaiában, Vörösmartyban és főleg mindezekelőtt Petőfiben kereste.

Az egykor csupán esztétikus Hatvany-nak a 18—19-es forradalom nyitja ki szemét a társadalmi kérdésekre. Csak negyvenéves korában vette először kezébe Marx Brumaire-jét és kezdett elmélkedni „elkésétt forradalmán” voltáról. A magyar doktrinairak, Eötvös, Kemény, Szalay, Csengery, Trefort a múlt század negyvenes éveiben magyar polgári osztályról álmodtak, mely mint olvasztó tégely foglalja magába az összes társadalmi osztályokat. Álmuk, mely még az Ady nemzedéké, Hatvanyé is volt, soha nem teljesült. S helyette vésszes csereként megérkezett 1919 után a reakció.

„Az emberek azt hitték —, írja Macaulay a nagy francia forradalmat követő visszahatás koráról —, hogy a XVIII. századnak sokat magasztalt tudománya merő hóbort volt, s hogy a politikai és szociális reformokhoz fűzött nagy reménye, melyeket valaha Voltaire és Condorcet dédelgettek, végleg és egészben csalóknak bizonyultak.” Nem kell egyéb, csak Voltaire és Condorcet neveit Marx és Engels neveivel kicserélni és a reakciós XIX. századelőtti rajza pontosan illik a XX. századelőtti forradalmait követő kurzus korára, amelyet Hatvany megélt.

Tisztában volt azzal, hogy erre az ellenforradalmi korszakra elkövetkező forradalom a műveltségnek és tudománynak nem csupán öncélú, humánus jellegét adja föl, melyet azok még a görög kultúrának köszönhetnek, hanem megváltoztatja a bírálat és kétely szabadságát is, mely viszont a renaissance, a reformáció és a felvilágosultság korának újkori vívmánya. Hatvany annak az ókori humánus, és ennek a kételkedve bíráló újkori szellemnek neveltje volt. Egyformán szerette és olvasta Pliniust, a levélíró, és Montaigne-t, a kedves, okos szkeptikust. De viszont teljesen és visszavonhatatlanul elszakadt azoktól az újkori uralkodó osztályoktól, melyek a proletariátustól való félelmükben megfosztották az ókor örökségét humanizma-

sától és az újkor műveltségét a szkepszis és a kritika szabadságától.

A könyvek szerelmese volt, és semmi sem okozott neki nagyobb gyönyörűséget, mint az olvasás. Ő is elmondhatta: *In angelo, cum libello*. Neki volt talán a legszebb magánkönyvtára Magyarországon a különböző irodalmakból, történelemből, elsősorban természetesen a magyarból, ami azután 1945-ben, Buda ostrománál teljesen megsemmisült. Élete legszebb óráit a könyvek e városában töltötte. Itt készült hosszú évek munkájával, — A feleségek felesége, Szendrey Júliáról írt kísérlete után, — a nagy műve, az *Így élt Petőfi* öt kötetének anyaga.

A kortársi emlékezések és levéltári adalékok nyomán követte végig Petőfi életét és a Petőfi kortársak emlékezéseinek lényege mellett megrajzolta a korszak Petőfi körüli életét is.

A mű magába foglalja a költő halála után különböző lapokban, folyóiratokban, önálló kötetekben megjelent, vagy a levéltárakban fellelhető életrajzi dokumentumok jelentékeny részét. Ily módon szerves folytatása Endrődi Sándor nélkülözhetetlen művének: *Petőfi napjai a magyar irodalomban és kiegészítője Ferenczi Zoltán Petőfi-életrajzának*.

Több évtizedes kutatómunka, hősi egyéni vállalkozás eredményét kapja kézbe az olvasó ebben a *Petőfi életének* nem egy mozzanatát új megvilágításba helyező forrásgyűjteményben. Az életrajzírásnak ez az új formája az első kísérlet a maga nemében. De semmiképpen sem puszta adattár, mert a „szummázások”-ban és a „közjátékok”-ban Hatvany találó arcképvázlatát adja az emlékezőknek, helyenként megrajzolja *Petőfi életének* tájait is és közben észreveetlenül megírja önmagának mint *Petőfi-kutatónak* életrajzát.

Az a nemzedék, melyhez Hatvany tartozik, még úgy hordta *Petőfi életének* gyászát, mint az apák, akik halott fiúk hangját megmaradt leveleiből keltegetik. Ilyen ifjúkori ihletésből született meg a mű öt kötete, mely valóban élénk eleveníti a *Taine-i* meghatározást: *nagy mű, az ifjúkor álma megvalósítva a férfikorban, s az élet alkonyán*.

*

Hatvany tudta, hogy az irodalomtörténész rosszul fogja föl a mesterségét, ha csak a múltba temetkezik. A tegnapot csak az értheti és értetheti meg, aki fi-

gyeli a mát és elevenül éli. Aki a műfaji állítólagos törvények helyett, a korok, nemzedékek, életek és sorsok ismeretéből meríti az esztetikának egyedül érvényes szabályát. A kritikájának ereje pedig attól függ, hogy a bíráló a maga tetszését, vagy nemtetszését milyen érvekkel bizonyítja és azokat milyen erővel fejezi ki.

Hatvany azért igyekszik demithologizálni, teljes emberi közelségbe hozni a múlt hőseit, hogy ők, a magyar temetők nagy halottai tegyenek tanúságot amellett, amit az élők elárultak. Egy székely nemes, aki felfedezte a demokráciát című művében Bölöni Farkas arcán át, mint a görög színésznek maszkján keresztül, átvillan Hatvany éles, sóvár, nyugtalan pillantása. A két világháború, 1919 és 39 között mindig két fronton harcolt egyszerre: az akadémizmus, a merev, mozdíthatatlan reakció és az *Ady*től eltérő, az *Ady*t kicsinyítő Nyugat ellen, amelyet pedig egykor ő alapított. A folyóiratalapítás óráiban megkérdezte tőle *Ignotus*, hogy tudja-e azt, hogy ők most egy darab irodalomtörténetet csinálnak. Egy percig sem ülnék itt, ha nem ezt hinném — válaszolta Hatvany.

Ő, aki sohasem tagadta meg társadalmi gyökereit, sőt erről írta fejlődésregényét: *Zsiga* a családban, *Petőfi*n, *Ady*n, *József Attilán* át találkozott a magyarság legjobb lelkével. A két világháború között, katedra nélkül is ő avatta be legjobban olvasóit irodalmi életünk múltjába. Mágikus olvasó ösztöne a legsivárabb közetben is aranyércre bukkant. Az olvashatatlannak tetsző „összes művek”-ben is percek alatt felbecsülhetetlen emberi dokumentumokat fedezett fel. Ilyenekből állt össze a csak nemrégiben megjelent *Magyarok beszélnek* című műve. Mint ahogy nagy írók eleven emberként beszéltek hőseiket, olyan megéleveníítő erővel beszéltette Hatvany a régi magyar irodalmat. Páratlan környezet-tanulmány és az irodalmi múlt úgyszólván személyes, aprólékos ismerete segítette ebben a termékeny szöveganalízisben.

Visszatérése után még megérte, hogy a Tudományegyetem aulájában *Petőfi*ről előadást tartott. Akadémikus lett, Kosuth-díjas, őszinte tisztelet és megbecsülés övezte, és ami a legfőbb: betakaríthatta az élettermését. Egymásután jelentek meg kötetei, az *Ura*k, *polgá*r*ok*, *paraszto*k, az *Így élt Petőfi* öt kötete, az *Ady* levelezését is újra tartalmazó *Ady* körül két kötete, *Irodalmi tanulmányainak* két kötete, az *öreg kövek szerelmese*ként írt és szerkesztett *Beszélő házak* című műve, sőt — amivel a kör bezárul —

utoljára fiatalkori *Gyulai-tanulmányait* is kiadta. A halál elkerülhetetlen közeledését a stoikusokra emlékeztető nyugalommal szemlélte. A végső napot se nem sóvárogta, se nem rettegte.

Fönn a Várban, az Uri utcában, talán Fehér galambnak hívták azt a kis vendéglőt, amelynek terraszán először találkoztam Hatvany Lajossal. Szegény nevelő voltam, ki néhány barátjával föltévedt egy nyári délután az öreg kövek közé, s Hatvany Lajos hamarosan barátságába fogadott, majd magával vitt bennünket, megmutatni könyvtárát, ott tartott vacsorára, a magyar irodalomtörténet legszebb emlékeit varázsolta körénk, s végül megmutatta *Egy elkésett forradalmár emlékiratai (1830—1930)* című, kéziratban lévő, s azóta is megjelenésre váró művét.

Harminc éve ennek.

S most, amikor közénk fekiüdt sűrű, oszlohatatlan, rejtelmes homályával az örökkévalóság, újra látom magam előtt, amint egy verset olvasott föl —, hogy tudott verset izlelni! — kitől mástól, mint aki életének legnagyobb élménye volt, Adyától. Egy egész férfielelet ereje szikrázott és fájdalma sirt föl a föllovasott szavakban, egy férfieleleté, amelyet a magyar irodalomnak és haladásnak szentelt. Valóban, ő is elmondhatta Adyval:

„Megtaláltuk az őseinket:
Mennyi bús homlokú magyar,
Kinek azért kellett pusztulni,
Mert újat, emberit akar.
Megnyitlak lángolon előttünk
A Bólyai- s Csere-sírok
S hozzánk szegődtek szép sorjában
Az árnyas, magyar mártírok.”

K a t o n a J e n ő

A paraszti élet átalakulása a szépirodalom tükrében

A korai kezdetről beszél Szabó Pál *Új föld* c. regénye (Szépirod. K. 1955. 2 köt.). Szabadság a neve a szövetségnek, amely 1949-ben egy biharmegyei faluban kovácsolódik össze: kétéves küzdelem képe tárul fel, ez idő alatt döbbennek rá a falu lakói, hogy valóban szabadság vár rájuk a szövetségben, hogy együtt könnyebb az élet — még ha alkalmazkodni kell is egymáshoz —, mint egyedül, a természet szeszélyeinek kiszolgáltatottan.

Este az alvégen — a címe Dobozy Imre 1956-ban írott elbeszéléseinek. Magyaróson is úgy van, ahogy lenni szokott, külön világ az alvég, s a felvég; egymáson köszörülük nyelvüket, s megszólják a legényt, ha odaára jár lány után. A felvégen már működik a „Felkelő Nap” — javában érleli már a közös kalászt, s addig ingerli az alvégi szíveket, míg — csak azért is! — nyomába lépnek.

Ugyanebben az évben, 1956-ban adja ki Mocsár Gábor *Egy párttitkár feljegyzései* c. művét, melyben a párttitkár szájába adva a szót, őt számoltatja be a küzdelemről mellet egy Körös vidéki falu három szövetsége létrehozásával győzelmesen folytatott.

A téma nemcsak regényformát ölt. A friss benyomások könnyebben, hamarabb öltének testet a riport műfajában, amely egy bizonyos magaslaton jogot nyer arra, hogy irodalomnak nevezzük. Ide kell sorolnunk az *Új élet útján* c.

riportkötetet (Mezőgazd. K. 1956.), melynek cikkeire érdemes visszapillantunk, ha fel akarjuk mérni a megtett utat.

Hogy is történt ott túl a Tiszán? Hogyan tér egy akolba a vihartól megbolydult nyáj? Miért széledtek szét a szövetségi tagok? És hogyan sereglenek egybe, hogy a múlt hibáin okulva, most már jól csinálják a jót? Darvas József *Tiszántúl* c. kötete a régi falukutatók nemesveretű nyelvén, azok szociográfiájának nyomába lépve ad képet tiszántúli utazásáról 1957 tavaszán.

A parasztságny leglíraibb, s ugyanakkor legrealisabb ábrázolója, Veres Péter is 1957-ben írja *Asszonyhűség* c. elbeszéléskötetét. Ki tudná elfelejteni dolgos, szívós, szelíd asszonyfiguráit? Ez az elbeszéléskötet nagy regényei mellett kisebb alkotás, de ékesen szól a termelési mód változásának a magánéletet, s magát az egyént formáló hatásáról.

Jön az 1959-es, szövetségést érlelő esztendő. *Dülűutakon* címmel ír ekkor Szolnok megyei útjáról Galambos Lajos. Ebben a megyében, ezen a tavaszon egybefutnak a földek: mérhetetlen táblákba sietnek a kis parcellák. Mi történt ilyen egyszerre? Csakugyan jövőbeni horizontok tárultak fel, s hogy hogyan? — megtudjuk, ha az íróval együtt bolyongunk a Dülűutakon.

Megmozdult a föld (1959.). Veszprém megye földmozgató erőiről maga a megye ad ki riport-antológiát.

Időben nagyobb távot fog át, de ugyancsak 1959-ben lát napvilágot Urbán Ernő *Földközelenben* c. riportgyűjteménye. Azt a küzdelmet ábrázolja, melyet a régi földdel rendelkező paraszt önmagával és a földhöz jutott egykori nincstelenekkel folytat: azokról a lélektani nehézségekről beszél, melyeket a régi tulajdonosi életérzés támaszt.

A nagy átalakulás derűs oldalairól *Jó mulatást* címmel ír Urbán Ernő (1959.), feltárva sok komikus jelenséget, amit bizony érdemes megőrizni, hogy majd egykor az unokák is derüljenek rajta. Formai ötletekkel törekszik arra, hogy a mulatságos még mulatságosabb legyen: egy TSZ koca naplójából tudjuk meg például, hogy mennyi huzavonára nyújt alkalmat egy fiaztató elkészítése.

Ugyancsak Urbán Ernő írta 1960-ban az *Aranyfüst* c. regényt, öt esztendő eseményeit rögzítve; ez öt év során hol füstté válik a regényben ábrázolt szövetkezet, hol újra egybe ötvöződik, e változásoknak azonban nem csupán külső, hanem elsősorban belső okuk van: a szövetkezet elnökének személyén múlik itt a közösség sorsa.

1960-ban a paraszti átalakulás új eredményeiről ír Dobozy Imre. *Tegnap és ma* című regényében, és a vele együtt kiadott elbeszélésekben az ellenforradalomban szétzúlló szövetkezetekről, az értük folytatott küzdelemről, és az újra egymásra és önmagukra találó parasztokról ír.

Az 1960-as évben jelenik meg Galambos Lajos könyve, a *Gonoszskátyú*. Hőse az agitátor, Koós Gergely, aki innen szakadt el valamikor, és ide tér vissza, a Gonoszskátyúba, hol a múlt még erő-

sen él, hogy azokat a gazdákat, akik egykor térdükön lovagoltatták, megnyerje a szövetkezés gondolatának. Drámai harcot vív önmagával és velük, régi barátságok keserednek haraggá, haragok oldódnak megbékéléssé az író ábrázolásában.

A mai falusi fiatalokat ábrázolja elmélyült derűvel Szabó Pál *Tiszán innen, Dunán túl* c. regénye. (Szépirodalmi, 1960.) Ezek a lányok, s legények éppúgy a ma gyermekei, mint a városi ifjúság. Öltözködésük, életszínvonaluk semmivel sem marad el a város mögött, s el sem tudják képzelni, hogy úgy is lehet kínlódni, ahogy ezt anyáik, apáik tették. Nyelvükben bájosan keveredik a népi zamat, szólás a jassz kifejezésekkel, táncban, dalban ki erre, ki arra hajlik. Az átmenetet kitűnően ábrázolja: azt, hogy a modernség hogy keres formát a népi hagyományok keretében, hogy alakul ki lélekből, kultúrában az új alap új felépítménye?

Tarka szöttek-ben szövődnek össze 37 író szintén a tudat, s az életmód, s az új adta problémákat feldolgozó elbeszélései. (Szépirod. K. 1960.)

A témakörön belül jellegzetes, egyéni ízű regény Tamási Áron *Szirom és boly* c. műve, mely egy Dunántúlra telepített csángó boly (közösség) történetét mondja el a letelepedéstől a szövetkezeti falu kialakításáig. Az öreg Szirom apó naplójában tárul elénk a csángó családok élete, gondolkodása, fejlődése, melyet Tamási, alakjainak kiváló ismerője belső hitelességgel tár fel. Az új élet kifejezései betörnek, de be is olvadnak a székely népnyelvbe, kialakítva egy új kor új kultúrtermékét.

Donáth Ilona

Miről írnak a mezőgazdasági folyóiratok?

A MAGYAR MEZŐGAZDASÁG 1961. jan. 1. óta hetenként, megjelenő legismertebb lapja a mezőgazdasági szaklajtonak. Első számában *Losonczi Pál* földművelésügyi miniszter az új év mezőgazdasági feladatairól ír. *Koltai Árpád—Szirtes János: A nagy termőképességű búzafajták fejtrágyázása.* Az őszi búza fejtrágyázása régebben csak a téltől megsanyargatott, legyengült vetések tavaszi segítségét célozta. Az utóbbi években hazánkban is egyre inkább természetesszövet és olasz búzafajták azonban igényesebbek, mint a hazaiak. Jellemző sajátosságuk a koraiság. A korai búza feltétlenül fejtrágyázást igényel. *Fehér*

Gyula: Olcsó istállók Borsodban: ismereti a Borsod megyei tanács termelőszövetkezeti beruházási irodája által kidolgozott 50 férőhelyes tehénistálló típustervét, valamint az istálló felépítésének építési és költségvetési kérdéseit. *Horn Artúr: A tenyésztés jelentősége a nagyüzemi állattenyésztésben és az árutermeletésben.* A nagyjelentőségű elvi megállapításokat tartalmazó cikk rámutat arra, hogy fajta és típus iránt mennyire eltérő az igény a nagy- és a kisüzemben.

A GAZDÁLKODÁS mezőgazdasági üzemszervezési és agrárgazdasági folyóirat. A MTA Mezőgazdasági Üzemtani Intézetében szerkesztik. Legutóbbi száma-

nak kiemelkedő cikkeit az alábbiakban soroljuk fel. *Stenczinger László: Prémiumarányok meghatározásának módszere a termelőszövetkezetekben.* A munkarendszer kiegészítésének egyik legjárhatóbb útja a megfelelő premizálási módok kialakítása. 3 fő forma alakult ki: a tervem felüli hozam 20—50%-os természetbeni, v. pénzbeni kifizetése, kiegészítő munkaegetésekben való jóváírás, minőségi teljesítmények premizálása. *Királyi Ernő: Az üzemi terület nagysága és a jövedelmezőség összefüggései az állami gazdaságokban.* Az értékmutatókat az irányítás eszközeiként használja fel. A termelőerők fejlődése megköveteli bizonyos termelési területek, nagyságok észszerű kialakítását. Az észszerű üzemenység fokozódó mértékben a nagyobb üzemek felé halad, de mégis ésszerűtlen az olyan összevonásoknak, ahol a termelés-szervezés gyakorlata a régi marad. A gazdaságosság növelésének egyik legfontosabb belső tartaléka az üzemenység problémájának megoldása. *Németi Lászlóné: A sertésenyésztés és hizlalás gazdaságosságának néhány kérdése.* A tanulmány a három sertéstartási ágazat önköltségének alakulását vizsgálja.

Az ÁLLATTENYÉSZTÉS mint a címből is kitűnik, az állattenyésztéssel és a körébe vágó határtudományok kérdéseivel foglalkozik. Évente négyszer jelenik meg. A decemberi szám gazdag tartalmából az alábbi cikkeket ismertetjük: *Mészáros István—Urbányi László: A meddőség elleni védekezés kérdései a szocialista nagyüzemekben.* A cikk igyekszik feltárni az üzemi viszonyok között élő haszonállatok meddőségének és csökkent szaporodóképességének okait. *Guba Sándor—Csukás Andrásné—Kecskés Sándor: Szarvasmarha utódellenőrzés.* A szarvasmarhák utódellenőrzése hazánkban egyre inkább az érdeklődés középpontjába kerül. A cikk a teljes vizsgálatának eljárásaival foglalkozik. *Dohy János: Egyszerű módszer tehenek termékenységének kifejezésére.* A tehenek hosszú hasznos élettartama a gazdaságos termelésnek egyik döntő tényezője. Ennek előfeltétele azonban a termékenység. A tehen termékenységét sok belső és külső tényező együtt alakítja ki, ennélfogva a termékenység kifejezése és értékelése is komplex feladat. *Vincze László: Vizsgálatok nehézsúlyra hizlalt zsirjellegű sertésekkel a téliszalámi ipar nyersanyagigényének leggazdaságosabb kielégítésére.* A nagyműltű magyar téliszalámiipar nyersanyagellátása mind nagyobb nehézségbe ütközik. Zsirjellegű sertésállományunk a hússertésenyésztés széleskörű terjedése folytán, évről évre csökken, míg a téliszalámi ipar ilyenre való igénye folyton

növekszik. A csökkenő zsirsértés állományból tehát minél gazdaságosabban kell az ipar igényeit kielégíteni.

A MÉHÉSZET minden hónap 15-én megjelenő szaklap elsősorban a gyakorló méhészek folyóirata. A 12. számból ismertettünk néhány közleményt. *Faluba Zoltán: Tervezzünk helyesen.* A méhészeti tervek szempontjait ismerteti. *Halványi Levente: Az édes harmatmézről.* Az író külföldi forrásokra támaszkodva számol be a harmatméz termelés problémáiról.

KERTÉSZET ÉS SZŐLÉSZET. Havonta jelenik meg. A szakterület gyakorlati oktató, képes közlönye. *Csanda Elek: A levendula termesztése.* A hazánkban mintegy 30 éve termesztett levendulával kapcsolatos tapasztalatok összefoglalása. *Kádár Gyula: Az alföldi borvidék legelterjedtebb borszőlőfajtáiról.* A nyolc legnépszerűbb alföldi szőlőfajta tulajdonságait ismerteti. *V. Német Mária: A gyümölcsfa-vírusbetegségének hazai terjedése.* Az alma és körtőfajták vírusbetegségei közül ismertet néhányat, valamint azok gyógy módjait.

Az ERDŐ az Országos Erdészeti Egyesület kiadványa, havonta jelenik meg. Legutóbbi számában a következőkre hívjuk fel a figyelmet: *Márkus László: Az erdőgazdasági talajlaboratóriumok üzemeltetésére és vizsgálati rendjére vonatkozó módszerei és tapasztalatait teszi közzé.* *Tuskó László: Vörösfenyő fajtakísérlet első megfigyelései.* Az 1959. óta folyó fajtakísérletek eredményeinek ismertetése. *Sali Emil: A fajok arányának alakulása az utolsó tíz év erdősítésében.* Az utóbbi 10 év erdőtelepítését és felújítását vizsgálja, a népgazdaság jobb faanyaggyártással való ellátásának szempontjából.

NEMZETKÖZI MEZŐGAZDASÁGI SZEMLE. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa Mezőgazdasági Állandó Bizottságának lapja. A mezőgazdasági termelés valamennyi üzemágának és területének kérdéseivel foglalkozik. Évente hatszor jelenik meg. Két magyar közleményt ismertettünk a legutóbbi számból. *Királyi Ernő: A tervezés új módszerei a magyar állami gazdaságokban.* A tervezés új módszerének és az anyagi érdekelttség elvénél összehangolásával foglalkozik, különös tekintettel az értékmutatók felhasználására. *Petasovits Imre—Alcsér Jenő: A magyarországi öntözések néhány tapasztalata és eredménye.* Foglalkozik az öntözés történetével, mai szerepével, az öntözött területek arányával a megművelt föld egészéhez viszonyítva. S. Szabó Ferenc

KÖNYVTÁROSOK KIS LEXIKONA

UTÁNNYOMÁS, KALÓZKIIDÁS, NYOMDAI KIVÁLTSÁG

Napjainkban bármely könyvet csak a szerző engedélyével lehet kiadni, sokszorosítani. Ez a jog azonban aránylag új keletű, a középkorban teljesen ismeretlen volt. A kódexeket bárki lemasolhatta, sőt egyes kolostorokban a szerzetesi szabályok elő is írták, hogy a kölcsönkapott könyveket visszaadás előtt masolják le. A párizsi egyetem egy időben ugyancsak kotelezőve tette hallgatóinak legalább egy vagy két kódex lemasolását.

Ez a felfogás a könyvnyomtatás feltalálása után is jó ideig tovább élt. A nyomdász nem torodott azzal, hogy honnan kapja a szöveget. A XV. századi könyveknek korúbelül a fele utánnymás, vagyis olyan mű, amelyik szorítozóra követi egy már korábban kinyomtatott mű szöveget. Igen gyakran meg az egyes lapok is pontosan egyeznek az eredetivel (oldainu utánnymás). Nem egy nyomdász kizárólag olyan könyvet adott ki, amelyik már egyszer megjelent.

A XV., XVI. századi nyomdászok, kiadók egy része korrektorokat alkalmazott, nem egyszer olyan kiváló humanistákat, mint Kottlerdami Erasmus. Ezek a sajtó alá kerülő kéziratokat gondosan átjavították, a régi szerzők műveinek különböző kéziratok szövegváltozatai közül kiválasztották a legheyesebbet, legkevésbé elrontottat. Utánnymatoknál természetesen nem kellett korrektorok, fizetésüket megtakaríthatták, s így olcsóbban árusíthatták őket.

Az utánnymást hosszú ideig korrekt dolognak tartották, na nem volt benne hamis impresszum adat. Megtöltésükre a fennálló rendelkezések nem nyújtottak módot sem a kiadónak, sem a szerzőnek. Ezért meghonosították egy, a középkorban elterjedt jogszokást, a kiváltságok rendszerét. Ez, a modern szerzői joggal ellentétben, nem a szellemi alkotást védte, hanem ipari privilégium volt, kizárólag a nyomdász érdeket, a sokszorosításba befektetett tőkét szolgálta.

Előfordult, hogy egy nyomdász egy-egy állam területén kizárólagos jogot kapott a könyvnyomtatásra, mint például 1469-ben Velencében öt évre *Johann von Speyer*. 1584-ben Rudolf a királyi Magyarországon két nyomdásznak adott szabadságot, a nagyszombatinak és a bártfainak. A kiváltságok túlnyomó része azonban egyes könyvekre vagy könyvcsoportokra szólt, és megtiltotta, hogy ezeket bizonyos időn (3, 5 vagy 10 év) belül más is sokszorosítsa. A privilégizált könyvek

utánnymásait, az úgynevezett kalózkidásokat a hatóságok elkobozták, készítőjükre pedig pénzbüntetést is kivetettek.

Az első privilégizált magyar könyvet, Pesti Gábor *Új testamentumát* 1536-ban a bécsi *Singrenius* adta ki. Hamar elfogyott, s ezért Sylvester János új kiadást akart készíteni, de várnia kellett 1541-ig, a szabadság leteltéig.

A kiváltságok természetesen mindig csak a kibocsájtó uralkodó, illetve hatóság területére szóltak. Ez a sok apró olasz és német állam területén igen lecsökkentette értéküket, hiszen a szomszéd városban semmi sem akadályozta az utánnymást. Werbőczy nagy népszerűségnek örvendő, hírhedt *Tripartituma* Bécsben és a királyi Magyarország területén védettséget élvezett, de ez nem vonatkozott Erdélyre. Kolozsvárott *Heltai Gáspár* elkobzás és büntetés veszélye nélkül készített belőle utánnymatot.

A kalózkidások elleni másik védekezés a XVI. században kezdett elterjedni. Azokból a művekből, amelyekről feltételezték a nagy kelendőséget, egyszerre annyit nyomtak, ami a várható keresletet kielégítette, s így az utánnymás már nem volt kifizetődő. *Luther* például műveinek jó részét rögtön magas példányszámban, olcsó áron dobta piacra.

A privilégiumok rendszere igen soká fennállt. Például a pesti Egyetemi Nyomdának a tankönyvek és a keleti nyelvű (cirill, héber) művek kiadására szóló kiváltsága csak a szabadságharc után, 1850—51-ben vesztette el érvényét.

Soká tartott a kalózkidások virágkora is. *Johann Thomas von Trattner* bécsi nyomdász és kiadó még a XVIII. század végén is ezekkel csinált fényes üzleteket, így szerzett magának nagy vagyon és neveltséget. Csak a XVIII—XIX. század fordulóján tört magának utat a legtöbb európai államban az a felfogás, hogy a szerző privilégium nélkül is igényelheti a védelmet, hogy művei kiadását neki kell engedélyezni. Ez a felfogás a kalózkidásokat szűk területre szorította. Az elnevezés azonban megmaradt, ma is ezt használják minden olyan kiadásra, amely a szerzői jog tulajdonosának tudta és beleegyezése nélkül készült.

Az utánnymás kifejezés is él, de más értelemben. Így nevezzük azt az eljárást, amikor egy nyomda vagy kiadó egy általa készített műről teljesen változatlan új kiadást hoz forgalomba.

Vétesy Miklós

BESSENYEI ÉS A KÖNYVEK

Halálának 150 éves jubileumára

A magyar felvilágosodás nagy úttörője a könyvekkel Bécsben ismerkedett meg. Idehaza, a sárospataki kollégiumban nem kapott rá az olvasásra; a régi iskola nem olvastatott, csak magoltatott, s ugyan mit is olvasott volna Bessenyei, aki a bárgyú, rossz pedagógia következtében fogyatékos latin tudással mondott búcsút a diákeveknek, ugyan mit olvasott volna e „könyvetlen aetas”-ban, ahogy egy XVIII. századi erdélyi író jellemezte korát, mely a csak magyarul értőnek jobbára csupán hitbuzgalmi iratokat s kezdetleges népkönyveket nyújtott? Nem csoda, hogy az ifjú Bessenyei —, mint maga írja később — „heverésben” töltötte otthoni éveit.

Bécsben aztán, ahol tizennyolc esztendőskorában a királynő testőrségébe lépett, egyszerre rádöbben műveletlenségére. Nem nyugszik bele, mint sokan testőrtársai közül, akik kártya, udvarlás, dévaj szórakozások közt ficánkolják végig bécsi tartózkodásukat; Bessenyei erős akarattal tanuláshoz lát. Bejárhat az udvari könyvtárba, mely pazar bőségben kínálja a korszerű olvasnivalót, az ámuló magyar ifjúnak azonban előbb a kulcsot, a nyelvtudást kell megszereznie, mellyel felnyithatja a könyvek áhított

titkát. Nem megy könnyen; a német szó valahogy csak ráragad az osztrák fővárosban, de huszonhárom éves korában még nem tud franciául. Idővel mégis elsajátítja mind a két nyelvet, sőt olaszul is tanul. A legnagyobb hasznát természetesen a franciának veszi: a francia világnyelv, a felvilágosodás nyelve, franciául nemcsak Voltaire-t lehet olvasni, hanem az angol filozófusok írásait is.

S Bessenyeit éppen a filozófiai stúdiók vonzzák a legjobban, a világos XVIII. század fényes szellemei. Voltaire munkáinak harminchat kötetét „kétszer, háromszor is által olvasta”, s megismerkedett Rousseau, Robinet, Mably és a harcos materialista d’Holbach műveivel is. Szorgalmasan tanulmányozta Montesquieu könyveit, a virtuóz, könnyed *Perzsa leveleket* s a mély és elgondolkoztató *Törvények szellemét*, melyet „csaknem egyetlen hozzáfoghatatlan mély elme” műveként becsül. Történelemszemléletére erősen hat a Voltaire-t követő Millot abbé világtörténete — melyet egyik rőpiratában lefordításra ajánl — kedves történetírójával, Rollinnal együtt. Az angol filozófusokat, Hobbest, Locke-ot francia közvetítéssel ismeri meg, s franciául olvassa az ókori klasszikusokat is, mint például Lucanust, akinek *Pharsaliáját*, Marmontel fordításában, az őrségre is magával viszi, s egy részét meg is szövegezte nyelvünkön. Próbaképpen lefordít néhány sort Homéroszból is. Epiktétoszról, Marcus Aureliusról jegyzeteket közöl *A holmi* című kötetében. Miltonra testőrbárátja, Barcsay Ábrahám hívja fel figyelmét, s tudomása van Bessenyeinek Shakespeare-ről is, akinek nevét ő említi először (1777-ben) a magyar irodalomban. Az angol írók közül Pope foglalkoztatja a legtöbbet, *Essay on man* című bölcselő költeményét kétszer is lefordítja. Kedveltje Young is, a szentimentális *Éjszakák* szerzője, akitől szintén fordít egy részletet. A drámai költészetből leginkább a franciákat ismeri, Corneille-t, Molière-t nemcsak olvashatta, láthatta is a bécsi francia színházban, éppúgy, mint Destouches, Pallissot, Sedaine könnyebb fajsúlyú darabjait. A német irodalom kevéssé kötötte le, bár megfordult kezében Puffendorf államjoga, Wolf filozófiája, s Kazinczy egy állítólagos Klopstock-fordítását is említi.

„Egy huzamban tizenegy esztendeig öli magát” Bessenyei a könyvekkel, hogy korszerű műveltségre tegyen szert. Olyan

szenvédéllyel tanul, hogy Barcsay figyelmezteti: tartson mértéket, mert egészsége vallhatja kárát. Kell néha farsangolni, táncolni, mulatozni, „az elmének tüzét kímélni is kell”. Az udvari könyvtárban bizonyára mindennapos volt Besse-nyei, s olvasmányai kiválasztásában nagy segítségére lehetett a könyvtár felvilágosodott szellemű igazgatója, Kollár Ádám Ferenc, akivel jó barátságot kötött. (Egyik munkája nyomdai költségére tőle vett kölcsön ezer forintot.) Alkalmasint Kollár ötlete lehetett, hogy Besse-nyei, aki nyolc évi szolgálat után kilépett a testőrségből, majd a magyarországi protestáns felekezetektől ügyeik Bécsben való képviselőre kapott megbízatást is elvesztette, álláshoz jusson a Hofbibliothekban. Ettől valami udvari cselszövény elütötte Besseneyeit; a királynő csak létszámfölötti címzetes könyvtárnörnek nevezte ki, kétezer forint fizetéssel, könyvtárosi munkát tehát nem végzett, bár valószínűleg szívesen vállalta volna.

Néhány év múlva az új uralkodó, II. József, megvonta Besseneyei évdíját, s a könyvek szorgalmas búvárlójának vissza kellett költöznie pátriájába. Könyvek vásárlására eddig, úgy látszik, nem igen gondolt, hisz — mint följegyezte — kedvenc és nélkülözhetetlen Voltaire-ját is kölcsönpéldányból olvasta; most a legszükségesebb munkákat mégis csak meg kell szereznie. Sok nem lehetett, amit hazavitt magával; „nincsenek nekem könyves tárházaim... egy-két író-bul és ócska kalendáriumokból állanak”. A régi embereknek nem is volt szükségük nagyszámú könyvre; Besseneyei is sokat, de nem sokfélét olvasott. Nem kalandozni, szórakozva csapongani járt ő a könyvek világába; kevés, de sokszor végigtanulmányozott könyvét a bölcsesség titkáról faggatta. „Egy olvasó emberre vehetsz ezret, ki nem olvas. Azok közt pedig, kik olvasnak, ezerre végy csak egyet olyat, ki haszonnal olvas és igaz bölcsességre tézsen szert.” Besseneyei ilyen olvasónak tudta magát, erre volt büszke.

Voltaire persze nem hiányozhatott a bihari remeteség kisdud könyvtárából sem. Pope másodszori tolmácsolása idején (1803-ban), az előszó írása közben,

példát akarván közölni fordítói módszerére, „Voltér Tragédiái esnek kezébe”, onnan veszi a példát: látszik, hogy a nagy francia munkái mindig az asztalán vannak.

S most már magyar könyvek is megjelennek ott. Bécsi olvasmányai magas köréből Besseneyei fitymálva nézett le a korábbi magyar nyelvű irodalomra. Századának nem sok érzéke volt a történetiséghez, s ami magyar könyv — Ilosvai Toldi Miklósa, Apollonius, Stilfrid, A tékozló fiú históriája, Argirus, Trója veszedelme, Salamon és Markalf, „mely a nyomtatásnak gyalázatjára van” — Besseneyeihez elkerült, többnyire valóban csak arra volt jó, hogy érteesse a taton-gó úrt az angol, a francia nemzet előhaladása és a mi elmaradottságunk között. A *magyar néző* című röpiratában, A *philosophus* című vígjátékában a felvilágosodás rajongója kesernyésen gúnyolódik az avas századok e maradványain; hosszú évtizedekig kell még várni, hogy két eljövendő géniusz megpillantsa Argirus és Toldi históriájának gyatra matériájában a költőileg alakítható nemes ércereket. A XVIII. század vége felé — és sokszor épp Besseneyei példájára, s az ő szellemében — mégis csak kezd megpepszdülni a magyar irodalom, akad már újfajta olvasnivaló. Besseneyei olvas és véleményt formál. Szigornak bíráló: bátyjának, Besseneyei Sándornak Miltonja szerinte „kevesebb a semminél”, elégedetlen Péczeli József Young-fordításával is.

Az egykori csiszolatlan testőrújonc, aki félszegen és növekvő ingerültséggel ámuldozott a császári könyvtár tömött polcai előtt, egész életében hű maradt a könyvekhez. A bölcsesség teljét kereste bennük. Hogy megtalálta volna: ki bátor azt magáról elmondani? Vigaszt és enyhülést azonban mindenkor bőségesen nyújtottak neki a könyvek, akkor is, amikor úgy érezte, hogy az élet „csak bánat, nyögés, fejet lehajtó gond”. Ilyenkor így sóhajtott:

Szeneka, Póp, Zénon, gyertek vigasztalni,

Ha elmúlt örömöm, jó lesz csak olvasni.

És beletemetkezett olvasmányába.

— y —

TÖBB MINT 2300 BEIRATKOZOTT OLVASÓJA VOLT 1960-ban a kazincbarcikai Városi Könyvtárnak, amely ma már a legtekintélyesebb kulturális intézmény a városban. A munkásolvasók száma majdnem eléri az ezret. Erdekese a könyvtár 1960. évi gyarapodásának összetétele. 1960-ban a könyvtár állománya 3112 kötettel növekedett. Ebből a Könyvtárellátónál vásárolt kötetek száma csak 1224, a további megoszlás a következő: a

Megyei Könyvtár ajándéka 1196 kötet, kártyarítésből 254 kötet, az intézmények támogatásából 173 kötet, az olvasók ajándéka révén pedig 265 kötettel gyarapodott a könyvtár állománya. A könyvtár most arra törekszik, hogy minden üzem adjon támogatást az üzem profiljának megfelelő könyvek beszerzéséhez. Az első lépéseket az 1961-es költségvetések elkészítésénél a könyvtárvezető már megtette. (O. M.)

A Műszaki Könyvtárosok országos értekezlete

A műszaki termelési könyvtári hálózat 1960. évi országos értekezletét december 19-én rendezte meg a hálózat központja, az Országos Műszaki Könyvtár (OMK). Az értekezleten 250 főfoglalkozású üzemi, tervező- és kutatóintézeti műszaki könyvtáros jelent meg.

Dr. Polzovics Iván, az OMK dokumentációs osztályának vezetője részletes előadásban foglalkozott a hálózat eddigi eredményeivel. Megállapította, hogy a műszaki könyvtárak munkája egyre sokoldalúbbá válik: a könyvek és folyóiratok mellett mind nagyobb szerephez jutnak az egyéb kiadványtípusok (szabadalmi leírások, szabványok, prospektusok, fordítások, fordításmásolatok, kutatási jelentések, kongresszusi beszámolók stb.); a műszakiaknak már kb. 70%-a olvassa a vállalatoknál található szakirodalmat; a nagyobb vállalatoknál sorban megindul az önálló dokumentációs munka; a szakirodalmi igények felkeltése és kielégítése terén újabb és újabb munkamódszerek terjednek el stb. Az elért sikerek mellett azonban — hangsúlyozta az előadó — még sok a tennivaló: az 1800 ipari vállalat közül még csak kb. 50%-nak van műszaki könyvtára, s ezek nagy része is még igen kis állományú; a könyvtárak legnagyobb részének az elhelyezése sem megfelelő; a központi és alközponti dokumentációs szolgáltatások terjesztése terén kevés helyen használják ki az összes lehetőségeket; a fizikai dolgozók alig használják a műszaki könyvtárak állományát stb. A második ötéves tervben a műszaki könyvtárak előtt elsősorban az a feladat áll, hogy ezeket, az eredményes munkát gátló tényezőket kiküszöböljék.

Az előadáshoz kapcsolódó első korreferátumban *Felföldi Zoltán*, a Csepel Vas-és Fémművek műszaki osztályának vezetője azt hangsúlyozta, hogy a műszaki könyvtárosoknak, dokumentalistáknak és fordítóknak „a műszaki fejlesztés tevékeny tagjaivá, serkentőivé” kell válniuk. Ehhez szükség van arra, hogy az OMK hangolja össze tevékenységét a műszaki tájékoztatásban érdekelt összes szervekkel (Szakszervezetek, MSZBT, MTESZ, KISZ stb.), és hogy az eddiginél nagyobb gondot fordítsanak arra, hogy a dokumentációs szolgáltatásokban foglalt ismeretek valóban belépjenek az életbe és „a munkapadokon is valósággá váljanak”. Javasolta, hogy a műszaki dokumentáció népszerűsítésének érdekében az érdekelt szervek 1961-ben országos dokumentációs napot szervezzenek. (A javaslatot az értekezlet egyhangúlag elfogadta.)

A második korreferátumban *Kalmár Andorné*, a Papíripari Kutató Intézet műszaki könyvtárának vezetője, a műszaki könyvtárosi iparági csoportok kialakításának fontosságáról beszélt. Az azonos iparághoz tartozó könyvtárosok bizonyos területeken (pl. nyomdaipar, dohányipar, ruhaipar stb.) eddig is kapcsolatba léptek egymással a közös feladatok együttes megoldására, egymás tapasztalatainak megismerésére. A jövőben ezt a mozgalmat ki kell szélesíteni, szervezettebbé kell tenni, és megfelelő munkaprogrammal elvi alapokra kell helyezni. A központ és az alközpontok után a hálózati tagkönyvtáraknak ezek az új csoportjai több olyan feladatot el tudnak majd végezni, amelyek csakis ilyen fokú decentralizáció útján oldhatók meg. (Pl. a külföldi megrendelések összehangolása, műszaki szakmai kérdések megvitatása, prospektus gyűjtés, közös fordítások és kiadványok készítése, rendszeres tapasztalatcsere stb.)

A hozzászólók megállapították, hogy az üzemeken belül is fokozatosan nő a könyvtári és dokumentációs munka megbecsülése. A könyvtárosok az igényeket csak úgy tudják tovább fokozni és kielégíteni, ha megfelelő műszaki ismereteket is szereznek. (A Dunai Vasműben bevezetett kötelező gyártásismereti vizsgát pl. a műszaki könyvtárosnak is le kell tennie.)

A műszaki termelési könyvtári hálózat rövid történetében újabb fontos korszakot zárt le a második ötéves terv indulásával egyidejűleg. Az első — az ipar átalamosítása után és az első ötéves terv indulása idején — a vállalati műszaki könyvtárak megalakulásának kora; a második — az első ötéves tervvel párhuzamosan — a könyvtárak hálózatba szervezésének és az alközpontok kialakulásának ideje; a harmadik — kb. 1956-tól 1960-ig — a könyvtári munkamódszerek egységesítésének és a könyvtári munka színvonala emelésének korszaka volt. A második ötéves terv ideje alatt a műszaki könyvtárakkal párhuzamosan, illetve velük szervezeti egységben, ki kell alakítani a műszaki dokumentáció hálózatát is, különös tekintettel a különféle szolgáltatások terjesztésének és hasznosításának fokozására. A nagyobb üzemekben alakítandó műszaki tájékoztató irodák megalakítása útján pedig fokozatosan meg kell teremteni az iparban a magasabb szintű tájékoztató munka előfeltételeit.

Balázs Sándor

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

Politikai művek

A MARXIZMUS—LENINIZMUS ALAPJAI

Kossuth. 879 old. 48 Ft

O. V. Kuusinen vezetésével szovjet tudományos dolgozók, pártmunkások és publicisták munkaközössége tankönyvet írt a marxizmus—leninizmus alapjairól.

A tankönyv mindenki számára könnyen érthető formában világítja meg a marxizmus—leninizmusnak, mint egységes tanításnak alapjait. A szerzői munkaközösség Marx, Engels és Lenin munkáira, továbbá a Szovjetunió Kommunista Pártjának a párt tapasztalatait és eredményeit általánosító határozataira támaszkodott. Sok kérdés taglalásánál pedig a testvéri kommunista és munkáspártok gyakorlati tapasztalatait vette figyelembe.

A tankönyv első és második része a marxista—leninista világnézet filozófiai alapjait — a dialektikus és történelmi materializmust — ismerteti, olyan kérdéseket tárgyal, mint: a filozófiai materializmus és a materialista dialektika, az ismeretelmélet jellemvonásai, a történelmi materializmus lényege, az osztályok, az osztályharc és az állam jellegzetessége, a néptömegek és az egyének szerepe a történelemben, a társadalmi haladás indítékai.

A harmadik rész tömören fejt ki a kapitalizmus marxista—leninista politikai gazdaságtanát, ismerteti a monopólium előtti kapitalizmus és az imperializmus jellegzetességeit, az imperializmus jelenlegi szakaszának problémáit, s közben megvilágítja a kapitalista fejlődés törvényeit, a dolgozók felszabadító harcának és szocialista forradalmának elkerülhetlenségét.

A negyedik rész a nemzetközi kommunista mozgalom elméletével és taktikájával foglalkozik, hangsúlyozza a munkásosztály történelmi küldetését, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom világtörténelmi jelentőségét, a marxista párt szerepét az osztályharcban, a gyarmati rendszer ellen vívott nemzeti felszabadító harc jellegzetességeit és célkitűzéseit, a háborús veszély és a békeharc kérdéseit, a szocialista forradalomba való átmenet különböző formáit.

Az ötödik rész a szocializmusról és kommunizmusról szóló tanítást tárgyalja, amely ma a szocialista tábor népeinél a gyakorlati tevékenység alapja.

S. M.

Szépirodalom

Szabó Lőrinc:

ÖSSZEGYŰJTÖTT VERSEI

Magvető. 1326 old. 78 Ft

A könyvből, mely először gyűjti össze — bár nem filológiai teljességgel — Szabó Lőrinc vershagyatékát, a XX. század egyik legnagyobb költői életműve bontakozik ki.

Szabó Lőrinc költészete szakadatlanul patakzó lírai önéletrajz, életnapló, egy mindig friss felajzottságú lélek egyetlen dallamos monológja, egy léleké, mely szünet nélkül teremti a „megélt költemény”-eket, a megírt versek légiónyi párját, a benyomások és az emlékezet mámorát, ezt a „termő és megtartó zenét”, melyből akár „tízszert tíz” versre is futná naponta, „csak kedv kell, s idő s fesztelenség, kiszűrni a nagy zsongásból a külön dallamokat”.

Első versbe kívánczoló élményköre — a *Föld, erdő, isten* és a *Kalibán* korszakában (1922, 1923) — a szépségre, idilli derűre vágó húszéves ifjú ámuló és haragos összekoccanása a nagyváros költői-etlen világával, mely a huszas évek Budapestjén különösen nem költői és nem derűt sugározó. „Itt nem sárkányfogak, de a butaság magvaiból kikelt nép most az úr...” „az ember... undorodik a kifícamodott világ minden tükrétől...” A költő lázadó indulatai, mint nemes pusztai vad a ketrecrácsnak, kába erőlködéstől remegve feszülnek neki e világ kötelekeinek, tajtékzó szabadversekben szidják a robot, az élethajzsa, a pénz pokoli hatalmát, s nagy elszánások („Legyen a költő hasznos akarat. Tisztelegjen a kéz előtt, mely az élet ős igényeit elégíti ki termékeivel...”) „a kétségbeesés tétlen sivatagába” porlanak: „Maga az élet a bűn, erőszak az isten is és e földön minden mozdulat ellensége a tisztaságnak.”

A *Fény, fény, fény* és *A sátán műremekei* (1925, 1926) csapkodó indulat-áradatait, torokkreszelő harag-kiáltásait a *Te meg a világ*, a *Különbéke* és a *Harc az*

ünnepért (1932, 1936, 1938) vallomásos című kötetei követik. Szabó Lőrinc lírája ekkor bomlik ki a maga teljes és szinte megmérhetetlen gazdagságában; futó észlelések és hangulatok s a moralista keserű kritikája, jókedvű rikkantások és a lélek evesedő sebei, hajnali rigók éneke, lepkék tánca és a családi élet hétköznapi eseményei — minden egyszerre ömlik versbe; ekkor alakítja ki legjellemzőbb és legotthonosabb versnemét, azt az epikus indítású lírai formát, mely „a szép varázsló, a pillanat” élménydarabkáját emeli játszva, zsonglörködve a költészet szivárvány-régióiba, hogy látványból, esetből, megfigyelésből csíholja ki a lírai hangulat csillogó sziporkáját vagy a néhez fényben ragyogó filozófiai víziót; ekkor telik meg ezervoltos feszültséggel költészetének két fő pólusa, a menekítő, oldozó szerelem és, a taszító, jégujjú halálfélelem. S mint nagyívű suhanás után a szétszálló ünnepi rakéta, a *Tűzcsöze* még egyszer megvilágítja élete tájainak látást és tört vonalait, és végül *A huszonhatodik év* szerelemsírató szonettciklusával, mondhatatlan szenvedésekből felnyílallva, költészete a klasszicitás magasába ér.

—y—

Molnár Zoltán

RÉGI SZERELEM

Szépirodalmi. 321 old. 21 Ft.

A novellairódmunkát gyarapító kötet elbeszélései ifjúkori élményeket, a két háború eseményeit elevenítik meg a valóság ízével, képet adnak az üzemi élet egy-egy derűs vagy drámai mozzanatról, végül pedig a mai átalakuló falu néhány jellemző alakját idézik élénk. Találunk köztük vázlatos hangulatképeket, alapos műgonddal formált jellemrajzokat, anekdotikus jeleneteket és a pillanatot megragadó riportszerű képeket. Különös figyelmet érdemel a „*Neqyvennégy szeptemberében*” c. lenyűgözően élményszerű, feszültséggel teli, a jó ügyben hívő ember erkölcsi erejét sugrázó írás, melyben a múlt háború utolsó hullámaiban sodródó katona sorsát eleveníti meg, továbbá az élet ellentétes színeinek játékát megkapóan tükröző „*Leányzárlás*” c. novella és az „*Ételmesek*” c. elbeszélés, melyben az író kesernyés humoral vonulatja fel a falu szocializálása során előtérbe kerülő típusokat. Több írás témája: az élet ingoványos perifériáin lábáló férfi vágya a tiszta és tisztító szerelem után. A jellemek és helyzetek eredetisége feledtetni a téma helyenkénti banalitását.

A korábbi, kissé iskolás, gárdonyis

írással mellett érettebb, egyre táguló és differenciáltabb látásra valló elbeszélések jelzik a szerző fejlődésképeségét.

Írói magatartása egyértelmű szocialista állásfoglalás. Általában nem élezi ki mondanivalói politikai vonatkozását, de hatásosan tudja éreztetni azt a kis események mélyén. Itt egyszerű szavai erőt és pátoszt kapnak.

Az emberségtől, életismerettől, könynyed optimizmustól és gyakran meleg humortól áthatott írások az olvasóknak tanulságokkal átszőtt, kedves szórakozást fognak nyújtani.

—s — a

Somlyó György:

SZÉLRÓZSA

Magvető. 362 old. 41 Ft

„A kezdetektől a XX. századig” — ezzel a tág teret nyitó mottóval jelöli meg Somlyó György legújabb, összegyűjtött versfordításait tartalmazó kötetének időbeli határait. A könyv címe — *Szélrózsa* — viszont azt jelzi, hogy a szerző földrajzilag is hasonlóan szabad keretek között válogatott a kötet összeállításakor. A valóságos kereteket azonban, mint ezt Somlyó György utószava is leszögezi, a költő-műfordító személyes ízlése, pályájának szubjektív fordulatai (vagy véletlenei) határozzák meg: írójának két évtizedes műfordítói tevékenységéről óhajt ez a kötet reprezentatív áttekintést nyújtani, s nem a világirodalomról.

A cím és a mottó ellenére a kötet verseinek zömét XIX. és XX. századbeli nyugateurópai költők művei adják, s így a könyv különlegessége, értéke a versolvasó közönség számára nem is „szélrózsa”-jellegében lelhető fel, hanem abban, hogy Somlyó György elsősorban nem a tankönyvekből ismert nagyságok kevésbé ismert verseit akarja magyar nyelven tolmácsolni, hanem a kevésbé, vagy eddig egyáltalán nem is ismert külföldi költők legkiemelkedőbb alkotásait.

Különböen érdekesek számunkra a kötet felét kitöltő XX. századbeli költők versei: a legkülönbözőbb irodalmi irányzatokat szóltatja meg a műfordító Henri Michaux-tól Mao Ce-tungig. E sok, eddig ismeretlen vers között nem egy akad, mely minden bizonnyal az irodalomtörténetben is dokumentálni fogja korunkat, mint pl. Blaise Cendrars *Ellentét-e*, vagy Hikmet Mikor *a börtönből szabadultam* c. versciklusa.

Somlyó György fordítói technikájában a magyar műfordítás klasszikus hagyományainak követője: tartalmi hűség mellett feladatának vallja a fordított vers eredeti zenéjét, formáját is adekvát mó-

don tükröző magyar szöveget alkotni. Különösen kiemelkedő versfordítói bravúrokra ezek a versek nem adtak módot, de célkitűzéseit a legtöbb esetben sikerrel valósította meg.

Szerdahelyi István

Grandpierre Lajos

CUDAR IDŐK

Szépirodalmi. 246 old. 18 Ft

Valóban cudar időkről szólnak Grandpierre Lajos elbeszélései. A régi Romániában eltöltött inas-esztendők keserveiről, a fiatal tímársegéd viszontagságairól, a harmincas esztendők munkáséletének nehézségeiről, majd végül a náci fasiszta rémuralom utolsó napjairól, az ostromlott Budapesten eltöltött hónapokról fest rövid, eleven, jellegzetes képeket az író.

Egyik elbeszélésében azt mondja: „Amikor a bukaresti vargaságba kerültem, 25 éves voltam. Hét évvel előztél szabadultam fel, és még két váltás ruhát, fehérneműt sem tudtam szerezni magamnak... pedig dolgoztam én éppen eleget — amikor kaptam munkát.” Ez volna hát a sommája az író felszabadulás előtti életének. Munka után járva, bebarangolta újszólván egész Romániát, majd Budapestre vetődött. Dolgozott vidéki tímármestereknél, börtényárakban, s ha szakmájában nem talált munkára, elment segédmunkásnak, kubikusnak. A nyomort és a kiszolgáltatottságot fizikai szenvedések okozták, a szakmai betegség: a „stiglicék”, amelyeket a kénnátriumos mész mart az ujjakba. De bármennyire keserűség, szenvedés jellemezte is a munkás sorsot, Grandpierrret sohasem hagyta el a hamisítatlan, legyűrhetetlen, jellegzetes humor.

Szinte minden írását derű és jókedv hatja át. Nem póz ez, nem is csupán írói módszer a sötét mondanivaló színezésére. Őszinte, gunyoros és harcos kedély, amely az igazat tudó, elnyomott, kizsákmányolt tímárlegény lelke mélyéről fakadt. Akár kapzsi és lelketlen gazdájával került szembe, akár a rendőrséggel, a vasgárdistákkal, vagy nyilasokkal, nemcsak arra törekedett, hogy emberséggel megállja helyét, megvédje jogait és túljárjon az osztályellenesség eszén, hanem mindenkor gondot fordít arra is, hogy a népi hősk példáját követve, megtréfálja az urakat és nevetségessé tegye őket.

A kötet végén szereplő rövid irodalmi önéletrajzban az író sajnálattal emlékszik vissza arra, hogy a körülmények mostohaasága folytán, csak a harmincas évek végén, meglett férfikorában került

kezébe a Kommunista Kiáltvány, és ekkor indulhatott csak meg benne az a tudatos folyamat, amely végül a Kommunista Párthoz vezette. Nem véletlen azonban, hogy a harcos, önérzetes, jellemes munkás megtalálta a helyes utat, és 1945 után is kivette részét a munkáshatalomért folyó harc minden fázisából.

Grandpierre Lajos élményszerű visszaemlékezése, közvetlen, rokonszenves stílusa meggyőző erővel eleveníti meg a múlt munkás-sorsát. Irodalmi ízlése, elbeszélőtehetsége, kedélye kedves és élvezetes olvasmánná avatja gazdag tapasztalatokból merített elbeszéléseit.

P Ó r E d i t

Simon Lajos:

T E Ű T . . .

Magvető. 86 old. 5,30 Ft

Alapvetően megváltozott a falu élete. Csöndjét traktor és motorkerékpár lármaja veri fel, a grófi hitbizományok és a nadrágszjip-parcellák helyét szövetkezeti föld foglalja el, a régi magára utalt, egymagában küzdő parasztot a közösségben élő, munkás-paraszt összefogást hirdető közösségi ember váltja fel.

Ennek a mai falunak a költője Simon Lajos, ennek örömei, céljai csendülnek ki költeményeiből. Ezt leginkább a *Levél faluról* című versciklusa mutatja. (Első két részét már első kötetében, a *Csillagnézésben* olvashattuk.) A szövetkezetek problémáiról, a faluból szétszóródó fiatalokról, a közösbe való belépés nehézségeiről és a munkáról, amely a réthez és a szántóhoz hasonlóan szintén közös, kevesen írtak igazabb sorokat.

A többi versnek is az eszmei mondanivaló a legfőbb értéke. Az *Egyszer majd elmegyek* elédben azokról a látszólagos ellentétekről beszél, amelyek a testi munkát nem végző, de népéért felelősséget vállaló költőt a kalapáccsal dolgozó munkástól elválasztják, de ugyanekkor megmutatja a kettőjüket egymáshoz vivő utat. Legszebb versei közül való a kötetet bevezető *Kantáta egy gyermekről*. Egy gyermekkori emlékét újítja fel: egyik pajtása a falu határában kézigránát talált. A gyilkos fegyverrel játszani kezdett, az felrobbant és megölte. Ebből az emlékből hatalmas erejű békehimnuszt komponált.

Mondanivalója sokrétű. A mozgalmi tűz, a csendes elmélkedés mellett a népmese csodaízét idéző hangulatot is meg tudja szólaltatni (*Ha abból a fából, Ivott a lány a patakából*, stb.). Ennek megfelelően verselése hasonlóképp változatos: skálája a szigorú kötöttségű szonettól a népi magyar formáig és a szabadversig

terjed. Hangja szerény s ugyanekkor magabiztos, stílusa közel áll az élőbeszédhez és mágis szárnyaló.

A fiatal költő pályája felfelé ível. Még sokat szeretnénk hallani tőle és róla.

Vértesy Miklós

Bródy Sándor

REMBRANDT

Magvető. 198 old. 20 Ft.

Ez a könyv nem művészettörténeti munka, hanem életrajzi tanulmány az öreg, minden vagyonát elveszített Rembrandtról, akit egyetlen barátja kivételével mindenki magára hagyott. „Egy arc-kép fényben és árnyban”, ez a könyv alcíme, s a fény és árnyék utólérhetetlen művésznének önarcképsorozata mellé helyezi Bródy, a költő, az öreg, beteg és elszegényedett festő arcvonásait. Emigrációban, betegen, elhagyatottan írta a könyvet a hasonlóan letört, kisémmizett és előregedett Rembrandtról, akinek nemcsak képein váltakoznak fények és árnyak, hanem életének egymást követő szakaszain is.

Mozaikszerű képekből állítja össze az író azokat az éveket, amikor Rembrandt még gazdag, híres és mindenki által becsült művész volt. Nem azért festett, hogy vagyont szerezzen, mindig szegénykezett, hogy a maga kedvéért alkotott képekért pénzt kellett elfogadni. Szeretett élni és dolgozni, az eredmény azonban már nem érdekelte. Szerető feleség, gyermek, tanítványok vették körül, s mindene megvolt, amit csak kívánhatott.

Sokkal részletesebben rajzolja a könyv a hatvanhárom éves Rembrandtot közvetlenül halála előtt. Saskia, az imádott feleség régen halott, fia is meghalt már, tanítványai elfordultak tőle. Szegény és öreg lett és a kortársak kegyetlenül kíméletlenek. Az öreg festő kegyelemkenyérre szorult, ivott, küzdött a vaksággal és nem is sejtette, hogy vázsnai halála után milliókért kelnek majd el. Sohasem csüggedt, hatalmas életereje új és új alkotásokra ösztönözte.

A nagy művész öregkori portréját Bródy nagy megjelenítő erővel és közvetlen átéléssel rajzolta meg. Állandóan érezzük az író jelenlétét. Ennek fokozására saját idejében élő figurák bukkanak fel XVII. századbeli holland köntösben, holland néven.

Bródy Sándor *Rembrandtja*, csak halála után jelent meg, fia, *Bródy András* összeállításában, aki utószóval látta el és jegyzetekkel egészítette ki. A nagy holland mestert nem annyira mint művészt, hanem mint érző és alkotó embert mutatja be, akit megszeretünk és szívünkbe zárunk.

Rubóczky István

Vang Si-fu:

A NYUGATI SZOBA

Európa. 260 old. 28 Ft

A régi kínai irodalom — a líra néhány gyöngyszemének kivételével — még művelt olvasóink előtt is eléggé ismeretlen. Pedig az ó-kínai irodalmi remek megismerése nemcsak a műveltség tartozéka, hanem valóban élvezet, gyönyörűség is. Azt az idegenszerűséget, mely első pillanatban megcsap bennünket, csakhamar legyőzik a rokonvonalok: rájövünk, hogy a messzi Kína középkori drámájában az európai lovagregény távoli rokonát látjuk, mely jellegzetes módon magába foglalja a trubadur-költészetet, s a *comedia dell'arte* játéktípusát. Ez a közönséggel szoros kapcsolatot tartó játékmód itt úgy jelentkezik, hogy minden új figura egyedül jön ki a színpadra első fellépésekor, bemutatkozik a közönségnek, elmondja életrajzát, s azt is, hogy éppen mi járatban van.

A *'nyugati szoba* születése (XIII. sz.) arra az időre esik, amikor a mongol hódítás a városokba úzi a parasztok tömegét, ezáltal megtörik a konfuciánus irodalom egyeduralma, és teret nyer a népi színjátszás, és a népi hatások nyomait viselő dráma, mely ugyanakkor operaszerű is: szereplői legalább annyit énekelnek, mint beszélnek. Érzelmeket általában versben, vagy dalban mondják el, csupán az eseményeket gördítő szövegek prózaiak. A bájos szerelmi történet, mely Jing Jing és Csang Csünzsuj szerelméről és viszontagságairól szól, a kínai fiatalok közismert és kedves olvasmánya, nálunk is megfogja nyerni a romantikát kedvelő fiatalok szívét. Jing Jing „kinek szemöldje hold karéja hajfelhőjében eltűnt” s kinek „ujja virágot morzsol” miniszter lánya, Csang pedig egyszerű diák, útközben egy kórosztorban megpihelve találnak egymásra. Sorsuk menthetetlenül szétágaznék, ha szerencsére rablók meg nem támadnák őket, — ez az esemény azonban alkalmat ad Csangnak Jing Jing megmentésére. Hálából Jing Jing anyja Csangnak ígéri a lányt, a veszelő elmúltával azonban megszerű szavát. A fiatalok szívét azonban nem tudja elnémitani. Jing Jing így üzen Csangnak:

„Nyugati szárnyon várom a holdat.
Nyitom az ajtót: szembe fúj a szellő.
Falon virágok árnyai járnak,
azt képzelem, hogy a kedves eljő.”

A kedves érti a virágos szót, valóban „eljő”. Végül tudományával kiharcolja a

„jégmadár” lány kezét: kiváló vizsga-eredményéért mandarinná, főhivatalnokká nevezi ki a császár. Nagy szerep jut az értelmes kis szolgálonak, Hung-Niangnak is, ő segíti elő a szerelmesek titkos találkozóit, közvetíti incselkedő leveleiket, szövögeti a szálakat, és okosan játssza ki a miniszterné éberségét. A tudomány és a szolgáló sorsdöntő fontossága mutatja az e korban előtörő népi hatást, a demokratikus elemet: a darab hangsúlyozottan az eszes, becsületes Csangot értékeli. Ugyancsak plebejusi motívum az úrnője eszén túljáró szolgáló figurája; szellemi rokonai az európai színműben is hangot kapnak a korai polgárosodás idején. Noha a Nyugati szoba népi hatások jegyeit viseli, nem népi játék, írója, kiről egyébként nem sokat tudunk, a finom lélektani árnyalások mestere, kitűnő költő, aki lehelletfinom lírában oldja fel még azt a — nálunk e korban szokatlan — szerelmi szókimondást is, mely más formában bántó, sőt drasztikus volna. Itt azonban költészetté magasztosul minden és épp ez okból a költészetet kedvelő olvasó gyönyörűséggel merül majd el ebben a szépen fordított műben, mely ugyanakkor a versek hangulatával, a kínai porcelán festésre emlékeztető illusztrációkkal a kínai líra virágszerű báját, törékeny szépségét sugározza.

Bozóky Éva

Háfiz:

VERSEK

Magyar Helikon. 102 old. 40 Ft

„Ezek mely szorgalmatosan mivelték ki a poézist, és mennyire becsülték azt — írja Csokonai a perzsákról —, megtudhatni a poétáknak teméntelen sokaságából, akik Persiában virágoztak, akik munkáinak végig futására nem gondolnám, hogy egy ember élete elég volna.” A perzsa költészet valóban gazdag klasszikus hagyománnyal büszkélkedhetik, legnagyobb lírikusuk, Háfiz pedig a XVIII. századtól kezdve Európában is elismerést szerzett, s olyan versértők csodálatát vívta ki, mint Csokonai, Goethe és Puskin.

Háfiz életéről számos költői szépségű legenda, de csak kevés megbízható adat maradt fenn. Valószínűleg 1326-ban született, Sírázban. Jól ismerte az arab nyelvet, s nagy vallásos és irodalmi műveltségre tett szert. Eleinte egy nagyvezér támogatását élvezte, s versei annak udvarában találtak műértő közönségre. Később hatalomváltozás következtében szűkös viszonyok közé jutott, és kéziratmásolásból tartotta fenn ma-

gát, míg Sudzsá sah személyében új pártfogója nem akadt. Személyi függetlenségét és emberi méltóságát mint udvari költő is megőrizte; a papi betűrágókkal szemben versei világias, szabadabb életfelfogást hirdettek. 1390-ben halt meg.

A perzsa irodalomban a versszerzést a gyöngyfűzéshez hasonlítják, találóan, mert a perzsa líra legkedveltebb műformája, a gházál, csillogóan költői gondolatokat kifejező párversek laza füzére, s bonyolult verstani szabályai bibelődő türelmet, nagy műves gondot követelnek. Háfiz témái — a szerelem, a bor szivárványos mámore, az élet mulandóságán tünődő könnyedén kesernyés életfilozófia — az artistikusan megkötött formában is szívenütő természetességgel szólnak meg. „Nyit a róza, s milyen édes! De míg ily szép, élvezd, Hisz ahogy jött be a kertbe, úgy el is megy, s jön a gyász. A barátok köre hív: dalnok, a gházált kezd el: Örömet zengj — ne a múlttól s a jövőről dalolássz!”

„Kelet édes énekessé”-nek dallamosan sajnó bölcsessége és érzéki zsongású lírai zenéje nálunk először Csokonait ragadta el, aki szép verset írt emlékére: „Rakjátok, óh poéták, Koszorutok Háfiznek Sírját, — énekéből Tanuljatok közzöttünk Danolni és szeretni.” Megtalálta az utat Háfizhoz a keleti színeket kedvelő romantika is: 1824-ben Vörösmarty barátja, Fábian Gábor, egész kötetet adott ki nyelvünkön verseiből. Most pedig Képes Géza készítette el, az eredeti szövegek gondos tanulmányozásával, Háfiz ötszáz gházálja közül az ötvenöt legszébbnek fordítását. A szorosan megszábotott időmértékű versképletek, az egész költeményen végighúzódo egy-rímek nehézségeivel mindvégig mesterien birkózt meg.

— I —

Dosztojevskij:

A FÉLKEGYELMŰ

Magyar Helikon. 733 old. 55 Ft

Dosztojevskij frói nagyságának főképp két forrását látjuk ma. Problémákra reagáló hihetetlen érzékenységét, amely észrevette, általánosította, és alakok, helyzetek lenyűgöző változatosságában örökítette meg a XIX. század világnézeti konfliktusait, — továbbá lélektani mélységét, amely miatt tanítványa nemcsak az egész későbbi világirodalom, hanem a modern lélektan tudománya is. Dosztojevskij azonban inkább „nagy kérdező” volt, válaszai legtöbbször elfogadhatatlanok. A pravoszláv erkölcsstanból sarjad egész életművét átható eszméje az

önismeretre vezető és megtisztulást hozó szenvedésről, — s nagyon jellemző ez I. Miklós és I. Sándor cár Oroszországának világára, amely „legbensőbb magváig könnyekkel van átitatva” — mint egyik alakja mondja. De Tolsztoj vagy Turgenyev kétségtelenül előbbrejutott az orosz uralkodó osztályok és a parasztság helyzetének ábrázolásában.

Dosztojevszkij *A félkegyelműt* tartotta legjobb regényének; középponti alakját, Miskin herceget írói eszményeihez legközelebb álló „pozitív” hősnek, az „igazán tökéletes és szép embernek”, akiben Krisztus és Don Quijote forr egygére...

A regényben a svájci gyógyintézetből Szentpétervárra társasági életébe cséppent Miskin herceg egy szörnyű szerelmi tragédia örvényébe sodródik. Közben a regény szereplőit igyekszik eligazítani — naivitással, eszelős aszketizmussal — az élet, az emberi magatartás nagy kérdései között. A valóság közegében azonban csődöt mond Miskin herceg alázata és szenvedés-vállalása. A regény végén visszakerül a svájci intézetbe.

Írói szándékáról egyszer azt írta Dosztojevszkij: az olvasó majd részvétet és rokonszenvet érez a kigúnyolt és saját értékét nem ismerő szép iránt. Valóban, nála az élet sötét erőivel szembefeszülő indulat a mártírok, az elbukottak csodálatába oldódik; ezt várta olvasóitól is. A regény nagy érdeme azonban az, hogy itt mutat be legtöbbit kora Oroszországból, s ebben legerősebb az emberibb jövő akarása.

Mint más regényeiben, *A félkegyelműben* is megvan a detektívregények torokszorító feszültsége, a szerelmi téma érzelmi forróságot és lágy érzelmességet keverő vonzereje és az izgató filozófiai problémák tömege. Kétségtelen, hogy nem egyszer riasztják meg az olvasót patológikus alakok, helyzetek, a szív és az ész félhomályának lidércei. Fontos szerepet játszanak ezek Dosztojevszkij írói módszerében. Egyszer úgy nyilatkozott: „Amit a legtöbbször fantasztikusnak és exkluzívnak tartanak, előttem sokszor mint a valóság legmélyebb lényege jelenik meg”. Ezzel függenek össze emberábrázolásának sajátos módszerei is. *A félkegyelműben* például azt játssza egy váratlanul összeverődő társaság, hogy mindenki elmondja, mi volt élete leggláziósebb tette...

A regény Makai Imre fordításában és Török Endre utószavával jelent meg. Megjegyezzük, hogy a Szovjetunióban ma *A félkegyelmű* a legnépszerűbb Dosztojevszkij-regény; ebből készült a nálunk is bemutatott kitűnő film. P. L.

John Galsworthy:

FORSYTE SAGA

Európa. 1888 old. 165 Ft

Az első világháborút követő évtizedben, amikor az angol regény világirodalmi presztízst misztikus, frívól, általában antirealista tendenciájú művek emelték, s ezek voltak a legkiemelkedőbbek, John Galsworthy hatalmas ciklusa, a Forsyte Saga sokak előtt nehézkesebb, valóság-tiszteletében elavultnak hatott. Kissé időszertelenné tartotta a magyar irodalmi közvélemény is. Szerb Antal hideg tárgyilagossággal történeti, Babits az Európai irodalom történetében meg sem említi. Az új kiadás talán segít majd tárgyilagosabb, értékeit felismerő megvilágításba helyezni ezt a jelentős művet.

A Forsyte Saga családrégi, egyike a nagy vállalkozásoknak, amelyek a polgári társadalom sejtjében, az egymást váltó nemzedékek történetében követik nyomon a polgári család széthullását, tagjainak anyagi és erkölcsi csődjét. Galsworthy könyve — ha talán nem is egyesíti a részletek finom realizmusát olyan mély társadalomrajzzal, mint a Buddenbrook, s nem is olyan gondolatgazdag, mint a Thibault-család, — megbízhatóan pontos művészi képet ad a századforduló előtti és utáni Angliáról. Első három kötetében még a viktoriánus világ szertartásosságával ismerkedünk, s hatalmuk, önbizalmuk finom teljében találjuk a Forsyte-okat. Ezt követik a régi Anglia hanyatlását mutató könyvek. Ezekben már az új század nyugalmsága s az első világháborút követő évtized sok normális, politikai kérdése is előbukkan.

A ciklus központi alakja: Soames Forsyte, már nem éri be gazdagságával, a pénz örömeit a művészi szép, s a kifinomult érzések élményeivel próbálja megtétni, de kezdeti sikerek után csalódások, kudarcok várják. A regény zárójelemben az elhagyott, érzelmeiben megcsalt öreg Soames féltve őrzött képgyűjteménye kigyullad és az egyik kép zuhanásában őt is halálra sérti. Soames sorsa a Forsyte-okat illetően jelképes. Soames leánya is boldogtalan, s valójában a sorozat valamennyi jelentősebb szereplője meghasonlott, vívódó ember. Irene — Soames első felesége, Jolyon Forsyte — Soames unokatestvére, a fiatal Jon és a többiek sikertelenül keresik a boldogságot. Az aprólékos lélekrajzot kedvelő Galsworthy ezt a keresést ábrázolja, s közben: egy társadalom művészien rajzolt típusaiban az író tudatos szándékaitól némileg függetlenül, maga a társadalom is megmutatja önábrázatát. Ezért

mondhatjuk, hogy a Forsyte Saga könyvei — A vagyon ura, A bíró előtt, Ez a ház kiadó, A fehér majom, Az ezüst kánál, Hattyúdál — és a közjátékok (Vénasszonyok nyara, Ébredés, Néma vallomás, Elsuhanó ármány) a viktoriánus korból imperialista szakaszába forduló angol burzsoázia történetének hiteles krónikája.

Dersi Tamás

Kurt Tucholsky:

ALLIGÁTOR A SZÍNPADON

Magvető. 347 old. 5 Ft

Száz évvel ezelőtt Heine fölfedezte a német nyárspolgárt, a Frigyesek és Vilmosok militarista-bürokrata monstrumának társadalmi termékét. Azóta korszakról korszakra, háborús konjunktúráról háborúvesztes dekonjunktúrára, tőzsdekrachról gazdasági válságra mind jobban és jobban felpuffad a német népnek ez a parazitája és milliárd dolgot ad publicisztikának és irodalomnak. Tucholsky az Alattvaló írójának, Heinrich Mannak kortársa, a maga sajátos eszközeivel: az „irodanni gratiák”-val állítja pellengére az ezerfejű Diederich Hesslinget, a császárhű, népnyzó, üresfejű és érzelmszegény porosz nyárspolgárt.

Az író tute: az értelmes, alkotómunkára és emberszeretetre épülő közélet, — esztétikája: a pokoli gúny, a bőséggel áradó szellemesség, mellyel azok ellen fordul, akik ezt az életet feltetőre állítják.

Irodalom ez, vagy publicisztika? Egyik sem kizárólagosan. A kettő szerencsés ötvözete a német szellemnek abban a termékeny korszakában, amikor az újságírásnak túl a h.rszolgálaton olyan embernevelő funkciója volt, hogy nem adhatta alább a legkiválóbb írói képességeknél. A huszas évek Németországának irodalmi zsrnalisztikája ez, mely engesztelhetetlen harcot folytatott előbb Hitler szálláscsinálói, majd a mindinkább előtérbe lépő hitlerizmus ellen, — amíg csak el nem hallgattatták.

Ebből a független szellemű harcos irodalmi pezsgésből kovácsolódott ki Tucholsky szatírja. Aki a kortárs Thomas Mann mély pszichológiáját és finom költői távlatait keresi benne, csalódní fog. De bőven kárpótolja a szellem korlátlan szabadsága, mely kíméletlenül feltárja a perlin kereskedőréteg és középpolgárság üreslelkű kapzsiságát. Ezt az irodalmat mindig a pillanat szülte — a pillanatnak. De ez csak keletkezési formája. Aktualitása soha nem maradt a felszínen, s a korabeli erkölcsiségnek rothadó gyökeréig hatol, mely későbbi korokban újra, új bajoknak lesz kórokozója. Innen a

Tucholsky szatírák aktualitásának és halhatatlanságának egysége.

Persze a halhatatlanság sem mindenkinél egyforma. Heine minden bizonnyal nagyobb, mint Georg Werth, Marx barátja, a múlt század Tucholskya, s Tucholsky jelentőségét sem kell a Mann testvérek mércéjével mérni. De egy tiszta és bátorszívű, éleselméjű, vesékelő és szókimondó író mutatja meg ebben a tárca gyűjteményben hazájának azt az arculatát, mely mindenek meghazudtolása és arculcspása volt, ami becsületes, alkotószellemű német nép eszményképe lehet.

Szolcsányi Károly fordítása jó, szellemes, nemcsak tolmácsolja, hanem életre is kelti az eredeti mű szellemi vitalitását.

Reményi Béla

ANGOL KÖLTŐK ANTOLÓGIÁJA

Móra. 895 old. 41 Ft

Hibátlanul szép ez a kilencszáz oldala ellenére is kicsiny antológia; már-már úgy érezzük, eljutott a tőkélynek azon határáig, ameddig csak e száz és száz buktatóval terhes műfajban el lehet jutni. Mert ezer esztendő angol költészetét, a nomád középkortól napjainkig föltérképezni, még akkor is óriási vállalkozás, ha az angol könyvkiadás úgyszólván évente értékes versgyűjteményekkel siet a válogató segítségére. Vajda Miklósnak, a kötet szerkesztőjének ezek az antológiák és mindenekelőtt Szabó Lőrinc többszáz versfordítása jelentették a csontozatot, de a húst és vért magának kellett felraknia: az egyes költők és költői témák kiválogatásával, az arányok fölmérésével, az új anyag fölkutatásával. Épp a kiégszítés munkájában, kísérletező kedvében, a szép iránti csalhatatlan érzékével alkotott dicséretre és követésre méltót.

Az olvasó e versekben az óangol irodalom remekeitől kezdve a mai, még fiatal költőgeneráció jövőt sejtető próbálkozásáig mindenből kap ízelítőt és kitűnő jegyzetanyagot. Kihallhatja, hogyan felelgetnek egymásnak a századok hegyvölgyein át az angol költők, miként csendül föl — hogy csak egyetlen példát említsünk — T. S. Eliot költészetében a XVII. századi metafizikusok és Blake hangja. Ha elmélyül a mondanivaló és forma változatos szépségeiben Chaucerrel élvezheti a középkor vaskos levegőjét, Shakespeare-rel leszállhat az emberi jellem mélységeibe. Donne-nal a misztika és érzékiesség útvesztőibe, Miltonnal bejárhatja a vallás és politikai térségeit és így folytathatnánk a sort Blake és Burns.

Shelley és Browning költészetén át századunkig, Eliot és Thomas lírájáig, amelyek mind új és új területeket hódítottak el az univerzum és az egyén életéből a poézis számára. Az olvasó bizonyára a célbaérés gyönyörét élvezzi majd, ha kiér napjaink költészetének fennsíkjára, amelyet az antológia oly nagy kísérletező kedvvel vetít elénk. Hiszen a kötet több mint egyharmada a huszadik század angol költészetének nálunk alig ismert gyöngyszemeit csillogtatja meg.

Ezekután valóban nehéz szívvel válogatunk bíráló megjegyzéseink között. Az elrendezésre vonatkozóan: a jobb áttekinthetőség kedvéért ilyen széles és mély anyagot helyesebb korszakokra tagolni. Hasonlóképp fontosnak tartottuk volna, ha a szerkesztő az előszóban legalább néhány mondattal utal arra, miért választotta le — helyesen! — az amerikai költészetet az angol költészet testéről, különösen, amikor az ír-, illetve skót-angol költészetrel — megint csak helyesen — nem ezt tette. Nagyon fájdalmasan nélkülöztük Blake profétikus költészetét, amelynek jelentősége — tanú erre a mai angol kritika — szinte óráról órára növekszik, ugyanígy Coleridge: *The Rime of the Ancient Mariner*-jét, amelynek nem múló hatására Thomas balladája a legékeőbb bizonyíték. Nem érezzük teljesnek a huszadik századi anyagot Eliot legértetesebb művei nélkül, ezt a hiányt a Mágusok utazása és a Little Gidding-részlet sajnos nem pótolhatja. Ugyanez vonatkozik Thomas költészetére is.

E gyűjtemény minden költészet kedvelő olvasó számára nagy örömet jelent, a világirodalmat tanuló ifjúság számára pedig nélkülözhetetlen.

V á m o s i P á l

H. E. Bates:

BÍBOR SIVATAG

Európa. 251 old. 22 Ft

Bates háborús regényeinek közös problémája: hogyan gyúri le a háború ember-telességét egy emberi kapcsolatot; többnyire a szerelem. Új regényének hőst, Forrester őrnagyot, a háború tette kiabrándult embergyűlölővé, szinte a karjában tépte szét feleségét a Londonra hulló bomba. Aztán évek múltán, megintcsak egy légítámadás alatt, megszületik benne az új szerelem egy burmai lány iránt. S ez visszaadja Forrester életvágját, hitét, a mogorva férfit a bajtársiasság hőségévé avatja. Repülőgépe lezuhan s ő étlen-szomjasan, halálfélelemtől gyötörve, a szerelem erejének segítségével vergődik

haza sebesült bajtársával a hátán, át a kietlen burmai sivatagon.

A téma: a lezuhant pilóta megpróbáltatásai és hazajutása és a színhely: Burma napverte sivatagai, páras dzsungeliek már ismerősek Bates magyar olvasói számára. A *Jó széllel francia partra* témája *A jacaranda fa* színterébe helyezve — körülbelül ezt adja a regény. S ebből következik a könyv okozta csalódás is: az író mintegy egymásra fényképezett egy nagy közönségsikert megért kalandos szituációt s egy ugyancsak kalandos tájat — és ezzel az eklektikus eljárással műve máris elcsúszot a bestseller világa felé. Hiszen a már kipróbált és sikeresnek bizonyult motívumok ismételt alkalmazását nyilván nem az anyaggal való birkózás teremtő szándéka, a művészi igényesség okozta. A regény olyan közönség várákózását elégíti ki, mely csupán a megszokott érzelmi és kalandos töltéssel készült történetet várta az írótól. Két előző regénye után így hát nem sokat adhat Bates az olvasónak: a *Bíbor sivatag* elolvasása bizony csak az első két regény „átisméltése” lesz.

Mégis: némi kárpótlást nyújtanak az érzékletesen realista megfigyelések, az itt-ott fellopbanó lista lírai hevület és Bates elegáns prózája, melyet ezúttal is *Róna Ilona* közvetített magyarul.

P o m o g á t s B é l a

William Faulkner:

A M E D V E

Európa. 201 old. 9,50 Ft

William Faulknernek eddig csak a nevét ismerhette a magyar olvasóközönség; hírét azonban az itt-ott elejtett utalások és az 1949-ben neki ítélt Nobel-díj növelték. A Modern Könyvtárban megjelent kisregénye, *A medve*, ha nem is alkalmas arra, hogy a szerző teljes életművét reprezentálja magyar nyelven, de arra igen, hogy egy különös, számunkra sok tekintetben idegen világ: a faulkneri világ megismerésének első lépcsőfoka legyen.

A kritikák, irodalomtörténeti kézikönyvek egyöntetűen megegyeznek abban, hogy Faulkner rendkívüli nehézségek elé állítja olvasóit. Már mindjárt erőteljes, de kusza, túlbujjázó nyelve, több oldalasra dagadó, kitérésekkel, közbevetésekkel megterhelt, olykor befejezetlenül hagyott mondatai is különleges figyelmet követelnek. Ebben a formában, — bár Faulkner alakjai, történetei ezer szállal kötődnek a valósághoz — (szerinte ugyan a világ nem egyéb egy idióta meséjénél, telve zajjal és őrzöngéssel, amiknek semmi értelmük sincs), van valami különleges lidérces árnyalat. Az olvasó előtt

a legrealisabb témák is szinte észrevétel nélkül válnak szimbólikus jelentőségűvé.

A *medve* főhőséből, Isaac McCaslinből a veszélyes őserdei életmód farag férfit, és szenvedélyesen, a puritán ősök lelkiismeretfurdalásával utasítja el a tulajdon minden formáját, a rabszolgaságot, a négerkiszolgáltatottságát. Az ő veritékük gyapot formájában szivárog be a raktárakba. A gyapotból „gyenge még a dupla szál is, mint az igazság, és megfoghatatlan, mint a szélességi körök, de az embert, aki neveli, úgy odaköti a földhöz, amelyet verejtékével öntöz, hogy sodronykötelekkel sem lehet különben.” És mindegyre a szabad, bátor élet szimbólumává növekvő legendás híró öreg medve, Old Ben, a titokzatos kék kutya, Lion és Sam Fathers, egy indián királyfi s egy néger asszony leszármozottja tanítják meg. Az utolsó, igazi vadászatot el kell pusztulniok mindhármójuknak, de létük tanulsága ott lázadozik, bujtogat „a fiú”, Isaac McCaslin idegeiben.

A hanyatló család rajza, az emlékezősekben vissza-visszatérő múlt, „a fiú” és nagybátyja terjedelmes — olykor nehézkes, az egymásra torló családi történetek miatt alig követhető — párbeszéde körképpé szélesíti az ábrázolást: a pusztuló őserdő mellett megjelenik a pusztuló család, a régi életformák átalakulnak, csak a problémák — a négerkérdés, az egymásnak kiszolgáltatott emberek viszonyai maradnak megoldatlanok. Ezek ellen McCaslin magányosan tiltakozik.

Faulkner művészete egyaránt kihívja a dicséretet és a kritikát, de bírálói, akár következtelenségeket, akár művészi gyengeségeket vetnek szemére — jelentőségét nem vonják kétségbe.

A medve nehéz fordítói feladatát *Viktor János* sikeresen oldotta meg. Utószava Faulkneréről rövid, jellemző portré.

Albert Gábor

Sinclair Lewis:

GIDEON PLANISH

Európa. 403 old. 31 Ft

Gideon Planish portréja újabb jellegzetes figurával gazdagítja azt a képtárat, amelyet Lewis az amerikai polgárról Babbitt, Arrowsmid és Dosworth alakjával megalkotott. Korábbi műveihez hasonlítva azonban újszerű hősének közvetlen környezete, mások a jellemét kialakító erők és más a regény történelmi levegője is.

Planisht előbb egyetemi hallgatóként, majd egy jelentéktelen vidéki egyetem tanáraként ismerjük meg. Tipikus karriera, de nem a nagyvonalú, kalandor

fajtaból. Annál energikusabb, nagyragyóbb felesége, Peony, akinek aztán sikerül is kiragadnia hősünket a kisvárosi környezetből és elindítania a „valódi” karrier, a meggazdagodás útján. Így kerül Planish ál-jótekonysági egyesületek igazgatói székébe, cinikus, álszent kalandorok közé. Híre, jövedelme egyre növekszik, de ugyanilyen állandósággal csökken önbizalma, öröme az életben. Mindinkább visszavágyik a kisvárosi egyetemre.

Nem tudjuk meg, teljesedik-e vágya vagy sem, ámde azt világosan látjuk, hogy jelleme bonyolultabb, mint amilyennek kezdetben hittük, hogy nagyragyóása, könyöklése ellenére is szentimentális, elcsépelte frázisai mögött megbúvó idealizmusában mégis van valami csöppnyi őszinteség, sőt még a becsület maradványait is őrzi szíve mélyén.

Mindebből következik, hogy Lewis szatírja nem is annyira Planish, az „átlag-amerikai” ellen irányul, mint inkább azon kalandorhad ellen, amely — felesége jóvoltából — magával ragadja őt. De ez a körülmény egyben fölfedi a regény eszmei gyengéjét is. Mert az író az igazi bűnösök, a Hitlerrel is cimborálni kész politikai kártevők ábrázolása elől tulajdonképpen kitér. A fasiszták és fél-fasiszták figurái összefolynak, alakatlan tömegbe olvadnak. Amellett Lewis társadalom-szemlélete is statikus: a második világháború okozta lelki válság csak jelentéktelen színfoltta szürkül és így a 40-es és a 20-as évek Amerikája közt nem sok különbséget lát az olvasó.

Mindez, úgy gondoljuk, Lewis negatív írói magatartásának következménye. Nem véletlen, hogy a regénynek nincs egyetlen olyan hőse, akiben valódi eszmények hordozóját látnánk. (Lehet, hogy az író Hewitt és Johnson alakjában erre tett kísérletet, szerepük azonban oly csekély, karakterük oly elmosódott, hogy fontos mondanivaló kifejezésére alkalmatlanok.)

A Gideon Planish nem tartozik tehát Lewis remekművei közé, mégsem szabad jelentőségét lebecsülnünk. Mert az író ebben a regényben is folytatja hadjáratát Amerika „igazi arcának” bemutatására, a fejlődést gátló erők leleplezésére. Szatírjának élessége sem csökkent és most sem mondott le az amerikai társadalmi rendben rejlő veszélyek felismertetésének őszinte és becsületes szándékáról.

Vámosi Pál

Vasco Pratolini:

BESZÉLGETÉS ÖCSÉMMELEL

Európa. 141 old. 11,30 Ft

A *Beszélgetés öcsémmelel* Pratolini első írói korszakába tartozik. A családi ihletű és krónikás formájú elbeszélések társaságába. Ezek az írások 1938—45 között, tehát a fasizmus éveiben születtek, amikor a politikai ellenállás — vagy enyhébb változatban: az anarchista elégedetlenség — sokszor a költészetbe menekült.

Pratolini is költő volt akkoriban. Manzoni követője. Emlékező szív, borongós kedély. Költő, aki ifjúsága teljében már a múltjából él — pedig alig van múltja, — s már pályája elején megírja emlékiratainak első fejezetét: „a szegény kisgyermek panaszait”. Esménye: a család. Fészek a faágon, bizsnyóság a viharban. Tárgya: a vérségi kapcsolatok felbomlása. A levert fészek. S lakóinak riadt röpdősése a szétrombolt idill körül.

Mint tudjuk, Pratolini öccsének korai halála hívta életre ezt a kisregényt. A két testvér gyermekora — két világ. Vasco, az idősebbik, anyja halála után a szegénysorban marad, Ferruccio pedig a Villa Rossa nagyvilági környezetébe kerül. Az egyiket a nagyanyja neveli fel, tejen, kenyéren és vízen, tisztos és szemérmes szegénységben — a másíkról a Báró intézője gondoskodik, elpuhult és gőgös jómódjában. Vasco nagyon is korán rányitja szemét a világra, s ahogy múlnak az évek, úgy lesz önállóbb, megértőbb és okosabb, Ferruccio pedig még serdülőkorában sem tanul meg a saját szemével látni.

Hová vezet a testvérek útja? Hogyan halmozódnak fel az ellentétek az élet szigorú neveltje és a jómód fogadott fia között? Ez lenne a kérdés. A 20. század kérdése a 19. századi téma írójától. Mi ugyanis drámát várnánk. De Pratolinit ekkor, 1945-ben még nem az ellentétek, hanem a rokonságok érdekelték. Nem a drámai mag, hanem a lírai dallam.

Vasco és Ferruccio — a Villa Rossában megrendezett, gyermekkori látogatások után — sokáig nem is látja egymást. Azután egy biliárdszalonban véletlenül találkoznak, s attól kezdve nem tudnak elszakadni egymástól. Nem a múlt, nem az emlékek — mélyebb közösség, a törzs közösség köti össze őket. Az a rokonság, amely egy-egy mozdulatban, mellékes reflexben él csupán — mégis erősebb és tartósabb minden külső beavatkozásnál. Az idegen környezet — mondja Pratolini — az ember természetét, sőt sorsát is megváltoztathatja, de van egy lelki szféra, amelyre semmiféle hatással sincs. Ferruccio

már alig hasonlít bátyjához. Sápadt és gyámoltalan, beteges és feszengő. Szokásai, modora, talán még gondolatai is alkalmatlanok arra, hogy beilleszkedjék a társadalomba. Sorsa nem is lehet más, csak a lassú pusztulás. De Vasco ekkor már társként vesz részt öccse agóniájában. Igen, mert addigra megéri azt a mély és titkos közösséget, amelynek létét mi sem tagadhatjuk; legfeljebb a jelentőségét kell túlzottnak tartanunk.

Pratolini kisregénye — Fazekas László szép fordításában — tizenöt év keséssel jelent meg magyar nyelven. Az író azóta már túljutott rajta. Távolabbi, nehezebben elérhető csúcokra néz. De elégedett lehet az a művész, aki ily kitűnő teljesítmények után akarja és tudja felülmúlni önmagát.

Galsai Pongrác

Ifjúsági művek

Takács Tibor:

MÓRA IGAZGATÓ ÚR...

Móra. 199 old. 12 Ft

A kötet alcíme szerint: *Kotormány János emlékei Móra Ferencről*. A mű azonban valamivel több és valamivel kevesebb is ennél. A több és kevesebb abból adódik, hogy Takács Tibor megragadóan szép, hangulatos, mélyérzésű lírával — szinte Mórát idéző beleérzéssel — megalkotott könyve írói magatartással: tehát az élményt formáló, alakító, a helyzeteket felépítő módszerrel nyúl Kotormány emlékeihez. Ilymódon az írás nem egyszerűen a Móráról szóló megemlékezések lejegyzése lett, hanem Móra és Kotormány életszakaszainak története, tetteik belső magyarázata, és főleg kölcsönös kapcsolatok nagyon szép, emberi hitelességű rajza.

Móra műveinek olvasói jól ismerik az író hűséges famulusának, sokszor és sok jelzővel szeretettel megörökített alakját. Ő volt a „hivatali János”, a „személyem körüli miniszter”, a „múzeumi János”, a „helyettes kán” és még sok más. Valóban, Kotormány János múzeumi altiszt, könyvtári szolga, a híres ásatások helyettes vezetőjének élete évtizedekig szorosan összeforrt a szeretett Móra igazgató úr életével, mindennapjaival. Ha az író csak az ő szavait jegyzi le, talán több adatot tudtunk volna meg Móráról, így is Móra emberi alakja mélységében sokat nyert a természetes okosság, ösztönös

kultúrájú parasztember emlékeinek tükrében. Kotormány feljegyzései a Móraira vonatkozó irodalomtörténeti érdekességen kívül akaratlanul egy kissé kor-dokumentummá is válnak. Takács Tibor írása, mint önálló írói alkotás stílusában és mondanivalójában is érdemes, érdekes munka — irodalomtörténetileg is hasznos alkotás. A mű azonban, az írótól független problémákat is vet fel. Takács Tibor munkáját az ifjúsági könyvkiadó adta ki a *tizennégy éven felülieknek* jelzéssel. Vargha Kálmán utószava helyesen említi Móra kivételes jelentőségét és szerepét az ifjúsági irodalomban és a könyvtárosok előtt ismert tény, hogy a fiatal-ság, a tizennégy éven aluliak is, mennyire kedvelik Móra írásait. Természetesen az íróról szóló mű is érdekli majd őket. Ez a mű azonban említést tesz Kotormány emlékezései alapján olyan kérdésekről, amelyeket Móra életrajzában feltétlenül tárgyalni kell, de ifjúsági műben, bővebb magyarázat nélkül felesleges és ízlést sértő is. Gondolunk itt Móra és G. I. írónő szerelmére (a fiatalok Móra írásaiból családszerető embert ismernek — ennek a súlyos emberi konfliktusnak ilyen felületes érintése cinizmust válthat ki a fiatal olvasókból).

Épp ezért a könyvtáros okos megfontolásán múlik, hogy a fiatal olvasók közül kinek adja kezébe a könyvet.

Csertői Oszkár

Boronkay Iván:

RÓMAI REGÉK ÉS MONDÁK

Móra. 272 old. 19,50 Ft

Minden nép eredete a múlt homályába vész, a néppévalás és államalapítás mozzanatai bizonytalanok, elmosódottak. Ez a körülmény tág lehetőséget nyújt a mondák keletkezésére, a kevésbé ismert történeti események kiszínezésére, csodákkal való magyarázatára. Minden nép más és más történeti utat járt be, ennek megfelelően különbözőek mondáik is. A *Trencsényi-Waldapfel Imre* szerkesztésében most induló „Regék és mondák”-sorozat célja, hogy a világ népeinek mondakincsét bemutassa és ismertesse a magyar olvasókkal, elsősorban az ifjúsággal. Ennek a sorozatnak az első kötete a *Római regék és mondák*.

A könyv az ókori Róma keletkezésével, a királyság korával és a köztársaság kezdeti időszakával kapcsolatos legfontosabb és legismertebb mondai hagyományokat öleli fel Lívius, Vergílius, Ovídius és Plutarkhosz művei alapján. A regék és mondák kialakulására nagy hatással voltak a görög mítoszok. Ezek mellett azonban

bőven vannak olyanok, amelyek a saját-ságos római gondolat- és képzeletvilágból erednek. Ezek a hagyományok a világ mondakincsének egyik legérdekesebb és legértékesebb fejezetét alkotják. A mondákon keresztül megismerjük a római hőskor vallását, hétköznapi életét, Róma fejlődését és szinte végnélkül küzdelmeit. A könnyed, szórakoztató stílusban megírt könyv hasznos olvasmány mindenki számára, mert annak a népek hősi korszakát tárja az olvasó elé, melynek magasfokú kultúrája közvetlenül is nagy hatással volt az összes európai népek műveltségének kialakulására.

A római mondai hagyomány sokkal gazdagabb annál, amit egy könyv keretében el lehet mondani, ezért a kötet a legismertebb és legfontosabb regék és mondák bemutatására szorítkozik. Így is kerek egész. E hagyományok a legtávolabbi múltból ahhoz az időszakhoz vezetnek, amelyben a mondák helyét egyre inkább a történelemírás veszi át, s melyben egyre inkább szertefoszlik a görögöktől kölcsönzött tudományok fényénél a mondaképződésnek kedvező homály.

A mondákkal kapcsolatos festmények reprodukciók és az illusztrációk jól díszítik a könyvet és szemléletesen idézik fel az olvasóban ennek a régmúlt, csodálatos világnak a képét.

R. I.

Beecher—Stowe:

TAMÁS BÁTYA KUNYHOJA

Móra. 528 old. 28 Ft

A világirodalom „naív remekművei” közé tartozik a múlt századi amerikai írónőnek ez az alkotása. „Naív”, mert elmélyült műgondnak, kényes esztétikai ízlésnek, művészi tudatosságnak kevés jelét mutatja — hacsak az érdekesítés mesterségbeli fogásainak ismeretét ide nem számítjuk. Ugyanakkor azonban a legnemesebb érzésekre apellál, mint ahogy ezek indították az írónőt is a regény megírására. Első megjelenése (1852) után hamarosan világszerte lefordították (magyarra először Irinyi József 1853-ban, és *Kulesot* is írt hozzá), a kor nagy szelemeivel éppúgy elfeledtette művészi fogyatékosságait, mint ahogyan meghódította az igazságra vágyó közönséget és az érzelmes olvasmányokat kedvelőket egyaránt, s világsíkere azóta is rendületlen, ma ugyan inkább már csak az ifjúság körében.

A történet rabszolgákról és rabszolgatartókról szól. A középpontban Tamás,

a néger rabszolgá sorsa áll; útja a patriarkális Shelby-családtól a felvilágosult, de szkeptikus St. Clare szolgálatán keresztül vezet odáig, amíg áldozatul esik harmadik gazdjának, a legbestialisabb rabszolgatartó-típus képviselőjének, Le-greenek. De bármely osztályhoz, érdekcsoporthoz tartozzanak is az egyes regényalakok, valamennyit a rabszolgasághoz való viszonyuk, tágabb értelemben az ember embernek való kiszolgáltatottsága szempontjából teszi mérlegre az írónő, s ennek a helyzetnek emberi-lélektani és társadalmi következményeit festi olykor túl erős színekkel, de végső soron mindig hitelesen. Ez az erőteljes, egyértelmű eszmei mag biztosítja a regény drámaiságát, szuggesztív nagyvonalúságát és — átütő sikerét is. S itt jegyezzük meg, hogy a regény legelőbb, legfrissebb részei a szereplők szájába adott (de a regényszerűséget sosem sértő) viták és elmefuttatások, melyeknek szókimondása, eszmei árnyaltsága, könyörtelen logikája és a bennük megmutatkozó életismeret előnyösen válik el a giccs határát súroló, nem egyszer át is lépő részekről. Az elsőkre jó példa Augustine St. Clare — egyébként is kitűnően jellemzett — egyéniségében gyökerező felemás világnézete; a giccsbe hajló érzékenység legkirívóbb példája viszont a kis Évának korára rácafoló emberi, erkölcsi érettsége és a kislány halálos betegségének leírása.

Mintha egy kevésbé művészi, de bátrabb Jókait olvasnánk. Mai olvasói is a Jókai-rajongó fiatalok és azon felnőttek közül kerülnek ki, akikben a nemes, nagy eszmék iránti lelkesedés még nem párosul könyörtelen esztétikai igényességgel.

Lékay Ottó

Ismeretterjesztő művek

Leonardo da Vinci:

TUDOMÁNY ÉS MŰVÉSZET

Magyar Helikon. 356 old. 60 Ft

Műfaját tekintve ez a kötet „Leonardo-olvasókönyvnek” vagy „Leonardo-beviáriumnak” mondható. A művészettörténet iránt alaposabban érdeklődő laikus közönségnek a reneszánsz nagy mesterét saját írásaiból vett szemelvényeken keresztül mutatja be. Az ehhez hasonló, 1953-ban — szintén Kardos Tibor fordításában, válogatásában és magyarázataival — megjelent kisebb válogatás főleg a sokoldalú tudományos ku-

rató Leonardót állította elénk; a jelen válogatás elsősorban azt a Leonardót, aki a festészet és az egzakt tudományok közti alapvető hasonlóság, sőt azonosság bizonyítására törekedett.

Ennek a szándéknak nagy a történelmi fontossága. Az a röneszánsz szellem nyilatkozik meg általa, amely a középkori, meddően spekulatív, metafizikai szemlélettel új felfogást állított szembe: azt, hogy minden tudás alapja az értekek útján történő, sőt Leonardónál már a mesterségesen előidézett tapasztalás, azaz a kísérletezés is. A művészetek vonatkozásában Leonardo addig a felismerésig is eljutott, hogy a tudomány és a művészet egyaránt a valóság törvényeinek kifejezése, s ebből azt a következtetést vonta le, hogy a művészi alkotásnak egyszersmind tudományos tanulmánynak is kell lennie. (Saját műveit ugyanezzel az igénnyel alkotta.)

A látható törvényszerűségnek, a világ tárgyi mivoltának fölfedezésén érzett öröm az értekek „rangsorában” a látásnak juttatja az első helyet, s ebből következik a művészetek közt a festészet első helyre állítása is Leonardo fejtegetéseiben. Ez a rangsorolás mai szemmel nézve egyoldalúságnak tűnik ugyan, de történelmileg szükséges és zseniális egyoldalúságnak, amely a modern materialista művészetelmélet egyik alapja.

A szemelvények túlnyomó része Leonardo művészetelméleti írásainak híres gyűjteményéből, a *Traittatóból* (Ertekezés a festészetéről) való, a szövegközti és a táblaképek pedig Leonardo grafikai hagyatékából. A gyakran aforizmaszerűen rövid és tömör, s féloldalnál ritkán hosszabb feljegyzések, elmefuttatások a modern tudományos stílus első mesterei közt jelölik ki Leonardo helyét. Nincs ezekben az írásokban sem ködös elvontság, sem impresszionista elnagyoltság; a részletek gondos, sőt szeretetteljes taglalásában a mesterségét szerető kézműves éppúgy megnyilatkozik, mint a tudományos rendszerező elme szabatos, világos gondolkodásmódja.

— 90 —

Schiller:

VÁLOGATOTT ESZTÉTIKAI ÍRÁSAI

Magyar Helikon. 409 old. 47 Ft

A múlt század első felében sokat olvasták s játszották nálunk Schiller műveit, s hatottak irodalomelméleti tanulmányai is. *A színpad mint morális intézmény* című írását a magyar nyelvű színjátszás egyik úttörője, Benke József, már 1810-ben lefordította, Bürger verseiről írt bírálata pedig Kölcsey kritikai mun-

kásságának vált ösztönzőjévé. Később megcsappant az érdeklődés Schiller esztétikai művei iránt, és csak a Gyulai Pál szerkesztette Olcsó Könyvtár egyik füzetében jelent meg közülük egynéhány. A mostani válogatás bővebb ennél: hét értekezést tartalmaz, s néhányat először szíjlaltat meg magyarul.

Az esztétikát nem mint valami száraz szaktudományt művelte Schiller, nem a művész mesterség gyakorlati szabályait látta benne, hanem filozófiai studiumainak középpontjába állítva, az ember rendeltetésének és boldogulásának nagy kérdéseivel kapcsolatban végezte művészetelméleti vizsgálódásait. A művészetekről Schillernek igen magas véleménye volt: nem kevesebbet várt tőlük, mint az ember fölszabadítását minden kényszerűség és kiszolgáltatottság alól, a lársadalom olyan nevelő átalakítását, amely az embert alkalmassá teszi arra, hogy emberhez méltóan éljen. „A kultúra feladata, hogy az embert szabaddá tegye... Ez kétféle módon lehetséges, vagy *realisztikusan*, ha az ember az erőszakkal erőszakot helyez szembe, ha a természetet mint természet uralkodik; vagy *idealisztikusan*, ha kilép a természetből, és így, önmagát véve tekintetbe, megsemmisíti az erőszak fogalmát.” Schiller, akit a francia forradalom véres eseményei kiábrándítottak, az idealisztikus megoldást választja, s az ember alávettetésének megszüntetését csak mint morális ellenállást, felülemelkedést tudja elképzelni. Esztétikai nevelő programjának belső gyengeségét maga is látja: „Minden javításnak politikai ténren a jellem nemesbedéséből kell kiindulnia — de hogyan nemesedhetik a jellem egy barbár alkotmány befolyásai alatt?” Ezt az ellenmondást Schiller csak egy hősies imperatívusszal tudja feloldani: „Lelked szemérmes csendjében neveld a győzedelmes igazságot...” „Add meg a világnak az *irányt* a jóra, s az idő nyugalmas ritmusa meghozza a fejlődést. Ezt az irányt akkor adtad meg neki, ha, tanítva, gondolataid a szükség-szerűhöz és örökkévalóhoz emeled fel... Le fog omlani a tévhit és önkényesség épülete, le kell omlania; már le is omlott, mihelyt bizonyos vagy abban, hogy meghajlik; de a belső, nem csupán a külső emberben kell meghajolnia.”

Schiller rezignáltan heroikus gondolatái az esztétikai irodalomban páratlan költőiségű nyelven fejeződnek ki. Stílusa a német filozófiai műnyelv meredek fogalmi kapaszkodóin hág a magasba, de követőjét a fáradságos úton minduntalan csodálatos szépségű, érzékletes képekkel jutalmazza. Tolmácsolása kivételes ne-

hézségű feladatot rótt a fordítókra; mind a hárman — Székely Andorné, Szemere Samu és Vajda György Mihály — kitűnően állották meg a próbát. Schiller esztétikai munkáinak olvasása maga is próba: az vállalkozzék rá, akinek már van jártassága filozófiai szövegekben, s tisztelni tudja a szellem nemes erőfeszítéseit.

— Ky —

Geró Győző:

PÉCS TÖRÖK MŰEMLEKEI

Kepezőművészeti Alap. 48 old. 6 Ft

A török hódoltság idején az egykori püspöki városba teljesen új életforma költözött és az európaítól elütő sajátos mohamedán kultúra.

Valószínű, hogy a változás a többi meghódított városainkhoz hasonlóan alig néhány évtized alatt következett be. A XVI. század végén Pécs már a Nyugat és Kelet találkozásából fakadó, sajátos külsejű és életű város volt. Ilyennek mutatják száz évvel későbbi metszetek és ilyenek írja le a XVII. század folyamán ott megfordult Evlia Cselebi török világotató.

A törököknek Pécsért is első dolguk volt a keresztény templomok dzsámivá való átalakítása. Ez a munka nem igen állott másból, mint a szobrok és padok eltávolításából, a freskók lemeszeléséből, a mekkai irány megjelöléséből, valamint Korán-idézetek elhelyezéséből. A templomok tornyait, amennyiben azok előzőleg el nem pusztultak, nem bontották le, hanem arra körkerélyt építettek és minarettnek használták azokat.

Geró Győző sorra veszi Pécs török emlékeit, amelyeknek száma igen kevés, de jelentősége annál nagyobb. Először Kászim pasa dzsámiját írja le, mely nemcsak Pécsnek, de a magyarországi török építészeti emlékeknek legnagyobb darabja. Ez a mai Belvárosi templom, amely valamikor a középkori Szent Bertalan plébánia templom falaira épült. Jakovali Hasszán pasa dzsámija, a volt Kórház kápolna hazánk egyetlen, majdnem teljes épségben fennmaradt török temploma. Körülötte valamikor derviskolostor volt, amely a magyarországi izlámnak egyik centrumát alkotta. A kolostorban és főiskoláján az izlám tudományában nagy jártasságú és magas műveltségű tanárok taníthattak, akiket messze földről jött diákok hallgattak.

A középkori eredetű Székese gyház Pécs elfoglalása után szintén dzsámivá lett. A „keresztények lázadása óta” — egyszer Pécs fellázdott —, a XVII. század második felétől, azonban a törökök raktárnak

használták, de továbbra is Szulejmán szultán dzsámijának nevezték. Gerő Győző foglalkozik még az Ágoston téri dzsámi maradványaival, Idrisz baba türbéjével, továbbá a tettyei romokkal. Ez utóbbiak Sztmári György, a mohácsi vész előtti pécsi püspök reneszánsz palotája, majd a törökök alatt derviskolostor voltak és még 1830-ban lakható állapotban megmenthetők lettek volna. Török kutak, fürdők és kisebb török maradványok leírása zárja a könyvet.

Buda 1686-ban történt visszafoglalását gyors ütemben követte nagyobb városaink felszabadítása. Még ugyanazon év október 22-én Pécs is magyar kézre került, ahogy 143 évvel azelőtt a templomokból dzsámik lettek, most ennek ellenkezője történt. Alig egy évszázad leforgása alatt barokk homlokzat alá rejtőztek a török emlékek. És ismét évszázadoknak kellett eltelnii, amíg mai korszerű műemlékvédelmünk a török kor eme ritka emlékeit eredeti alakjukban lassan visszaállítja.

A kötetet értékes irodalom és 34 kép egészíti ki.

—0—

Gál György Sándor:

*H A Z Á M, H A Z Á M,
T E M I N D E N E M*

Móra. 392 old. 24,50 Ft

Születésének 150. évfordulóján ország-szerte megemlékeztek Erkel Ferencről, a magyar nemzeti opera megteremtőjéről, máig is legnagyobb mesteréről, a Himnusz, a Hunyadi László és a Bánk bán halhatatlan zeneköltőjéről. A kiváló zeneszerző, mint ember is a XIX. század legnagyobb egyéniségei közé tartozik, aki munkásságában együtt élt nemzetével, s akinek műveiben a magyar történelem sorsdöntő eseményei visszhangzottak. Fontos és szükséges tehát, hogy a magyar ifjúság minél jobban megismerje a magyar művészet e világviszonylatban is kitűnő képviselőjének életművét, küzdelmes pályafutását, példaképül állítható nemes alakját.

Ezért különösen időszerű és örvendetes, hogy a Móra Ferenc Könyvkiadó az évforduló alkalmából újra megjelentette Gál György Sándor Erkel életéről szóló könyvét. A szerző állandóan a zenei ismeretterjesztés terén munkálkodik, ez a kötete legjobb és leghasznosabb írásai között foglal helyet.

Erkel Ferenc életregényének lapjain megelevenednek a nehéz korszakban élő lánglelkű művész elgondolásai és törekvései. Az olvasók úgy ismerkednek meg vele, mint gyermekkel, mint a pozsonyi

tudós Klein professzor tanítványával és kosztos diákjával. S elkísérik életútján 1861. március 9 -ig, mely a Bánk bán bemutató előadásának napja. Előadás után a fellekesült hallgatóság a nagy művészt viharos ünneplésben részesíti; egyik pályatársa többek közt ezt mondja magasztalására: „Ez a mű úgy lángol, mint a mi halhatatlan Márciusunk, mert ez a te remekműved csak jelképekben beszél a múltrol, de valójában: a jövőről énekel!”

A könyv lapjain Erkel mozgalmas korának nagyszabású eseményei is életre kelnek, bizonyosságul annak, hogy művészetében egy volt magyar népevel, mindenkor népét szolgálta. A magyar szabadságharc örök dicsőségű harcainak és eszméinek e kiváló művész is harcos szószólója volt.

R. I.

Gergelyffy András:

B É L A P Á T F A L V A

Képzőművészeti Alap. 40 old. 6 Ft

A Műemlékeink című sorozat legújabb kötete az Eger közelében emelkedő Bélapátfalvát tárgyalja. Ha Egerből Putnok felé megyünk a vonaton, már annak ablakában elénk tűnik a középkori templom megkapó látványa. A bélapátfalvi templom építéstörténetében két építési korszakot különböztetünk meg. Az alapításkor elkezdett és a tatárjárás idején félbeszakadt munkálatokat jelöljük első építési szakasznak, a templomot a tatárjárás után befejező építkezést pedig a második építési szakasznak. Az első építési korszak történelmi előzménye, az apátság alapítása a cisztercita rend Magyarországra való betelepítésével függ össze. Az apátság alapítója II. Kilit egri püspök volt. Hogy a bélapátfalvi kolostor éppen a „Háromkút” nevet kapta, az bizonyára összefüggött azzal, hogy Magyarországon akkor egyidejűleg két hasonló nevű cisztercita apátság feje is tartózkodott, mégpedig az egyik éppen Pilsen, ahonnan a bélháromkúti apátság szerzetesei kirajzottak.

A XIII—XIV. századi virágzás után a bélapátfalvi kolostor a XV. században — más cisztercita házakhoz hasonlóan — hanyatlásnak indult, s a XVI. századnak a harmincas éveiben teljesen kihalt. Ekkor foglalja el Perényi Péter, a reformáció híve az egri püspökség és káptalan birtokait és hozza be erre a vidékre is a hitújítást. A templom és a kolostor épülete ettől kezdve a pusztulás képét mutatja, ugyanannyira, hogy egy XVIII. századi feljegyzés szerint fák is nőnek a templomban. Ez a század hozta meg a kolostorépület teljes elpusztulását, s mint-

hogy így a cisztercita közösség itt nem éledt újjá, nem volt, aki a templomot barokk stílusban újjáépítse, amint ez például Zircen, vagy Szentgotthárdon történt.

A templom fennmaradását Baranyai István remetének köszönheti, aki az egykori apátsági épület alapfalain épített remetelakban élt, s többek között az ő buzdítására látták el a templom épületét már 1720-ban ideiglenes tetővel, majd 1745-ben helyreállították. 1866-ban Samassa egri érsek javíttatta ki, míg 1953 óta a műemléki hivatal végzi a helyreállítás munkáját.

Gergelyffy András rendkívül világosan, tömören és a részletekbe hatolva mutatja be a belpápfalvi templom építési menetét, különböző elemeit. Műve rendkívül élvezetes összefoglalása a hasonló tárgyú francia nyelvű értekezésének és egy kisebb tanulmányának, mely Henszmann Imre és a belpápfalvi templom kapcsolatát elemezte.

Ez a könyv mind a tanulmányi kirándulásra induló fiatalok, mind a nyaralni készülő felnőttek számára hasznos. A könyvtáros szép és fontos feladata, hogy az új tájak felé indulókat ilyen könyvekkel kalauzolja.

—0—

dr. Jávorka Edit—dr. Berényi József:

JÖVEDELMEK

A MUNKABÉREN FELÜL

Kossuth. 317 old. 30 Ft

A legtöbb ember általában azt tekinti tényleges jövedelemnek, amit munkájáért készpénzben kap. A szocializmusban

azonban ez teljesen helytelen álláspont, hiszen a jövedelmek alakulását és az életszínvonalat komoly mértékben befolyásolják a munkabéren felüli juttatások is.

A kötet szerzői kifejtik, hogy milyen módon részesül az egyén a szocialista társadalom termelési eredményeiből, milyen a társadalmi termékek elosztása, mik a közvetett juttatások és mi befolyásolja azok alakulását, fejlődését, majd részletesen rátérnek a közvetett juttatások egyes fajtáira s ismertetik a társadalom gondoskodását a gyermeknevelésről, a felnőttek neveléséről és oktatásáról, az egészségvédelemről, a munkából kioregedettekről, a kultúra terjedéséről, megvilágítják a különféle pénzbeli és természetbeni juttatásokat, az üzemi étkeztetés, üdültetés, munkásszállások, szolgálati lakások és utazási kedvezmények formájában nyújtott javakat, végül pedig kifejtik, hogyan fogják ezek a második öt éves terv időszakában az életszínvonal alakulását befolyásolni.

A szerzők általános érdeklődést keltő feladatra vállalkoztak, s tegyük mindjárt hozzá, hogy ez a vállalkozás nemcsak hazánkban, hanem nemzetközi viszonylatban is úttörő jellegű. Egyszerű eszközökkel, de mindig bizonyított tényekre, statisztikai adatokra támaszkodva fejtegetik mondanivalójukat, s az olvasót arra ösztönzik, hogy a munkabéren felüli jövedelmet is helyesen értékelje.

Az érdekesen megírt könyvet különösen a párt- és gazdasági élet vezetői s a propagandisták forgathatják haszonnal, de az olvasók széles rétegeinek is hasznos, tanulságos, és rádöbbentő őket arra, hogy mennyivel több a jövedelmük annál, amit annak vélnek. S. M.

A KAPOSVÁRI TRANSVILL VÁLLALAT SZOCIALISTA BRIGÁDJA, A VÉGH-BRIGÁD látogatást tett a Megyei Könyvtár kölcsönző-részlegénél, amely a brigád minden tagja részére egyéni olvasótérvet állít össze. A munkások a Megyei Könyvtárban találkoztak Berkesi András íróval, aki szívélyes beszélgetést folytatott velük. (K. B.)

ELKÉSZÜLT A SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR KERÜLETI HÁLÓZATÁNAK kezelési szabályzata, melyben a diafilmmre vonatkozó kölcsönzési feltételek is helyet kaptak. A szabályzat 15 pontban foglalja össze a kerületi könyvtáraknak az állománygyarapítástól a tervekészítésig terjedő feladatait. A kezelési szabályzat pontjait a kerületi könyvtárvezetők részvételével vitatták meg. (Sz. E. K.)

CSAKNEM EZER DARAB MEZŐGAZDASÁGI DIAFILMET adományozott a megyei és járási könyvtárak részére a Tolna megyei Tanács VB Mezőgazdasági Osztálya. A mezőgazdasági diafilmekkel az ezüstkálászos gazdátanfolyamok igényeit kívánják elsősorban kielégíteni. (S. G.)

AZ AFRIKAI NÉPEK IRODALMÁT ÉVRŐL ÉVRE nagyobb számban adják ki a Szovjetunióban. Az utóbbi harminc évben több mint három és félmillió példányban jelentek meg afrikai szerzők művei orosz nyelven. Az „Afrikai költők versei” című kötetben 27 mal afrikai költő műveit jelentették meg. Különös értéket képvisel az afrikai folklór, mivel a kontinens legtöbb népének eddig nem volt írásos irodalma. Háromszázezer példányban jelentek meg az „Afrika meséi”, „Tűz a hegyen” (etiop) és „A bantu népek meséi” című gyűjtemények.

BEFEJEZTÉK A FALUSI KÖNYVTÁRAK SZERVEZÉSEET Somogy megyében. A megye mind a 252 falujában működik már könyvtár. A szervező munkát most a több mint 300 puszta, külterületi település könyvtári ellátásának szervezésére irányítják. (K. B.)

A KÖZTI-NÉL KÉSZÜLNEK A KAPOSVÁRI MEGYEI KÖNYVTÁR ÉPÍTÉSI TERVEI. A városi tanács végrehajtó bizottsága az új könyvtár részére tágas, kitűnő fekvésű telket ajánlott fel. Az építkezések 1961. második negyedében kezdődnek meg és 1962 végére fejeződnek be. (K. B.)

ÚJ SZAKMAI KIADVÁNYOK

A MAGYAR BIBLIOGRÁFIÁK BIBLIOGRÁFIÁJA 1956—1957. Összeállította Bélyey Pál és Ferenczyné Wendelin Lidia. Bp., 1960, Országos Széchényi Könyvtár. 223 p.

Jelentős művel gyarapodott a magyar bibliográfiai irodalom. Két esztendő bibliográfia-termését regisztrálja a most megjelent, minden vonatkozásban teljességre törekvő kötet. Az összeállítók figyelme nemcsak az önállóan megjelent, hanem a különböző folyóiratokban, évkönyvekben, gyűjteményes munkákban rejtő bibliográfiákra is kiterjedt, sőt ezen túlmenően felvették jegyzékükbe mindazokat a könyveket és egyéb dokumentumokat is, amelyek felsorolják a tárgyak kidolgozásánál felhasznált irodalmat, ha ez az irodalomjegyzék legalább 20 címet tartalmaz. Ennek eredményeként 913 önálló és rejtett bibliográfiát sikerült összegyűjteni 1956—1957-ből.

A bibliográfia anyagát a tizedes osztályozásban használatos szakcsoportokba rendezték. Ez a módszer a *Magyar Nemzeti Bibliográfia* gyakorlatában már bevált, és megszokottnak tekinthető. Az egyes csoportokon belül a szerzők nevének betűrendjében sorakoznak a címek. Van azonban ez alól két kivétel. A „Honismeret” (908) csoportban — igen helyesen — a helynevek betűrendje az irányadó, tekintet nélkül a szerzőkre. Hasonló eljárást alkalmaztak az összeállítók a személyi bibliográfiák esetében is, ezeket ugyanis az érintett személynevek szerint sorolták be. Ezt a megoldást nem látjuk kellően indokoltnak, mivel a személyi bibliográfiák sehol sem alkotnak önálló csoportot, mint a „Honismeret”, hanem elrejtőznek szakjuk egyéb bibliográfiái között. A jól szerkesztett névmutató megfelelő segítséget nyújt egy-egy ilyen jellegű bibliográfia felkutatásához.

Külön fejezet tárja fel a kurrens dokumentációs kiadványokat, feltüntetve azok megjelenésének gyakoriságát is. Függelékben a könyvkiadói és könyvterjesztői jegyzékek sorakoznak. A kötet végén betűrendes név- és tárgymutató segíti az eligazodást a gazdag anyagban. Az egyes címleírásokat a szűkség esetén rövid annotáció, ismertető jegyzet követi. Ez feltárja a bibliográfia tartalmi sajátosságait, használhatóságát, esetleg annak korlátait. A legfontosabb szerkezeti tulajdonságok (az anyag elrendezésének módja, mutatók stb.) jelölésére egysze-

rű, minden magyarázat nélkül is érthető rövidítéseket használ. A rejtett bibliográfiák esetében közli a pontos lapszámot, ahol az irodalomjegyzék található. A legtöbb esetben akár rejtett, akár önálló bibliográfiáról van szó, az annotációban megtaláljuk a felsorolt címek télszámát.

Az önálló műveknél a róluk megjelent magyar és külföldi ismertetéseket, bírálatokat is megtaláljuk. Az előszóból kiténik, hogy ezeket csak „esetenként” vették számba, mégis elgondolkodtató, sőt szomorú az a tény, hogy 84 önálló bibliográfia közül mindössze húsznál lehetett felsorolni a recenziókat. Még ha figyelembe is vesszük, hogy a sajtóvisszhang nélkül maradt bibliográfiák között sok a csak néhány lapos, sokszorosítva megjelent, jelentéktelen összeállítás, akkor is meglepő az az érdektelenség, amellyel az amúgy sem kellő számban megjelenő bibliográfiai műveket szakkörökben fogadják. Olyan jelentős kiadványok maradtak visszhang nélkül, mint pl. a „Tervgazdasági, statisztikai és számviteli bibliográfia” 2. kötete, a „Magyar nyelvű kriminalisztikai szakirodalom bibliográfiája”, a „Magyar Comenius irodalom” 2. része, a „Vegy irodalom útmutatója”, a „Földtani és hidrológiai bibliográfia”, a „Magyar orvosi bibliográfia”, a „Közlekedés magyarnyelvű szakirodalma” stb.

Meg kell emlékeznünk a kiadvány igazán kitűnő, szokatlanul szép és az áttekinthetőséget nagymértékben megkönnyítő tipográfiai elrendezéséről, melyért a Kossuth Nyomda szakembereit és a szerkesztőket egyaránt dicséret illeti.

Reméljük, ez a bibliográfia nem azoknak a korábbi kísérleteknek sorát fogja gyarapítani, amelyeket értékes kezdeményezésekként tartanak számon a magyar bibliográfiai irodalom ismerői, de amelyek folytatása elmaradt. Ez a mű *kurrens* bibliográfia, és csak akkor töltheti be feladatát, ha megjelenése valóban folyamatos lesz. Az előző felveti az 1956 előtti bibliográfiai irodalom feltárásának szükségességét, majd a könyvészeti munka gépesítésének kérdéséről szól. Egyetértünk a szerzőkkel abban, hogy a magyar másodfokú bibliográfia múltra vonatkozó anyagának összegyűjtésével és közzétételével nem várhatunk új, modernebb módszerek bevezetéséig.

Pálvölgyi Endre

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

I общегосударственная конференция по работе детских библиотек. *Арпад Тот*: Сельские библиотеки в управлении местных советов. *Эрвин Гроф*: Решаемые задачи по комплектованию библиотечных фондов и обработке книг в комитатских библиотеках. Дискуссия о директивах второго пятилетнего плана по библиотечному делу. *Геца Шебештен*: Венгерская библиотека, предпринимающая попытки (2). *Дердь Вершеги*: О библиотечной пропаганде (2). Конференция профсоюзных библиотекарей. *Тамаш Когер*: Библиотеки

за сельскохозяйственные кооперативы. Дискуссия о самостоятельных сельских библиотеках. *Лайош Нитрай*: Об атеистической пропаганде. *Ене Катона*: Лайош Хатвани. *Бела Келлер*: Дни литературы в городе Капошвар. *Дюла Будаи*: Заседание Государственного совета по библиотечному делу. *Шандор Балаж*: Общегосударственное совещание работников технических библиотек. *Михай Орос*: О работе автомобилей просвещения в городе Мишкольц. *Илона Донат*: Изменение жизни крестьян в свете художественной литературы.

AUS DEM INHALT

Die erste Landeskonferenz zur Frage der Einrichtung von Kinderbibliotheken. — Gemeindebibliotheken nach ihrer Übergabe an die Gemeinderäte. — Aufgaben des Bestandsaufbaus und der Bestanderschließung in den Bezirksbibliotheken vor ihrer Lösung. — Diskussion über die Richtlinien des zweiten Fünfjahresplanes in Bibliothekswesen. — Eine ungarische Bibliothek für Experimente. — Über die Bibliothekspropaganda (2). — Konferenz der Mitarbeiter von Gewerkschaftsbibliotheken. — Bibliotheken helfen den landwirtschaftlichen

Produktionsgenossenschaften (LPG). — Diskussion über die selbständigen Gemeindebibliotheken. — Über die atheistische Propaganda. — Lajos Hatvany (Nekrolog). — Literarische Tage in der Stadt Kaposvár. — Sitzung des Landesrates für Bibliothekswesen. — Die Landeskonferenz der Mitarbeiter von technisch-wissenschaftlichen Bibliotheken. — Aus dem Leben der Bildungsautos (teilweise Autobüchereien) von Miskolc. — Die Umgestaltung des Dorfes im Spiegel der schönen Literatur.

CONTENS

The First National Conference of Children's Libraries — Árpád Tóth: Village Libraries after the Transmission of their Property to the Councils — Ervin Gróf: Problems to be Solved in Connection with the Acquisition and Cataloguing Work of the County Libraries — Discussion on the Guiding Principles of the Second Five Year Plan of Librarianship — Géza Sebestyén: An Experimenting Hungarian Library (Part 2) — György Verseghi: Library Propaganda (Part 2) — Conference of Trade Union Librarians — Tamás Koger: Libraries for the Coope-

ratve Farms — Discussion about the Independent Village Libraries — Lajos Nyitrai: About the Atheist Propaganda — Jenő Katona: Lajos Hatvany — Béla Kellner: Days of Literature at Kaposvár — Gyula Budai: The Session of the National Library Council — Sándor Balázs: Meeting of the Technical Librarians — Mihály Orosz: From the Life of the Book Vans of Miskolc — Ilona Donath: The Reflection of the Transformation of Peasant Life in Literature

KÖNYVTÁRI SZAKCIKKEINK SZERZŐI

Balázs Sándor, az Országos Műszaki Könyvtár munkatársa; Bárdos László István, a tatabányai Megyei Könyvtár h. vezetője; Budai Gyula, a Művelődésügyi Minisztérium munkatársa; Gróf Ervin, a veszprémi Megyei Könyvtár h. vezetője; Jánszky Lajos, az Országos Műszaki Könyvtár főigazgatója; Kellner Béla, a kaposvári Megyei Könyvtár vezetője; Koger Tamás, a tatabányai Megyei Könyvtár munkatársa; B. Nagy Sára, az Országgyűlés Könyvtár munkatársa; Nyitrai Lajos, a kalocsai Járási Könyvtár vezetője; Orosz Mihály,

a miskolci Megyei Könyvtár munkatársa; Páldy Róbert, a Könyvtáros szerkesztője; N. Rácz Aranka, az Országos Pedagógiai Könyvtár osztályvezetője; Sebestyén Géza, az Országos Széchényi Könyvtár h. főigazgatója; Tóth Árpád, a Művelődésügyi Minisztérium munkatársa; Véber Károly, a Kiadói Főigazgatóság munkatársa; Verseghi György, az Építők Szakszervezetének területi könyvtárosa; Vértesy Miklós, a budapesti Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; V. dr. Waldapfel Eszter, az Országos Pedagógiai Könyvtár főigazgatója.